MASTER
NEGATIVE
NO. 91-80262-4

AUTHOR:

ANDRONICUS RHODIUS

TITLE:

ANDRONICI RHODII QUI FERTUR LIBELLI PERI...

PLACE:

DARMSTADIAE

DATE:

1883

Master Negative #
91-80262-4

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

De animi affectionibus. 1883.

Andronicus Rhodius.
Andronici Rhodii qui fertur libelli περὶ παθῶν. Pars altera De virtutibus et vitiis. Dissertatio philologa quam ... scripsit Carolus Schuchhardt ... Darmstadiae, formis C.F. Winteri, 1883.
84 p. 23 cm.

Thesis. Heidelberg.

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35mm REDUCTION RATIO: 11x
IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB
DATE FILMED: 9-18-91 INITIALS M.D.C.
FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

BIBLIOGRAPHIC IRREGULARITIES

MAIN ENTRY: Andronicus Rhodius

Bibliographic Irregularities in the Original Document

List volumes and pages affected; include name of institution if filming borrowed text.

_____ Page(s) missing/not available: _____

_____ Volumes(s) missing/not available: _____

_____ Illegible and/or damaged page(s): _____

_____ Page(s) or volumes(s) misnumbered: _____

_____ Bound out of sequence: _____

_____ Page(s) or illustration(s) filmed from copy borrowed from: Princeton 17-21

_____ Other: _____

AIIM

Association for Information and Image Management

1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910
301/587-8202

Centimeter

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 mm

1 2 3 4 5

Inches

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

ANDRONICI RHODII QUI FERTUR LIBELLI

ΠΕΡΙ ΠΑΘΩΝ

PARS ALTERA DE VIRTUTIBUS ET VITIIS

NOVIS CODICIBUS ADHIBITIS EDIDIT, PROLEGOMENA CRITICA SCRIPSIT, QUAESTIONES DE STOICORUM VIRTUTUM DEFINITIONIBUS ADIECIT

CAROLUS SCHUCHHARDT

DARMSTADIAE
FORMIS C. F. WINTERI
MDCCCLXXXIII

FERDINANDO STÜMCKE

PATRIS LOCO VENERATO

CURTIO WACHSMUTH

PRAECEPTORI CARISSIMO

S.

Multi his temporibus enituntur et efficiunt, ut res variae ac multiplices in lexicis florilegiis excerptis congestae tandem discernantur atque ad suum quaeque fontem auctoremve revocentur.

Idem in explicanda Stoicorum philosophia apud Stobaeum Laertiumque Diogenem enarrata instituens nuperrime Hirzelius publici iuris fecit librum, cuius altera pars inscribitur « die Entwicklung der stoischen Philosophie ». Quo in volumine quamquam haud pauca nova luce illustrantur, tamen in universum praemature haec res videtur esse suscepta. Sat multa enim inveniuntur quae ab auctore absoluta non sint neque omnino adhuc absolvi possint. Nam ad totam Stoicorum doctrinam qualis exorta progressa perfecta sit depingendam imprimis necesse est omnes quae ad eorum sententias pertineant reliquiae et colligantur et disponantur. Atque disponendae sunt ita, ut quomodo singuli eius sectae philosophi inter se dissenserint appareat. Quod opus spero fore ut hoc quoque opusculo paululum proficiat.

Etenim Andronici Rhodii qui fertur libellus περὶ παθῶν perraro adhuc est adhibitus, quia tantis sordibus iacebat obrutus, ut plerique eum antiquo tempori tribuere non ausi medio aevo ab Andronico Callisto confectum esse arbitrarentur. Sed iniustissime eos de libello iudicasse iam demonstratur codice quem indagare mihi contigit saeculo X scripto Coisliniano 120. Is enim cum vetustate statim suspiciones illas deprimit tum prorsus aliam et priorem sinceriorem que recensionem exhibet quam omnes ceteri codices editionesque. Hoc primario subsidio quod uti mihi licuit eximiae debeo liberalitati Alfredi Schoenii, qui intercedente Wachsmuthio codicem accuratissime in usum meum contulit.

Editores sat diligenter secuti sunt editionem principem ab Hoeschelio curatam, nisi quod nonnullos locos coniecturis tam lenibus quam levibus sanare studebant. Hoeschelius vero Augustae Vindel. anno 1593 libellum edidit e duobus codicibus, de quibus nihil dicit nisi alterius apographum a Maximo Margunio Episcopo

se accepisse, alterum ab Andrea Schottio ex Hispania missum et secum a Frid. Sylburgio communicatum esse. Quorum alter fortasse idem est Parisinus 2131 (D) quem ipse contuli, alterius lectiones, quotquot in margine illius editionis additae sunt, admodum conspirant cum Monacensi 558 (M).

Hanc Hoeschelii editionem Heinsius anno 1617 paraphrasi in Aristotelis ethicam eidem Andronico tributae adiunxit. Quem textum vix immutatum denuo excusserunt et Gaisfordus anno 1809 et Mullachius in fragm. philos. Graec. tom. III a. 1881.

Ut intellegamus qua ratione libellus in integrum sit restituendus, primum quomodo ipse conformatus sit, deinde quid codices valeant exponendum est. Dividitur libellus in partes duas, quarum altera de affectibus, altera de virtutibus vitiisque est. Quae non magis inter se differunt rebus de quibus agitur, quam ratione qua tractantur et fontibus e quibus haustae sunt. Initio primae particulae definitur πάθος et distribuitur in quattuor genera λύπην φόβον ἐπιθυμίαν ἡδονήν, quorum cuique multae nec minus accurate definitae subiunguntur species; sub finem similes adduntur εὐπαθείας partitiones et definitiones. Quae omnia ita inter se apta colligataque sunt, ut ex uno fonte videantur esse exhausta.

Cum hac affectuum expositione prorsus non conexa est altera libelli particula qua de virtutibus vitiisque agitur. Qua de causa cum nihil obstet, quominus seorsum utraque edatur et tractetur, priore missa de sola posteriore agere est in animo[1]). Haec autem particula non modo non cohaeret cum illa, sed etiam longe aliter comparata est. Excerpta enim sunt compluria philosophorum scripta, praecipue commentatio περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν, quae Aristoteli vulgo tributa et inter huius scripta legitur[2]) et a Stobaeo in florilegium (I. 18) recepta est. Atque totam hanc dissertationem in suum usum vocavit Andronicus mutato tantum ordine rerum tractandarum. Apud Ps. Aristotelem enim disputatio ita procedit, ut edicto virtutem omniaque quae cum

---

[1]) Proxima hieme cum seminarii philologi Heidelbergensis sodalibus huius libelli tractandi certamen esset propositum, et mea et X. Kreuttneri dissertatio praemio dignae sunt iudicatae. Atque ne altera alteram reddat supervacaneam, in persequendo opere ita provincias inter nos partiti sumus, ut ille enuclearet quid de affectibus censendum esset, ipse mallem spectare virtutes. [2]) cf. edit. Acad. Boruss. II p. 1250—52.

ea cohaereant esse laudanda, contraria vituperanda, primum ex Platonicis tribus animi partibus quinque deriventur et virtutes et vitia: φρόνησις, πραότης, ἀνδρεία, σωφροσύνη, ἐγκράτεια· — ἀφροσύνη, ὀργιλότης, δειλία, ἀκολασία, ἀκρασία, toti animo tres tribuantur virtutes totidemque vitia: δικαιοσύνη, ἐλευθεριότης, μεγαλοψυχία· — ἀδικία, ἀνελευθερία, μικροψυχία. Ex Platonica igitur animi partitione Aristotelicae hic ducuntur virtutes. Deinde, ut quasi index rerum tractandarum praemittatur, octo virtutes octoque vitia uno quaeque enuntiato definita enumerantur, denique eodem ordine quid cuiusque proprium sit describitur.

Andronicus vero qua ratione has definitiones descriptionesque adhibuerit iam videamus. Primum recepit quae initio leguntur (pag. 19. 1): Ἐπαινετὰ μέν ἐστι τὰ καλὰ usque ad verba ψεκτὰ δὲ τὰ ἐναντία (5); hic vero inseruit quae aliunde petivit: εἴδη ἀρετῆς τέσσαρα· φρόνησις· σωφροσύνη· ἀνδρεία· δικαιοσύνη atque earum definitiones (pag. 19. 10 — 20. 2).

Quibus interpositis ad Ps. Aristotelis dissertationem reversus attulit virtutum partitionem: Τριμεροῦς δὲ τῆς ψυχῆς λαμβανομένης κατὰ Πλάτωνα (pag. 20. 4) usque ad verba καὶ ἡ μικροψυχία (pag. 20. 14).

Singulas vero virtutes non duobus, ut Ps. Aristoteles, locis definivit, sed quae de quaque dicenda erant uno tenore protulit. Itaque in πραότητι, ἐγκρατείᾳ, ἐλευθεριότητι, μεγαλοψυχίᾳ, omnibus vitiis describendis ad breviorem Ps. Aristotelis definitionem (4. 3, 4, 7. 12–14, 9. 16, 17, 10. 9, 10) simpliciter adnexit uberiorem (4. 6–10, 7. 14–17, 9. 17–10. 8, 10. 10–16); in φρονήσει tamen, σωφροσύνῃ, ἀνδρείᾳ, δικαιοσύνῃ exponendis non acquievit in Ps. Aristotelis verbis: immo harum virtutum ita quamque tractavit, ut initio quidem breviorem Ps. Aristotelis definitionem afferret, deinde vero multas virtuti de qua agebatur subiceret partes, ipsasque partes deinceps plena definitione instrueret. In fine denique alteram posuit Ps. Aristotelis definitionem. Ps. Aristotelis igitur verbis utrimque includuntur quattuor illarum virtutum partitiones partiumque definitiones aliunde utraeque petitae. Neque unde petitae sint, et cur Ps. Andronicus has virtutes solas partiverit, praeterea Ps. Aristotelis verba non dilataverit, difficile est dictu. Φρόνησις enim, σωφροσύνη, ἀνδρεία, δικαιοσύνη Stoicorum sunt virtutes generales, quibus omnes ceteras, etiam πραότητα, ἐγκράτειαν, ἐλευθεριότητα, μεγαλοψυχίαν subditas esse docebant. Horum igitur doctrinam

secutus quattuor illis virtutibus multas species subiecit Ps. Andronicus, ceterarum descriptiones non habuit quo amplificaret. Atque tam religiose et Aristotelis vestigia pressit et quas Stoici subiungebant virtutes recepit, ut ἐγκράτειαν, ἐλευθεριότητα, μεγαλοψυχίαν, quas ipse Aristotelem secutus virtutes principales esse voluit, alio loco Stoicorum more subiceret σωφροσύνῃ, δικαιοσύνῃ, ἀνδρείᾳ. Ideo factum est ut ἐγκράτειαν, ἐλευθεριότητα, μεγαλοψυχίαν pag. 24. 18 sq., 26. 11 sq., 27. 3 sq. secundum Aristotelem, pag. 24. 3, 25. 9 sq., 22. 17 sq. secundum Stoicos definitas legamus. Itaque statim intellegimus eum qui diversorum philosophorum doctrinas tam sine ullo iudicio commisceret, non philosophum fuisse, sed compilatorem. Ab Andronico Rhodio vero, qui colligendis et explicandis Aristotelis scriptis memoriam apud posteros adeptus est, consutum esse istud opusculum pluribus refutare supervacaneum est.

De prioris particulae auctoritate inquirere non meum est.

Iam perlustremus subsidia quibus textus constituendus est. Atque primum tractandi sunt codices in quibus Andronici libellus legitur, deinde qui Aristotelicam commentationem exhibent. Illius generis quinque adhibui libros; ceteri qui innotuerunt mihi, sed nondum excussi sunt codices omnes saec. XV vel XVI scripti sunt, ita ut novi aliquid ab iis praebitum iri non sit quo expectemus[1]. Ex codicibus enim a me collatis satis apparet, quam arte illius temporis libri inter se cohaereant. Adhibiti autem a me sunt hice:

C cod. Coisl. 120 membran., saec. X. Fuit olim Laurae sancti Athanasii in monte Atho. Ab Alfredo Schoenio, ut suprá (p. 5) iam dixi, accuratissime collatus est. Re vera autem eum saec. X. exaratum esse et Montefalconii descriptione (Catal. bibl. Coisl. p. 194) et Crameri ad Anecdota Parisina addita adnotatione (I. p. 403) et ipsius Alfredi Schoenii examine certissime probatur. C breviorem exhibet textum quam ceteri codices, solusque praebet particulam qua de vitiis agitur; neque tamen ipse ceterorum archetypus est, nam lacuna qua C pag. 741 Heins. laborat in ceteris non invenitur. Ibi enim βαρυθυμίας definitio omissa est, quamquam supra (740 Heins.) haec virtus commemoratur atque εἴδη λύπης numero κε´ esse dicuntur.

[1]) Sunt autem Escurialenses 96, 206, 541, 563 (in hoc codice exstat « fol. 1: περὶ παθῶν ψυχῆς par Andronic de Rhodes, fol. 37: nouvelle copie du premier traité d'Andronic avec ce titre: Ἕτερον ἀντίγραφον περὶ παθῶν ὀλίγον ὅμοιον τοῦ ἄνωθεν » cf. Miller catal. bibl. Escur. pag. 490).

D cod. Parisinus 2131, chartaceus, saec. XVI, a me collatus. Hic solus exhibet definitiones κατὰ Χρύσιππον inscriptas (pag. 27 sq.), quae eaedem leguntur in Hoeschelii posteriorumque editionibus. Etiam aliis locis D omnium proxime accedit ad illam editionem (cf. 20. 24 εἰς τὸ μέλλον, 22. 15 προχείρως, 23. 8 δύσπληκτον). Ubi discrepat non neglegendum est editorem aut coniectura contextum emendare studuisse (velut pag. 19. 1 verba Ἐπαινετά usque ad ὁμολογουμένη, pag. 19. 6–9 interpolationem ὅρος ἀρετῆς κτλ. expunxit), aut ex altero suo codice, cuius lectionum initio libelli paucas addidit, alienam scripturam hausisse (velut p. 739 Heins. ψυχῆς (post ἐπικαίρου), ubi D δόξης, p. 740 Heins. in ζήλους defin. ἐπ' ἀγαθῷ καὶ κακῷ, quod D om.).

M cod. Monac. gr. 558, chartaceus, saec. XVI, manu Andreae Darmarii, a me collatus. Non ita multum distat a D, nisi quod definitiones κατὰ Χρύσιππον omittit. Huic libro simillimus erat alter qui ab Hoeschelio adhibebatur codex, cuius lectiones in margine editionis additae fere omnes congruunt cum M (cf. p. 739 Heins. διάθεσιν, τῇ om., ᾧ om., 740. τῶν ἑτέροις, ἐπί, 741. ὡς . . γεγόνασι, ἀγόμενον (?) (ἀγομένου M) 742. φαντασίας. 743 καὶ καλῶν).

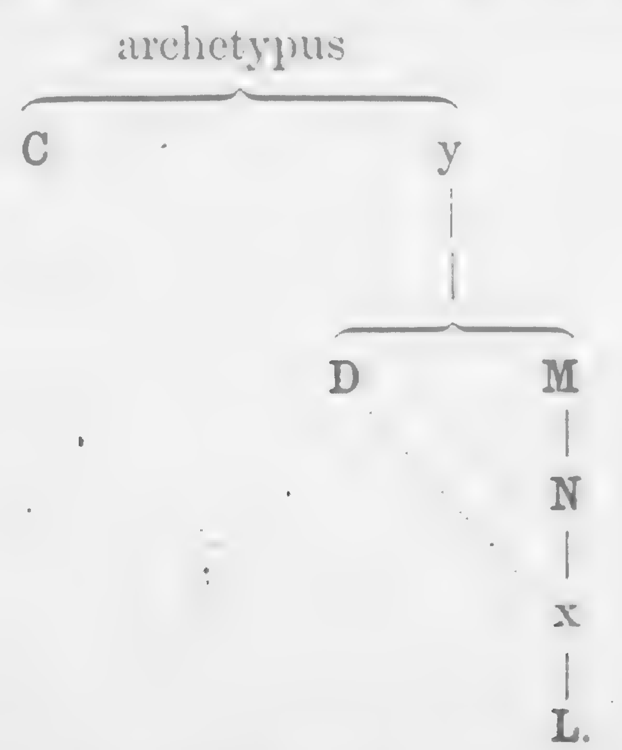
N cod. Monac. gr. 306, chartaceus, saec. XVI, manu Andreae Darmarii, ex bibl. Photii, a me collatus. Hic codex descriptus est ex M, nam non solum in apertissimis vitiis cum eo congruit (velut pag. 743 Heins. διοιδοῦσα. πικρία δὲ ὀργὴ παραχρῆμα om., ibid. πόθος δὲ ἐπιθυμία κατὰ ἔρωτα ἀπόντος om., 21. 7 sq. οἰκονομικῆς defin. om.; 743 Heins. ἐπιρητορική, ibid. ἀντίτηξιν, 22. 15 προχείροις . . . ἑπομένην ἄλογος αἱρεῖ, 25. 9 προθέσει, 26. 13 διαφιλεύεσθαι), sed etiam ubi discrepat, M semper meliora praebet, cum N aut manca aut depravata exhibeat verba (velut 740 Heins. ἢ ζῆλος μακαρισμὸς ἀστειότητος om., 21. 10 sq. διαλεκτικὴ δὲ ἐπιστήμη τοῦ εὖ διαλέγεσθαι [ῥητορικὴ δὲ ἐπιστήμη τοῦ εὖ διαλέγεσθαι] ῥητορικὴ δὲ ἐπιστήμη τοῦ εὖ λέγεν, atque similiter 19. 4 τὰ παρεπόμενα [αὐτοῖς καὶ τὰ γινόμενα] αὐτοῖς καὶ τὰ γινόμενα ἀπ' αὐτῶν, in quibus quae inclusi omittenda erant, — 21, 14 αἱρετικά). Contra eorum quae in N meliora legi videantur paucissima exstant exempla, eo facile explicanda, quod librarius in describendo codice nonnulla vitia corrigere studebat (cf. pag. 739 Heins. ἄλογος, ubi M ἄλλογος, 741 Heins. βαρυθυμία, ubi M παρυθυμία, 744 Heins. καταδηλοῦσα, ubi M καταδολοῦσα, 20. 16 ἔστι δὲ φρόνησις μὲν ἀρετή, ubi M ἡ φρόνησις

δέ ἐστι μὲν ἀρετή.). Itaque quoniam ex hoc libro nil novi discimus, lectiones eius non adnotavi nisi paucis locis quibus ad illustrandam codicis L lectionem ex re esse videbatur.

L cod. Oxon. Laud. 15, saec. XVI, ex manuscriptis Isaaci Casauboni. Originem sine dubio refert ad N, quocum vel in minutiis prorsus concinit, cum in iis quibus MN mire inter se consentire dixi tum etiam in peculiaribus codicis N scripturis (cf. quae de pag. 19. 4 modo attuli). Leviores discrepantiae (velut 743 H. Ἵμερος δὲ ἐπιθυμία φίλου ἀπόντος N, ἵμερος δὲ φίλου ἀπόντος ἐπιθυμία L, ibid. δεδουλωμένη. Φιληδονία δὲ om. L, 26. 6 δικαιοσύνης N, τῆς δικαιοσύνης L, 26. 13 εἰς δέοντα N, εἰς τὰ δέοντα L) facile irrepere poterant. Sed ne L ex ipso N descriptum esse censeamus facit οἰκονομικῆς definitio (pag. 21. 7), quae in MN omissa extat in L. Itaque inter N et L alius intercedit codex x cui οἰκονομικῆς definitio aliunde adscripta erat, nisi eam in L ab ipso librario sive ex alio codice adiectam sive ad similitudinem antecedentis πολιτικῆς definitionis suppletam esse putare mavis.

Quae cum ita sint ne apparatus oneraretur semper tribus litteris MNL scribendis ubi una M idem valeret, ne codicis L quidem lectiones fere usquam adnotavi.

Omnes vero huius familiae codices qua ratione inter se cohaereant, dilucidius iam ostendetur stemmate apposito:

Facile iam apparet quomodo recensio instituenda sit. Etenim alterius familiae libri ita retractatum praebent textum, ut modo certa via ac ratione genuina verba sint mutata, modo temere multiplices res hinc illinc decerptae sint illatae. Huius generis est moles secundarum tertiarumque definitionum quae uni genuinae additae sunt, nec non quae prorsus novae accesserunt (velut πραγματική, ἠθική pag. 21) multaeque aliae mutationes; illius vero sunt inscriptiones ὅροι τῶν εἰδῶν per priorem, περὶ ἀρετῆς, περὶ σωφροσύνης κτλ. per posteriorem libelli partem adscriptae, nec minus quod pro οἰκεῖαι, σύμβωμοι δὲ αὐτῆς semper scriptum est οἰκεῖαι, σύμβωμοι δὲ αὐτῇ (pag. 20. 18, 22. 11 sq., 23. 18, 25. 7).

Quae omnia a genuina libelli forma aliena esse haud dubitanter iam possumus contendere uno adhibito egregio Coisliniano, qui innumerabiles locos miserrime corruptos et obscuratos clarissima luce collustravit. Qua re grato animo confiteamur hoc uno codice nitendum eiusque scripturam esse retinendam, quoadcumque salva ratione fieri possit. Nonnullis quidem locis ex DM verum restituendum est, velut p. 740 H., ubi πράγματι et p. 741 H., ubi βαρυθυμίας defin. omittit C, pluribus easdem C exhibet corruptelas quas DM, velut 19. 17 ἀρετῶν καὶ οὐκ ἀρετῶν, 22. 10 περὶ φόβον ἢ θάνατον, 24. 14 sq. φοβεῖσθαι τὰ περὶ τὸν βίον, 26. 11 εὐδαίμονος, quae aut codicibus commentationis Aristotelicae adhibitis aut coniectura sanandae sunt. Quin etiam tales quales in DM deprehendimus interpolationes nonnullae usque in optimum codicem patescunt. Nam cum inscriptiones in DM exstantes a genuino textu abhorrere demonstratum sit, etiam μέρη τῆς ψυχῆς (pag. 20. 3), quod et per se ineptum et omissum est in DM, et περὶ κακιῶν (pag. 28. 11) et περὶ ἀνελευθερίας (pag. 30. 19) delenda erunt. Similiter verba ἔστι δὲ ἀρετὴ ἕξις ὁμολογουμένη (pag. 19. 5), verba ἢ περὶ τὰς πράξεις ἔχουσα τὸ βέβαιον κτλ. in εὐταξίας definitione (pag. 24. 8 sq.), definitiones ἀνδραγαθίας (pag. 23. 6) et εὐγνωμοσύνης (pag. 25. 14), secludenda esse infra exponetur.

Hac igitur ratione adhibendi sunt qui totum libellum exhibent codíces CDMNL, atque his subsidiis solis nitimur in eis partibus quae a Ps. Andronico additae sunt ad Ps. Aristotelis commentationem περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν. Haec ipsa vero commentatio quibuscunque locis exscripta est auxilio vocanda sunt eiusdem verba inter Aristotelis opera tradita. Atque ad haec corrigenda vel certe examinanda et illustranda adhibebitur commentationis contextus qui in Stobaei florilegio legitur permultis locis singulari lectione insignis. Itaque antequam Ps. Andronici libellum ex Ps.

Aristotelis commentatione emendare studemus, scrutandum est qua ratione genuina huius verba recuperemus.

Primo loco tractandi sunt codices manuscripti in quibus singularis legitur commentatio, nam singularis sine dubio exstitit, antequam a Stobaeo in florilegium recipiebatur et a Ps. Andronico Stoicorum placitis exornabatur. Horum vero codicum permagnus in bibliothecis adservatur numerus, velut in Regia Parisina codd. 963, 1038, 1045, 2381, 2755. Quinque tamen quibus uti mihi licuit hi sunt:

P cod. Palat. (Heidelb.) gr. 132, chart., saec. XV.

H cod. Monac. gr. 495, chart., saec. XV.

F cod. Monac. gr. 102, chart., saec. XVI.

G cod. Monac. gr. 289, membran., saec. XV.

R. cod. Oxon. Rawl. 93, membran., saec. XV. Continet praeter textum graecum versiones et latinam et anglicam.

Qui libri omnes ex eodem archetypo originem ducunt. Permultis enim locis vel in apertis vitiis inter se consentiunt, velut pag. 23. 12 καὶ αἱρεῖσθαι καὶ δύνασθαι, 24. 14 φοβεῖσθαι καὶ τὴν δικαίαν ἄδειαν, 25. 1 ἀπολαύσεις καὶ ἡδονάς, 26. 4 πρώτη τῶν δικαιοσύνων πρός, 27. 4 καὶ εὐτυχίαν . . καὶ τιμήν, 28. 20 ῥαθυμία, 28. 21 ὀλιγωρήσεις, 29. 10 ἀπονία, 30. 12 ἀγαγόντες, 30. 17 φιλανθρωπία, 31. 16 δ' ἐστι οὐκ scribunt, p. 21. 18 καὶ ἐπιδεξιότης καὶ εὐβουλία, 26. 14 καὶ φιλάνθρωπον, 27. 11 καὶ γενναιότης, 29. 18 τρυφή· ῥαθυμία, 30. 14 ἔθη omittunt, p. 29. 6 καὶ μάλιστα addunt.

Sed intra hanc generalem affinitatem singulae atque artiores necessitudines discerni possunt. Peculiari enim vinculo coniuncti sunt codices PH, quorum uterque in enumerandis virtutum actionibus semper addit numeros, velut pag. 29. 14 sqq. hoc praebent: πρῶτον τὸ αἱρεῖσθαι τὰς ἀπολαύσεις . . . δεύτερον καὶ τὸ ὑπολαμβάνειν . . τρίτον καὶ τὸ φιλογέλοιον εἶναι· τέταρτον καὶ τὸ φιλοσκώπτην· πέμπτον καὶ φιλευτράπελον· ἕκτον καὶ τὸ ῥαδιουργὸν κτλ. Ex quo exemplo simul apparet interpolatoris esse hanc numerandi rationem, aliter molestum illud καὶ non extaret. Patet vero illa ratio in utroque codice per totum libellum (cf. quae ad pag. 28. 13 in apparatu critico attuli). Sed etiam aliis locis adversus ceteros libros PH persaepe propriam tuentur lectionem (velut pag. 22. 1 sq. δυσκίνητοί εἰσι πρὸς ὀργάς τε καὶ τιμωρίας, pag. 23. 17, 24. 18 omittunt verba ἀνόρεκτοι γίνονται τῶν περὶ τὰς ἀπολαύσεις φαύλων ἡδονῶν.

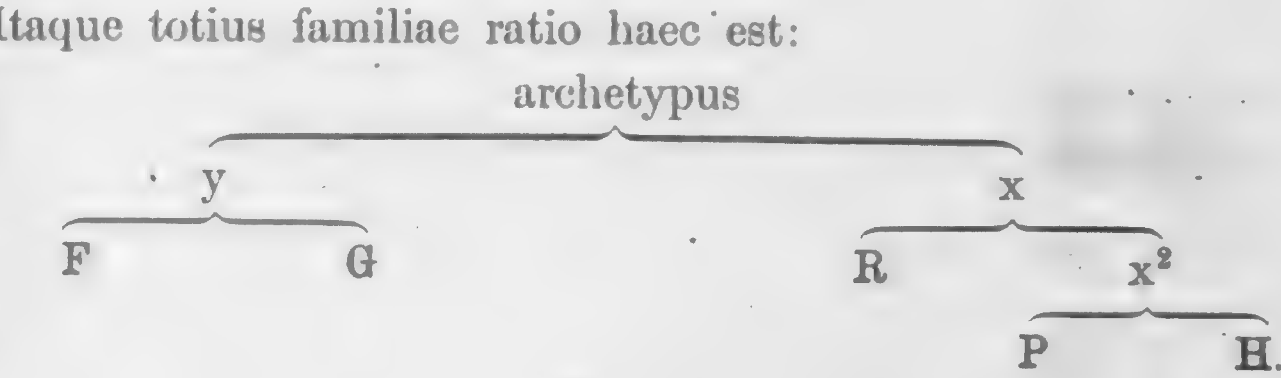
Ἐγκράτεια δέ ἐστιν ἀρετὴ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ καθ' ἥν, p. 29. 12 sq., 20 sq. 30. 6 verba καθ ἣν ὀρεκτικοὶ γίνονται τῶν περὶ τὰς ἀπολαύσεις ἡδονῶν φαύλων. Ἀκρασία δέ ἐστι κακία . . . κωλύοντος τοῦ λογισμοῦ. Ἀδικία δέ ἐστι κακία ψυχῆς om., 25. 4 διανεμπτικὴ, 26. 11 ἀδάπανος, 23. 12 ποιεῖν, 25. 25 διανεμιτικόν, 30. 9 κατοιχουμένους habent, multa alia). Raro inter se discrepant, ita tamen, ut modo hic modo ille omittat quod in altero legitur, velut in uno H pag. 31. 12 καὶ εὐτυχίαν, pag. 21. 17 ἔχειν deest. P igitur non descriptus est ex H. In vicem P pag. 23. 13 sq. non inserit καὶ τὸ θράσος, quod exstat in H.

Itaque quamquam alterum ex altero manasse non licet statuere, iure tamen fratres germanos eos appellaveris ab eodem utrumque patre ortum.

Similiter inter se conexi sunt FG, qui haud raro singularia ambo tuentur, velut 23. 9 εὐθαρσεῖν, 26. 17 ἥδιόν τι; 26. 4 sq. εἶτα τὰ πρὸς δαίμονας om. Nihilominus neuter ex altero descriptus est, nam G om. pag. 24. 12 τὰς ἀπολαύσεις, pag. 29. 14 τὸ αἱρεῖσθαι et similiter in F desunt pag. 20. 5 sq. φρόνησις· τοῦ δὲ θυμοειδοῦς ἥ τε πραότης καὶ ἡ ἀνδρεία· τοῦ δὲ ἐπιθυ (sic), pag. 28. 12 sq. λογιστικοῦ αἰτία τοῦ ζῆν κακῶς; 28. 18 Ὀργιλότης δέ ἐστι κακία τοῦ. Sed ex eodem ambo fonte fluxerunt.

Quintus qui restat liber R prope accedit ad FG libros, quibuscum saepe concinit contra PH (cf. 22. 1 sq. ὑπὸ ὀργῆς, 26. 17 ἥδιον, 27. 3 δύναται, 30. 2 ὑπολαμβάνοντα, 30. 17 sq. προσποίητος, 31. 2 ἐστὶ add.). Ex uno tamen loco egregie efficitur etiam inter eum et codices PH necessitudinem quandam intercedere. Eadem enim verba pag. 29. 13, 20 sq. in R praetermissa sunt et in HP, qua ex re apparet et R et PH libros derivatos esse ex codice (x) qui hac una lacuna corruptus in ceteris simillimus erat patri codicum FG. Reliqua igitur quae librorum PH propria sunt, nondum legebantur in x, sed alio debentur libro x^2 qui ab x derivatus numeris instructus pluribus lacunis infectus adhibebatur a librariis codicum PH.

Itaque totius familiae ratio haec est:

Sed ad genuina commentationis verba restituenda non parvi momenti est contextus quem codices Stobaei florilegium continentes praebent, praesertim cum tres huius generis libri, quorum collationes O. Hense, professor Friburgensis, benignissime mihi suppeditavit, vetustate ceteris multo praestent. Sunt autem hi:

S cod. Vindob. philos. philol. gr. 67 saec. X.

E cod. Escur. n. Σ II 14, saec. XI sive XII.

A cod. Parisin. 1984, bombycinus, saec. XIII, a Gaisfordio ad Stobaei editionem adhibitus, nunc denuo ab O. Henseo collatus.

Ex his igitur codicibus nobis restituendus est textus eius exempli ex quo Stobaeus commentationem desumpsit; neque id difficile, nam raro tantum neque graviter inter se discrepant codices SEA eandem hic secuti legem quam per totum Stobaei florilegium regnare audio: ut nullus codex praefracte sit praeferendus, immo modo hic modo ille servaverit verum. Codex S enim, qui vel propter vetustatem ex ceteris libris non pendet, ita propriam multis locis exhibet lectionem, (cf. p. 23. 9, 11, 24. 13, 19) ut EA libros ex illo manasse cogitari nequeat. Inter se tamen codices EA multo artius cohaerent quam cum S. Nihilominus ne A quidem ex E derivatus est, nam hic solus p. 25. 4 sq. omittit verba ἀρετὴ ψυχῆς διανεμητικὴ τοῦ κατ'. ἀξίαν.

Permultis autem locis adversus codices PHFGR inter se prorsus concinunt libri SEA, atque, ut vetustiores, plerumque meliorem vel unice veram servaverunt lectionem, velut omnibus illis locis quibus nisus codices PHFGR ex eodem archetypo fluxisse supra demonstravi (cf. pag. 12). Eis tantum paucis locis refutanda est lectio codicum SEA ubi interpolatio in his libris agnoscenda est, velut quae in ὀργιλότητος definitione (pag. 29. 3) extant verba τὸ ἐπὶ μικροῖς λυπεῖσθαι καὶ ἥδεσθαι a scriptoris sententia abhorrent. Est sane iracundi ut parvis rebus doleat, sed parvis rebus gaudere minime cadit in eum. Is in quo hoc fit sani atque sinceri est animi, ὀργίλος tamen, cuius πικρία et βαρυθυμία propriae sunt (cf. pag. 28. 19 sq.), vel magnis vix gaudebit. Itaque verba καὶ ἥδεσθαι pro interpolatione sunt habenda.

Similiter se habent pag. 27. 5 καὶ εὐψυχῶς, 29. 2 καὶ ἡ μεταμέλεια, 31. 19 ἢ ἄνοιαν. 32. 5 καὶ τὸ μισεῖν τοὺς κακούς, 32. 7 μνήμη ἀγαθή, 32. 10 καὶ παρακολουθεῖ τὰ ἐναντία αὐτῇ. Exemplum igitur quod adhibuit Stobaeus, quamquam singulorum verborum scripturas sincerius reddebat, interpolatione tamen corruptius erat quam libri saec. XV et XVI scripti qui hodie Ps. Aristotelis commentationem singularem praebent.

Hoc loco mihi commemorandus est Iusti Velsii in Aristotelis de virtutibus et vitiis librum commentarius (Colon. 1551). Textus enim commentationis Ps. Aristotelicae qui in hoc commentario typis expressus est medium obtinet inter editionem Aristotelicam et Stobaeanam, i. e. inter codices PHFGR et SEA, cum in universum concinat cum illis, haud paucis tamen locis, atque eis praecipue quos modo dixi interpolatos esse, horum lectiones exhibeat. Neque vero codicem quendam ex utraque traditionis familia conglutinatum adhibuit Velsius, sed ex ipso Stobaei libro ea petivit quae cum codicibus SEA consentiunt. Nam quamquam in praefatione de his rebus silet, in commentario pluries dicit se Stobaeum adhibuisse saepeque eius lectiones praetulisse[1]. Itaque ne singulari quidem Velsii textu infrigitur quod de duarum traditionum discrepantiis exposui.

Iam vero ad eam rem pervenit disputatio cuius causa suscepta est. Quaeritur enim textus e codicibus PHFGR SEA restitutus quidnam valeat ad genuina Ps. Andronici verba detegenda. Tertiam in huius libello habemus traditionem, nam non exemplum solum ab Andronico exscriptum discrepuit a codicibus et PHFGR et SEA, sed ipse etiam compilator nonnulla immutavit.

Per totum enim libellum pro genuino πρᾳότητος, σωφροσύνης κτλ. δέ ἐστι apud Andronicum legitur ἔργα δὲ αὐτῆς, ἔργα δὲ τῆς σωφροσύνης, ἀνδρείας κτλ., id quod novo disputationis ordine adductus sine dubio ipse compilator scripsit. Nam in dissertatione Aristotelica ubicunque dicitur πρᾳότητος δέ ἐστι κτλ. proxime antecedit alius virtutis descriptio. Novae igitur iam exponendae nomen iure cum vi quadam in initio positum est. Andronicus tamen pleniorum Aristotelis definitionum cuique praemisit breviorem, ita ut ubi illas ponebat non ad novam virtutem explicandam accederet, sed eiusdem quam modo tractabat descriptionem absolveret. Qua de causa cum non nomen virtutis sed actio efferenda esset, suo iure Andronicus ἔργα δὲ αὐτῆς, sive post insertas singularum vir-

[1] velut pag. E2v Velsius dicit: 'apud Stobaeum unde nonnulla hic restituimus loco δεινότητος male legi δεξιότητα (cf. pag. 21. 18)' et similiter pag. F3r, J6v etc.

tutum definitiones ἔργα δὲ τῆς φρονήσεως, ἀνδρείας, σωφροσύνης, δικαιοσύνης scripsit.

Quodsi omnino concedendum est Andronicum se mutatione non abstinuisse, fortasse etiam in aliis discrepantiis eius manus est agnoscenda, praecipue pag. 32, ubi tota peroratio est omissa, pag. 19.2 sq. ubi ὥστε ἐπαινεταὶ μὲν αἱ ἀρεταὶ insertum, pag. 23.11, ubi pro τὸ νίκης αἴτιον εἶναι scriptum est καὶ τὸ νίκης αἴτιον διὰ παντὸς γίνεσθαι, pag. 26.15 sq., ubi pro ἔστι δὲ ὁ ἐλευθέριος . . καθάριος . . . κατασκευαστικὸς . . θρεπτικὸς legitur ἔτι δὲ τὸ . . καθάριον . . κατασκευαστικὸν . . θρεπτικόν, et simillime pag. 31.17, ubi pro τοιοῦτός ἐστιν ὁ μικρόψυχος οἷος extat τοιοῦτον εἶναι οἷον. Ceterae quae codicis C propriae sunt lectiones nescio an ad codicem a Ps. Andronico adhibitum referendae sint. Interpolationes librorum SEA (27.5, 29.2, 3, 31.19) quibus vacui sunt codices PHFGR non inveniuntur in C. Quin haud pauci sunt loci quibus nonnulla verba in ceteris libris tradita recte, ut videtur, omittantur in C. Etenim etiamsi concedo pag. 28.14, ubi omittit verba τὸ ὁμιλῆσαι κακῶς· τὸ χρήσασθαι κακῶς et pag. 30.14 sq., ubi desunt καὶ τὰ νόμιμα (quae 26.1 non omittuntur) corruptas esse huius codicis lectiones, neque ignoro verba εἶτα τὰ πρὸς δαίμονας et καὶ περὶ δαίμονας (26.4 sq., 30.8) deleta esse a piis monachis, qui paganorum religione libros suos inquinari arbitrarentur[1]), tamen pag. 19.4 sq., 29.10 sq., 30.5, 31.15 sq. non lacuna C, sed interpolatione alios codices corruptos esse mihi persuasi.

Pag. 19.3 sq. enim verbis τὰ αἴτια τῶν ἀρετῶν καὶ τὰ παρεπόμενα αὐταῖς καὶ τὰ γινόμενα ἀπ᾽ αὐτῶν omnia commemorata sunt quae ullo modo cum virtute cohaerent: quae ei antecedunt, quae eam comitantur, quae ab ea proficiscuntur; neque unquam infra plures his afferuntur partes. Immo eadem partitio recurrit ubi de φρονήσει dicitur. Ibi enim (pag. 21.18 sqq.) quae enumerantur ἀπὸ τῆς φρονήσεως sive μέρη et παρεπόμενα (cf. 21.19 παρέπεται) sive παραίτια prorsus respondent illis αἴτια et παρεπόμενα dictis, ita ut quae restant (21.13 sqq.) ἔργα τῆς φρονήσεως eadem sint atque τὰ γινόμενα ἀπ᾽ αὐτῶν. Quocirca cum pag. 19.4 verbis καὶ τὰ γινόμενα ἀπ᾽ αὐτῶν et καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν bis idem dicatur, posterius enuntiatum, quod in codicibus SEA PH FGR legitur, ad prius explicandum

[1]) eadem de causa pro plurali numero θεούς, θεῶν, singularis θεόν, θεοῦ legitur pag. 25.15, 26.4, 30.8.

margini adscriptum esse atque inde in textum irrepsisse mihi videtur.

Pag. 29.10 sq. in iisdem codicibus textus amplificatus est verbis ὕπεστι δέ τις καὶ εὐλάβεια καὶ τὸ ἀφιλόνεικον τοῦ ἤθους, quae ideo genuina esse nego, quia neque εὐλάβεια neque τὸ ἀφιλόνεικον omnino sunt vitia; illa enim pag. 24.16 subiungitur σωφροσύνῃ, hoc pag. 22.6 πρᾳότητι adscribitur.

Nescio an pag. 31.15 sq. quoque interpolatio agnoscenda sit, ubi verba ἀτιμίαν δὲ μηδὲ τὴν ἐλαχίστην ἐνεγκεῖν δύνασθαι videntur esse adscripta, ne rerum paulo ante significatarum (τὸ μήτε τιμὴν μήτε ἀτιμίαν μήτε εὐτυχίαν μήτε δυστυχίαν δύνασθαι φέρειν) ulla uberiore expositione careat. Sed si hunc ordinem prorsus amplecti voluisset scriptor, non tam generaliter dixisset ὀδύρεσθαι δὲ ἐπὶ πᾶσι καὶ δυσφορεῖν, neque verisimile est eadem fere eum repetivisse verba quibus modo in universum ἔργα τῆς μικροψυχίας definivit. Accedit quod enuntiatorum coniunctioni per ἀλλά . . μέν . . καὶ . . δέ . . δέ institutae praeponenda est ea quae in codice C exstat ἀλλά . . μέν . . δέ . . δέ . . δέ.

Ut pag. 29.2 καὶ ἡ μεταμέλεια, ita pag. 30.5 μεταμέλεια interpolatum est, nam neque ὀργιλότητος neque ἀκρασίας est μεταμέλεια: haec exsistit, si illae abierunt. Interpolata sunt verba ab homine qui vocem ἀκολουθεῖ prave intellexit. Fortasse aliis quoque locis quibus C discrepat a ceteris codicibus de interpolatione cogitandum est, velut pag. 26.15 καὶ περὶ οἴκησιν, 26.17 ἄνευ τοῦ λυσιτελοῦντος. In utramque partem disputari potest pag. 21.16 τὸ ὁμιλῆσαι ὀρθῶς (cf. pag. 28.14, ubi lacuna in C) 23.11 sq. ἔστι δὲ ἀνδρείας κτλ. 24.16 εὐταξία, 30.17 προσποίησις, 31.9 βαρυθυμία, 31.10 ἀμετρία.

Elucet igitur codicem C multo puriorem praebere contextum quam libros PHFGR SEA plurimumque pollere ad genuinam Ps. Aristotelicae commentationis formam restituendam. Propter hanc codicis praestantiam et propterea quod hoc loco Ps. Andronici libellum non Ps. Aristotelis commentationem edo, verba codicis C ubicunque defendi poterant retinui. Expungendae tamen erant inscriptiones pag. 20.3 μέρη τῆς ψυχῆς, 28.11 περὶ κακιῶν, 30.19 περὶ ἀνελευθερίας, restituenda graviter corrupta pag. 22.10 περὶ φόβον ἢ θάνατον, 24.14 φοβεῖσθαι τὰ περὶ τὸν βίον, 26.11 εὐδαίμονος, 30.13 εἴ τις κέρδοιτ δι᾽ οὐδὲν, ὅλως ἀδικεῖ, corrigenda innumerabilia vitia

leviora 28. 12 ἔτι, 28. 20 μήτε om., 29. 8 στερήσεις, 29. 13 ἐρετισταὶ etc. Quae omnia facile emendantur collatis codicibus PHFGR SEA.

Reliquum est ut paucis exponam, qua ratione apparatum criticum constituerim. Discrepantias scripturae et Coisliniani et codicum SEA ad unam omnes adscripsi, codicum DM levissima tantum praetermisi vitia, quibus modo hic modo ille laborat. De PHFGR vero neque fieri poterat neque ex re erat, ut omnia afferrem, addidi tamen omnes vel singulorum lectiones quae alicuius momenti esse videbantur. Praeterea eo delucidius rem proponere mihi visus sum, ut consensum codicum SEA littera **a**, PHFGR littera **b** significarem. Quo facilius autem ea quae ex commentatione περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν desumpta sunt discerni possint ab Andronici additamentis, in apparatu critico semper indicavi, quaenam partes cum Ps. Aristotele conspirent.

Conspectus librorum

C = Coislin. 120 D = Parisin. 2131 M = Monac. gr. 558 N = Monac. gr. 306 L = Oxon. Laud. 15	Ps. Andronici lib. continent.
S = Vindob. 67 E = Escurial. 90 (Σ II 14) A = Parisin. 1984	**a** Stobaei floril. continent.
P = Palat. (Heidelbg.) gr. 132 H = Monac. gr. 495 F = Monac. gr. 102 G = Monac. gr. 289 R = Oxon. Rawl. 93	**b** Ps. Aristot. περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν continent.

ANDRONICI RHODII QUI FERTUR LIBELLI ΠΕΡΙ ΠΑΘΩΝ

PARS ALTERA

DE VIRTUTIBUS ET VITIIS

I Ἐπαινετὰ μέν ἐστι τὰ καλά, ψεκτὰ δὲ τὰ αἰσχρά· καὶ τῶν μὲν καλῶν ἡγοῦνται αἱ ἀρεταί, τῶν δὲ αἰσχρῶν αἱ κακίαι· ὥστε ἐπαινεταὶ μὲν αἱ ἀρεταί, ἐπαινετὰ δέ <ἐστι> καὶ τὰ αἴτια τῶν ἀρετῶν καὶ τὰ παρεπόμενα αὐταῖς καὶ τὰ γινόμενα ἀπ αὐτῶν [καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν·] ψεκτὰ δὲ τὰ ἐναντία. [ἔστι δὲ ἀρετὴ ἕξις ὁμολογουμένη.]

[Ὅρος ἀρετῆς]

[Ἀρετή ἐστιν ἕξις ἐν μεσότητι θεωρουμένη κατ' ὀρθὸν λόγον· καὶ ὡς δεῖ οἰκονομουμένη. ἄλλως· ἠθικὴ ἀρετή ἐστιν ἕξις ἐν μεσότητι οὖσα παθῶν τε καὶ πράξεων ὡρισμένη τῷ ὀρθῷ λόγῳ.]

II Εἴδη ἀρετῆς δ'· φρόνησις· σωφροσύνη· δικαιοσύνη· ἀνδρεία.

[Ὅροι τῶν εἰδῶν]

α' Φρόνησις μὲν οὖν ἐστιν ἐπιστήμη ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ οὐδετέρων. [ἡ φρόνησίς ἐστιν ἡ τῶν πρακτῶν ὀρθὴ καὶ ἀληθὴς καὶ μετ' αἰτίας θεωρία· ἡ φρόνησίς ἐστιν ἀρετὴ τοῦ λογιστικοῦ περὶ τὰ αἱρετὰ καὶ φευκτὰ καὶ τὴν κρίσιν τῶν χειρόνων ἢ βελτιόνων.]

β' Σωφροσύνη δὲ ἐπιστήμη αἱρετῶν καὶ οὐχ αἱρετῶν καὶ οὐδετέρων.

---

c. I habet Ps. Aristot. p. 1249ᵃ 26—30. — **1** μὲν] δὲ DM om. CFG**a** | ἐστιν C | αἰσχρὰ] κακὰ DMS | καὶ om. EA || **2** μὲν] δὲ EA | ὥστε ἐπαινεταὶ μὲν αἱ ἀρεταὶ om. **ab** || **3** ἐστι add. **ab** | ἀρετῶν] ἀγαθῶν DM || **4** πρεπόμενα A | αὐταῖς] αὐτῶν C αὐτοῖς M ταῖς ἀρεταῖς **ab** | καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν om. CDM || **5** ἔστι δὲ ἀρετὴ ἕξις ὁμολογουμένη om. **ab** | εξ ὁμολογουμένη C ἐξ ὁμολογουμένων DM: ἕξις ὁμολογουμένη scripsi || **6** ὅρος ἀρετῆς usque ad τῷ ὀρθῷ λόγῳ (9) add. DM **11** ὅροι τῶν εἰδῶν om. C || **14** ἡ φρόνησις usque ad βελτιόνων (15) om. C || **16** αἱρετῶν καὶ οὐχ αἱρετῶν Hoeschelius: ἀρετῶν καὶ οὐκ ἀρετῶν CDM (in M marg. m² corr. αἱρετῶν καὶ οὐχ αἱρετῶν)

<γ′> Δικαιοσύνη δὲ ἕξις ἀπονεμητικὴ τοῦ κατ᾽ ἀξίαν ἑκάστῳ.

<δ′> Ἀνδρεία δὲ ἐπιστήμη δεινῶν καὶ οὐ δεινῶν καὶ οὐδετέρων.

III [Μέρη τῆς ψυχῆς γ′]

§ 1 Τριμεροῦς δὲ τῆς ψυχῆς λαμβανομένης κατὰ Πλάτωνα

α′ τοῦ μὲν λογιστικοῦ ἀρετὴ <ἐστιν> ἡ φρόνησις·

β′ τοῦ δὲ θυμοειδοῦς ἥ τε πραότης καὶ ἡ ἀνδρεία·

γ′ τοῦ δὲ ἐπιθυμητικοῦ ἥ τε σωφροσύνη καὶ ἡ ἐγκράτεια·

ὅλης δὲ τῆς ψυχῆς ἥ <τε> δικαιοσύνη καὶ ἡ ἐλευθεριότης καὶ ἡ μεγαλοψυχία.

§ 2 Κακία δέ ἐστι τοῦ μὲν λογιστικοῦ ἡ ἀφροσύνη· τοῦ δὲ θυμοειδοῦς ἥ <τε> ὀργιλότης καὶ ἡ δειλία· τοῦ δὲ ἐπιθυμητικοῦ ἥ τε ἀκολασία καὶ ἡ ἀκρασία·

ὅλης δὲ τῆς ψυχῆς ἥ τε ἀδικία καὶ ἡ ἀνελευθερία καὶ ἡ μικροψυχία.

IV [Περὶ φρονήσεως]

§ 1 Ἔστι δὲ φρόνησις μὲν ἀρετὴ τοῦ λογιστικοῦ κατασκευαστικὴ τῶν εἰς εὐδαιμονίαν συντεινόντων.

§ 2 Σύμβωμοι δέ εἰσιν αὐτῆς εὐβουλία· ἀγχίνοια· πρόνοια· βασιλική· στρατηγική· [πραγματική·] πολιτική· οἰκονομική· [ἠθική·] διαλεκτική· ῥητορική· φυσική.

α′ Εὐβουλία μὲν οὖν ἐστιν ἐπιστήμη συμφερόντων.

<β′> Ἀγχίνοια δὲ ἕξις ἐξ ὑπογύου τό καθῆκον εὑρίσκουσα [καὶ καταστοχαζομένη τοῦ δέοντος].

γ′ Πρόνοια δὲ ἕξις ὁδοποιεῖσθαι δυναμένη εἰς τὸ μέλλον, ὡς ἂν πράττηται ὡς χρή [ἢ παρασκευαστικὴ πρὸς μέλλοντά τινα].

---

1 ἀπονεμιτικὴ C διανεμητικὴ DM | ante τοῦ add. ἣ C | ἑκάστου C

c. III habet Ps. Arist. p. 1249^a 30 — 1250^a 2. — 3 μέρη τῆς ψυχῆς add. C | 5 λογικοῦ MPHR | ἐστιν om. CDM | ἡ om. SA | 6 ἥ τε ex εἴτε corr. in C | τε om. DA^1 | 7 τε om. DM | 8 τε om. CDM | ἡ ante ἐλευθ. om. A | ἐλευθερία CDM | 9 ἡ om. **a** | 10 ἐστι] ἐστιν C | λογικοῦ MPH || 11 τε om. CDM | ὀργηλότης C | 12 τε om. DM | 13 ἡ ante ἀνελ. om. AHR | ἀνελευθεριότης **b** | ἡ ante μικρ. om. **b**

c. IV § 1 habet Ps. Arist. p. 1250^a 3 sq. — 15 περὶ φρονήσεως add. DL || 16 ἔστιν C | μὲν om. D | λογικοῦ PH | κατασκευὴ C παρασκευαστικὴ **ab** || 17 εἰς] πρὸς EAPH παρ᾽ S | εὐδαιμονι S | τεινόντων **a**

18 αὐτῇ εἰσιν DM | 19 πραγματικὴ et ἠθικὴ om. C | 20 διαλεκτικὴ om. C || 21 ἐπιστίμη C | 22 ὑπογύιου DM | καὶ καταστοχαζομένη τοῦ δέοντος add. DM || 24 εἰδοποιεῖν DM (ὁδοποιεῖν L marg. m^2) | μεῖζον C | εἰς τὸ μέλλον om. M || 25 post πράττηται add. τὸ μέλλον DM | χρῆ C | ἢ παρασκευαστικὴ πρὸς μέλλοντά τινα om. C

δ′ Βασιλικὴ δὲ ἐμπειρία τοῦ ἄρχειν πλήθους ἀνυπευθύνως.

ε′ Στρατηγικὴ δὲ ἕξις θεωρητικὴ καὶ πρακτική, τῶν [τῷ] στρατοπέδῳ συμφερόντων.

<ς′> [Πραγματικὴ δὲ ἐπιστήμη τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων].

ζ′ Πολιτικὴ δὲ ἕξις θεωρητικὴ <καὶ πρακτικὴ> τῶν [τῇ] πόλει συμφερόντων.

η′ Οἰκονομικὴ δὲ ἕξις θεωρητικὴ <καὶ πρακτικὴ> τῶν [τῷ] οἴκῳ συμφερόντων.

<θ′> [Ἠθικὴ δὲ ἐπιστήμη κοσμητικὴ τῶν ἠθῶν].

ι′ Διαλεκτικὴ δὲ ἐπιστήμη τοῦ εὖ διαλέγεσθαι.

ια′ Ῥητορικὴ δὲ ἐπιστήμη τοῦ εὖ λέγειν.

ιβ′ Φυσικὴ δὲ ἐπιστήμη τῶν περὶ [τὴν] φύσιν.

§ 3 Ἔργα δὲ τῆς φρονήσεως· τὸ εὖ βουλεύσασθαι· τὸ κρῖναι τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ βίῳ αἱρετὰ καὶ φευκτά· τὸ χρήσασθαι <καλῶς> πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν ἀγαθοῖς [καὶ καλοῖς] [ὡς δεῖ]· <τὸ ὁμιλῆσαι ὀρθῶς>· τὸ συνιδεῖν τοὺς καιρούς· τὸ ἀγχίνως χρήσασθαι καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ· τὸ τὴν ἐμπειρίαν ἔχειν τῶν χρησίμων ἁπάντων.

Μνήμη δὲ καὶ ἐμπειρία καὶ ἀγχίνοια καὶ ἐπιδεξιότης καὶ εὐβουλία ἤτοι ἀπὸ τῆς φρονήσεως ἑκάστη αὐτῶν ἐστιν ἢ παρέπεται τῇ φρονήσει· ἢ τὰ μὲν αὐτῶν οἷον παραίτια τῆς φρονήσεως καθάπερ καὶ ἡ ἐμπειρία καὶ ἡ μνήμη, τὰ δὲ οἷον μέρη, οἷον ἡ εὐβουλία [καὶ ἡ ἐπιδεξιότης] καὶ ἡ ἀγχίνοια.

---

2 θεωριτικὴ C | τῷ add. C^2 DM || 4 πραγματικῆς definitionem om. C, itaque numerat 7 et 8 ς′ ζ′ || 5 καὶ πρακτικὴ addidi: om. CDM | τῇ add. C^2 DM || 7 οἰκονομικῆς defin. om. MN (non L!) | θεορητικὴ C^1 θεωρητικὴ corr. C^2 | καὶ πρακτικὴ addidi coll. Stob. ecl. eth. II 188 (p. 95. 11 sq. W.): om. CDM | τῷ add. C^2 DM || 9 ἠθικῆς defin. om. C, itaque numerat 10. 11. 12 η′ θ′ ι′ | 12 φυσηκὴ C^1 radendo corr. in φυσικὴ | τὴν om. C

§ 3 habet Ps. Arist. p. 1250^a 30—39. — 13 ἔργα δὲ τῆς] τῆς δὲ **b** | post φρονήσεως add. ἐστι **ab** | εὖ om. **b** | βούλεσθαι CL βουλεύεσθαι DM**a**G | κρίνειν DM || 14 τὰ ante κακὰ om. C || 15 χρῆσθαι CDM**a**FGR | καλῶς om. CDM | πᾶσιν C | καὶ καλοῖς correxi: καὶ κακοῖς CM om. reliqui | ὡς δεῖ add. DM || 16 τὸ ὁμιλῆσαι ὀρθῶς om. CDM | ἀγχινόως **a** φρονίμως suprascr. C^2 | χρῆσθαι M**a** || 17 καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ EA**b** om. S | τὴν om. S | πάντων **ab** | 18 δεξιότης **a** | καὶ ἐπιδεξιότης καὶ εὐβουλία om. **b** || 19 ἤτοι ἀπὸ τῆς om. S | ἕκαστον SE ἕκαστο A || 20 ἢ] καὶ **a** | συναίτια CDM**b** | τῇ φρονήσει DM | post φρονήσεως add. ἐστὶ omnes praeter CS || 21 post καθάπερ om. καὶ omnes praeter C | οἷον μέρη] ἀπὸ τῆς φρονήσεως CDM | post μέρη add. αὐτῆς **b** | ἡ ante εὐβ. om. **ab** | καὶ ἡ ἐπιδεξιότης add. DM || 22 καὶ ἡ] τε καὶ **a** PHG καὶ FR

§ 4 Πραότης δέ ἐστιν ἀρετὴ τοῦ θυμοειδοῦς καθ' ἣν πρὸς ὀργὰς γίνονται δυσκίνητοι [·ἡ μεσότης περὶ ὀργὰς ·ἧς ἡ μὲν ὑπερβολὴ ὀργιλότης καὶ τὸ ἀκρόχολον· ἡ δὲ ἔλλειψις ἀοργησία ἢ ἠλιθιότης]. ἔργα δὲ αὐτῆς· τὸ δύνασθαι φέρειν [μετρίως] ἐγκλήματα καὶ ὀλιγωρίας μετρίας καὶ τὸ μὴ ταχέως ὁρμᾶν ἐπὶ τὴν τιμωρίαν· καὶ τὸ μὴ εὐκίνητον εἶναι πρὸς τὰς ὀργάς· ἄπικρον δὲ τῷ ἤθει καὶ ἀφιλόνεικον, ἔχοντα τὸ ἤρεμον τῆς ψυχῆς καὶ στάσιμον.

V [Περὶ ἀνδρείας]

§ 1 Ἀνδρεία δέ ἐστιν ἀρετὴ τοῦ θυμοειδοῦς καθ' ἣν δυσέκπληκτοί εἰσιν ὑπὸ φόβων τῶν περὶ θάνατον.

§ 2 Οἰκεῖα δὲ αὐτῆς· εὐψυχία· λῆμα· μεγαλοψυχία· ἀρρενότης· καρτερία· μεγαλοπρέπεια· ἀνδραγαθία.

<α′> Εὐψυχία μὲν οὖν ἐστιν εὐτονία ψυχῆς πρὸς τὸ ἐπιτελεῖν τὰ ἑαυτῆς ἔργα.

<β′> Λῆμα δὲ ἕξις προχείρους παρεχομένη πρὸς τὸ ἐπιχειρεῖν τε οἷς χρὴ καὶ ὑπομένειν ἃ λόγος αἱρεῖ.

<γ′> Μεγαλοψυχία δὲ ἕξις ὑπεράνω ποιοῦσα τοῦ κοινῇ συμβαίνοντος φαύλοις τε καὶ σπουδαίοις.

<δ′> Ἀρρενότης δὲ ἕξις αὐτάρκεις παρεχόμενη ἐν τοῖς κατ' ἀρετὴν πόνοις.

§ 4 habet Ps. Arist. p. 1250^{a} 4—6 et 1250^{a} 39—44. — **1** καθ' ἣν δυσκίνητοί εἰσι πρὸς ὀργάς τε καὶ τιμωρίας PH | πρὸς] ὑπὸ SEFGR ἀπὸ A ‖ **2** ὀργῆς **a** FGR | ἀκίνητοι DM | ἡ μεσότης usque ad ἠλιθιότης (3) add. DM ‖ **4** ἔργα δὲ αὐτῆς] πραότητος δέ ἐστι **ab** | δύνασθαι om. S | μετρίως] μέτρια EPHF om. DM | ὀλιγορίας C ‖ **5** μετρίας] μετρίως DM | τὰς τιμωρίας **ab** | τὸ om. A ‖ **6** εὐκήνητον C | εἶναι om. DM | τὰς om. DMH | ἀφιλόνικον C ‖ **7** ἔχοντα usque ad στάσιμον om. DM | ἠρεμαῖον **ab** | ἐν τῇ ψυχῇ **ab** | post καὶ add. τὸ EA | στάσιν C

c. V § 1 habet Ps. Arist. p. 1250^{a} 6 sq. — **8** περὶ ἀνδρείας add. DM ‖ **10** δυσειςπληκτοί C | δύσπληκτοι DMA**b** | εἰσιν] τινες DM | ὑπὸ] περὶ CDM ἀπὸ AGR om. P | φόβον CDM φόβου P | τῶν περὶ] ἢ CDM | post θάνατον add. γίνονται DM

11 οἰκεία Mullach | αὐτῇ DM | λῆμμα C ‖ **12** ἀνδραγαθεία C ‖ **13** τελεῖν M ‖ **14** αὐτῆς C ‖ **15** λῆμμα C | προχείρως D (etiam Mullach) προχείροις M | παρεχομένη scripsi (coll. ἀρρενότητος defin. hac pag. v. 19, ἐλευθ. pag. 25. 9, ὁσιότητος pag. 25. 18) παρέχουσα C ἐργαζομένη DM: ὀρεγομένη Mullach | πρὸς τὸ om. DM ‖ **16** ἑπομένην ἄλογος M | ἐρεῖ C ‖ **19** αὐτάρκη DM: αὐτάρκειαν Mullach | **20** πόνοις om. C

<ε′> Καρτερία δὲ ἐπιστήμη ἐμμενετῶν <καὶ οὐκ ἐμμενετῶν> καὶ οὐδετέρων. [Καρτερία δὲ ὑπομονὴ λύπης ἢ πόνων ἕνεκα τοῦ καλοῦ.]

<ς′> Μεγαλοπρέπεια δὲ ἕξις ἐπαίρουσα τοὺς ἔχοντας αὐτὴν καὶ φρονήματος πληροῦσα.

<ζ′> [Ἀνδραγαθία δὲ ἀνδρὸς ἀρετὴ ἐπιτηδευτικὴ κοινωνικῶν ἔργων.]

§ 3 Ἔργα δὲ ἀνδρείας· τὸ δυσέκπληκτον εἶναι ὑπὸ φόβου τοῦ περὶ θάνατον· καὶ τὸ εὐθαρσῆ εἶναι ἐν τοῖς δεινοῖς· καὶ τὸ εὔτολμον πρὸς τοὺς κινδύνους· καὶ τὸ μᾶλλον αἱρεῖσθαι τεθνάναι καλῶς ἢ αἰσχρῶς σωθῆναι· καὶ τὸ νίκης αἴτιον διὰ παντὸς γίνεσθαι [·ἔστι δὲ ἀνδρείας καὶ τὸ πονεῖν καὶ τὸ καρτερεῖν καὶ ἀνδραγαθίζεσθαι]. παρέπεται δὲ τῇ ἀνδρείᾳ ἡ εὐτολμία καὶ ἡ εὐψυχία καὶ τὸ θάρσος· ἔτι δε ἡ φιλοπονία καὶ ἡ καρτερία.

VI [Περὶ σωφροσύνης]

§ 1 Σωφροσύνη δέ ἐστιν ἀρετὴ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ καθ' ἣν ἀνόρεκτοι γίνονται τῶν περὶ τὰς ἀπολαύσεις φαύλων ἡδονῶν.

§ 2 Οἰκεῖαι δέ εἰσιν αὐτῆς· αὐστηρία· ἐγκράτεια· εὐτέλεια· λιτότης· κοσμιότης· εὐταξία· αὐτάρκεια.

α′ Αὐστηρία μὲν οὖν ἐστιν ἕξις καθ' ἣν [τινες] οὔτε προσφέρουσιν ἄλλοις τὴν περὶ [φαύλων] ἡδονῶν ὁμιλίαν οὔτε παρ' ἄλλων [ταύτην]

1 καρτερίας priorem definitionem exhibet C, posteriorem (2) DM | καὶ οὐκ ἐμμενετῶν om. C: addidi coll. Sext. Emp. IX 154, Laert. Diog. VII 93 ‖ **5** ἀνδραγαθίας defin. seclusi | κοινῶν DM

§ 3 habet Ps. Arist. p. 1250^{a} 44—^{b}6. — **7** ἔργα δὲ ἀνδρείας] ἀνδρείας (ἀνδρεία **a**) δέ ἐστι **ab** | δὲ om. C | δύσπληκτον D | εἶναι om. HFGR | ὑπὸ φόβου τοῦ περὶ θάνατον om. D | φόβων τῶν **ab** ‖ **8** εὐθαρσεῖ C εὐθαρσεῖν FG |
θῆναι
εἶναι om. PHFG | ἐν τοῖς δεινοῖς om. S | τὸ ante εὐτ. om. S ‖ **9** περὶ C ‖ **10** σώζεσθαι D[1] διασωθῆναι SE | διὰ παντὸς γίνεσθαι] εἶναι **ab** | ἔστι δὲ ἀνδρείας usque ad ἀνδραγαθίζεσθαι (11) om. CDM ‖ **11** καὶ ἀνδραγαθίζεσθαι scripsi: καὶ αἱρεῖσθαι ἀνδραγαθίζεσθαι S καὶ αἱρεῖσθαι καὶ δύνασθαι EA**b** ‖ **12** post (ἀνδρείᾳ add. καὶ **b** | ante εὐτολμία add. τε **a** | θράσος DMP | post θάρσος add. καὶ τὸ θράσος HFGR ‖ **13** δὲ ἡ] τε ἡ **a** δὲ καὶ ἡ MR δὲ ἦτε PHFG | φιλοπονία] φιλονεικία CDM μεγαλοψυχία S

c. VI § 1 habet Ps. Arist. p. 1250^{a} 7—9. — **14** περὶ σωφροσύνης add. DM ‖ **15** ἐστιν om. C ‖ **16** ἀνόρεκτοι γίν. τῶν π. τ. ἀπολ. φαύλ. ἡδ. om. PH | τῶν om. CDM | παρὰ C | post ἀπολαύσεις add. τῶν CDM

17 εἰσιν om. DM | αὐτῇ DM ‖ **19** ἕξις om. M | τινες om. C ‖ **20** ἀλλήλοις C | περὶ] τῶν DM | φαύλων om. C | ἀλλήλων C | ταύτην om. C

προσδέχονται [ἢ ἕξις ψυχῆς μὴ ἀνεχομένη ὁμιλίαν φαύλων ἡδονῶν μηδὲ λόγων].

β´ Ἐγκράτεια δὲ ἕξις ἀήττητος ὑφ᾽ ἡδονῶν.

γ´ Εὐτέλεια δὲ ἕξις ἀνυπέραρτος ἐν δαπάναις καὶ παρασκευαῖς.

δ´ Λιτότης δὲ ἕξις ἀρκουμένη τοῖς τυχοῦσιν.

ε´ Κοσμιότης δὲ ἐπιστήμη περὶ τὸ πρέπον ἐν κινήσει καὶ σχέσει [σώματος· ἢ εὐταξία περὶ σχῆμα καὶ κίνησιν σώματος].

ϛ´ Εὐταξία δὲ ἐμπειρία καταχωρισμοῦ πράξεων [ἢ περὶ τὰς πράξεις ἔχουσα τὸ βέβαιον, ἢ τοὺς καταχωρισμοὺς τῶν πράξεων].

ζ´ Αὐτάρκεια δὲ ἕξις ἀρκουμένη οἷς δεῖ καὶ δι᾽ αὑτῆς ποριστικὴ τῶν πρὸς τὸ ζῆν καθηκόντων.

§ 3 Ἔργα δὲ σωφροσύνης· τὸ μὴ θαυμάζειν τὰς ἀπολαύσεις τῶν σωματικῶν ἡδονῶν· καὶ τὸ εἶναι πάσης ἀπολαυστικῆς αἰσχρᾶς ἡδονῆς ἀνόρεκτον· καὶ τὸ φοβεῖσθαι <τὴν ἀδοξίαν· καὶ τὸ τετάχθαι> περὶ τὸν βίον ὁμοίως ἔν τε μικροῖς καὶ μεγάλοις. παρέπεται δὲ τῇ σωφροσύνῃ <εὐταξία>· εὐκοσμία· αἰδώς· εὐλάβεια.

[Περὶ ἐγκρατείας]

§ 4 Ἐγκράτεια δέ ἐστιν ἀρετὴ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ καθ᾽ ἣν κατέχουσι τῷ λογισμῷ τὴν ἐπιθυμίαν ὁρμῶσαν ἐπὶ φαύλας ἡδονάς. ἔργα δὲ αὐτῆς· τὸ δύνασθαι κατέχειν τῷ λογισμῷ τὴν ἐπιθυμίαν

1 ἢ ἕξις usque ad λόγων (2) om. C | **2** λόγων scripsi: λόγου DM | **3** ἡδονῆς DM | **7** σχέσει Wachsmuth: συγχύσει C σχήματι DM | σώματος· ἢ εὐταξία usque ad σώματος om. C | **8** πράξεως DM | ἢ περὶ τὰς usque ad τῶν πράξεων (9) seclusi | **9** βαίβεον C | τῶν om. CM | πράξεων om. C | **10** καὶ δι᾽ αὑτῆς ποριστικὴ τῶν . . καθηκόντων (11) Wachsmuth coll. Clem. Alex. Paed. II 12 (p. 91 Sylb.): καὶ διὰ ταύτης ὁριστικὴ τὰ πρὸς τὸ ζῆν καθήκοντα C καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν καθήκοντα ὁρίζουσα DM.

§ 3 habet Ps. Arist. p. 1250b 6—12. — **12** ἔργα δὲ σωφροσύνης] σωφροσύνης (-ύνη SER) δέ ἐστι **ab** || **13** ἡδονῶν] ἐπιθυμιῶν S | καὶ om. SP | ἁπάσης DM | **14** τὴν ἀδοξίαν καὶ τὸ τετάχθαι om. CDM | τὴν ἀδοξίαν] cf. αἰσχύνης defin. in priore Andron. particula (p. 742 Heins.), Laert. Diog. VII 112, Stob. II 178 (p. 92, 3 W.), τὴν ἀταξίαν SE καὶ τὴν δικαίαν ἄδειαν **b** | τετάσθαι R (cf. edit. Acad. Boruss.) | **15** ante περὶ add. τὰ CDM | παρὰ S | τε om. **a** | **16** εὐταξία om. CDM | κοσμιότης **ab** | **17** περὶ ἐγκρατείας add. DM

§ 4 habet Ps. Arist. p. 1250a 9—11 et 1250b 12—15. — **18** Ἐγκράτεια δέ ἐστιν ἀρ. τ. ἐπ. καθ᾽ ἣν om. PH | ἐστιν om. C | **19** κατέχειν D κατέχει M | τῷ λόγῳ M τῶν λογισμῶν S | ante τὴν add. δύναται D δύναται M | post ἐπὶ add. τὰς **ab** | φαύλους C | **20** ἔργα δὲ αὐτῆς] ἐγκρατείας δέ ἐστι **ab** | κατασχεῖν **a**HFGR

ὁρμῶσαν ἐπὶ τὰς φαύλας ἀπολαύσεις ἡδονῶν· καὶ τὸ καρτερεῖν· καὶ τὸ ὑπομονητικὸν εἶναι τῆς κατὰ φύσιν ἐνδείας τε καὶ λύπης.

VII [Περὶ δικαιοσύνης]

§ 1 Δικαιοσύνη δέ ἐστιν ἀρετὴ ψυχῆς διανεμητικὴ τοῦ κατ᾽ ἀξίαν. [ἴδιον δὲ δικαιοσύνης ἐστὶ τὸ ἐκεῖνα νέμειν ἑκάστῳ ὧν ἄν τις τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς αἰτίας προκαταβάλληται.]

§ 2 Οἰκεῖαι δὲ αὐτῆς· ἐλευθεριότης· χρηστότης· δικαστική· εὐγνωμοσύνη· εὐσέβεια· εὐχαριστία· ὁσιότης· εὐσυναλλαξία· νομοθετική.

<α´> Ἐλευθεριότης μὲν οὖν ἐστιν ἕξις ἐν προέσει καὶ λήψει ὁμολογουμένως ἀναστρεφομένους παρεχομένη.

<β´> Χρηστότης δὲ ἕξις ἑκουσίως εὐποιητική.

<γ´> Δικαστικὴ δὲ ἐπιστήμη κρίσεων καὶ κολάσεων καὶ ἀδικημάτων.

<δ´> [Εὐγνωμοσύνη δὲ ἑκούσιος δικαιοσύνη.]

<ε´> Εὐσέβεια δὲ ἐπιστήμη θεῶν θεραπείας.

<ϛ´> Εὐχαριστία δὲ ἐπιστήμη τοῦ τίσι καὶ πότε παρεκτέον χάριν καὶ πῶς καὶ παρὰ τίνων ληπτέον.

<ζ´> Ὁσιότης δὲ ἐπιστήμη παρεχομένη πιστοὺς καὶ τηροῦντας τὰ πρὸς τὸ θεῖον δίκαια [ἢ ὀρθὴ ἐπιστήμη περὶ θεοῦ τιμῆς· ἡ αὐτὴ δὲ καὶ δικαιοσύνη λέγεται].

<η´> Εὐσυναλλαξία δὲ ἕξις ἐν συναλλαγαῖς φυλάττουσα τὸ δίκαιον.

<θ´> Νομοθετικὴ δὲ ἐπιστήμη διαταγμάτων πολιτικῶν πρὸς κοινωνίαν ἀναφερομένων.

§ 3 Ἔργα δὲ δικαιοσύνης· τὸ διανεμητικὸν εἶναι τοῦ κατ᾽

1 τὰς om. **ab** | φαύλους C | ante ἡδονῶν add. τῶν DM | ἡδονῶν] καὶ ἡδονὰς **b** | καρτερικὸν DM || **2** τὸ om. DM | τε om. **b**

c. VII § 1 habet Ps. Arist. p. 1250a 12. — **3** περὶ δικαιοσύνης add. DM | **4** δὲ om. DM | ἐστιν om. D | ἀρετὴ usque ad ἀξίαν (5) om. E | διανεμητικὴ om. DM | τῶν SA | **5** post ἀξίαν add. διανεμητικὴ DM | ἴδιον δὲ δικ. usque ad προκαταβάλληται (6) add. DM

7 οἰκεῖα δὲ αὐτῇ DM | **8** ἀσέβεια· ἀχαριστία M | εὐσυναλαξία C | **9** ἕξις om. C | πρόθεσι C προθέσει M | **10** ἀναστρεφομένω C | **14** εὐγνωμοσύνης defin. seclusi | **15** εὐλάβεια C | θεῶν scripsi: θεοῦ CDM | **16** τίσιν C | προσεκτέον C | **19** τὸ om. DM | θεῖον] Θν̄ C θεὸν M | ἢ ὀρθὴ ἐπιστήμη usque ad λέγεται (20) om. C | **21** φυλάσσουσα C | τὸ δίκαιον om. C

§ 3 habet Ps. Arist. p. 1250a 15—24 — **25** ἔργα δὲ δικ.] δικαιοσύνης δέ ἐστι **ab**

ἀξίαν· τὸ σῴζειν τὰ πάτρια ἔθη καὶ τὰ νόμιμα· τὸ σῴζειν τοὺς γεγραμμένους νόμους· τὸ ἀληθεύειν ἐν τῷ διαφέροντι· τὸ διαφυλάττειν τὰς ὁμολογίας.

Ἔστι δὲ πρῶτα τῶν δικαίων τὰ πρὸς τοὺς θεούς· (εἶτα τὰ πρὸς δαίμονας· εἶτα τὰ πρὸς πατρίδα καὶ γονεῖς· εἶτα τὰ πρὸς τοὺς κατοιχομένους· ἐν οἷς ⟨ἐστι⟩ καὶ ἡ εὐσέβεια ἤτοι μέρος οὖσα τῆς δικαιοσύνης ἢ παρακολουθοῦσα· ἀκολουθεῖ δὲ τῇ δικαιοσύνῃ καὶ ἡ ὁσιότης καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ⟨ἡ⟩ πίστις καὶ ⟨ἡ⟩ μισοπονηρία.

[Ἔστι δὲ ἡ πίστις ἡ ὡς ἀληθεῖ τῷ γνωθέντι συγκατάθεσις.]

[Περὶ ἐλευθεριότητος]

§ 4 Ἐλευθεριότης δέ ἐστιν ἀρετὴ ψυχῆς εὐδάπανος εἰς τὰ καλά. ἔργα δὲ αὐτῆς· τὸ προετικὸν εἶναι χρημάτων εἰς τὰ ἐπαινετά· καὶ ἐπιδαψιλεύειν ἐπὶ τῷ εἰς δέον τι ἀναλωθῆναι· καὶ τὸ βοηθητικὸν εἶναι ἐν τῷ διαφόρῳ καὶ φιλάνθρωπον· καὶ τὸ μὴ λαβεῖν ὅθεν οὐ δεῖ· ἔτι δὲ καὶ τὸ περὶ ἐσθῆτα καθάριον [καὶ περὶ οἴκησιν]· καὶ κατασκευαστικὸν τῶν περιττῶν καὶ καλῶν καὶ διαγωγὴν ἐχόντων ἡδεῖαν [ἄνευ τοῦ λυσιτελοῦντος]· καὶ θρεπτικὸν ζῴων τῶν ἴδιόν τι ἐχόντων καὶ θαυμαστόν. ἀκολουθεῖ δὲ τῇ ἐλευθεριότητι ἡ τοῦ ἤθους

---

1 καὶ τὰ νόμιμα om. DM | **2** ἐπιγεγραμμένους CDM || **4** πρῶτον DM πρώτη τῶν δικαιοσύνων **b** | τὰ] τὸ M om. **b** | τὸν θεὸν CDMF | εἶτα τὰ πρὸς δαίμονας om. CDMFG | τὰ post εἶτα addidi; om. codd. || **5** τὰ bis om. **ab** | πατρίδας CDMA || **6** ἐστι om. CDM | ἡ om. **a** | ἤτοι μέρος οὖσα τ. δικ. ἢ παρακ. om. FG | ἤτοι] ἢ DME | τῆς om. CDMN (non L) || **8** ἡ ante ὁσιότης et ἀλήθεια om. D**b** | ἡ ante μισοπ. om. S | ἡ ante πίστις et μισοπ. om. CDMPHFG || **9** ἔστι δὲ ἡ πίστις usque ad συγκατάθεσις add. DM || **10** περὶ ἀνελευθερίας add. DM: corr. Mullach

§ 4 habet Ps. Arist. p. 1250[a] 13 et [b] 24—34. — **11** ἐλευθερία (sic) DM | ἐστιν om. C | εὐδαίμονος CDM || **12** ἔργα δὲ αὐτῆς] ἐλευθεριότητος (-ιότης SG) δέ ἐστι SA**b** om E | παρεκτικὸν CDM προαιρετικὸν EAFG (suprascr. ἢ προετικὸν A) προεκτικὸν P προσθετικὸν R | εἰς] πρὸς DM | **13** καὶ (ante ἐπιδ.)] τὸ DMFH | ἐπιδαψιλεύειν scripsi coll. Hesych. ἐπιδαψιλεύσει· μεγαλοψυχήσει, (quod non spectat ad Xen. Cyrop. II 2. 15): δαψιλεύεσθαι CD διαψιλεύεσθαι M | τῷ] τὸ C | εἰς om. F | δέοντα DMaH τὰ δέοντα LGR | ἠθικὸν CDM κούθικον S || **14** ante φιλάνθρωπον add. τὸ **a** | καὶ φιλάνθρωπον om. **b** | οὐ] μὴ **ab** || **15** ἔτι δὲ καὶ usque ad φιλόκαλον (27.2) om. DM | ἔτι] ἔστι **ab** | καὶ (post δὲ) om. **a** | τὸ] ὁ ἐλευθέριος καὶ **ab** | καθάριος **a** καθαρὸς **b** | καὶ περὶ οἴκησιν om. C | καὶ (ante κατασκ.) om. **a** | **16** κατασκευαστικὸς **ab** | τῶν] τε ὧν SA τε τῶν E | περισῶν C || **17** ἄνευ τοῦ λυσιτελοῦντος om. C | θρεπτικὸς τῶν ζῴων **ab** | ἥδιον A[1] (?) ἤδιον FG ἥδιον R ἡδὺ PH | **18** ἐχόντων τι R (cf. edid. Acad. Boruss.) | καὶ] ἢ **ab** | ἡ om. **b**

ὑγρότης καὶ εὐαγωγία καὶ φιλανθρωπία καὶ τὸ εἶναι ἐλεητικὸν καὶ φιλόφιλον καὶ φιλόξενον καὶ φιλόκαλον.

§ 5 Μεγαλοψυχία δέ ἐστιν ἀρετὴ ψυχῆς καθ᾽ ἣν [εὖ] δύνανται φέρειν εὐτυχίαν καὶ ἀτυχίαν τιμὴν καὶ ἀτιμίαν. ἔργα δὲ αὐτῆς· τὸ καλῶς ἐνεγκεῖν [καὶ εὐψυχῶς] εὐτυχίαν καὶ ἀτυχίαν τιμὴν καὶ ἀτιμίαν· καὶ τὸ μὴ θαυμάζειν μήτε τρυφὴν μήτε θεραπείαν μήτε ἐξουσίαν μήτε τὰς νίκας τὰς ἐναγωνίους· ἔχειν δέ τι βάθος τῆς ψυχῆς καὶ μέγεθος. ἔστι δὲ ὁ μεγαλόψυχος οὔτε τὸ ζῆν περὶ πολλοῦ ποιούμενος οὔτε φιλόζωος· ἁπλοῦς δὲ τῷ ἤθει καὶ γενναῖος καὶ ἀδικεῖσθαι δυνάμενος καὶ οὐ τιμωρητικός. ἀκολουθεῖ δὲ τῇ μεγαλοψυχίᾳ ἁπλότης καὶ γενναιότης καὶ ἀλήθεια.

VIII [Κατὰ Χρύσιππον]

§ 1 [Φρόνησίς ἐστιν ἐπιστήμη τοῦ ποῖα δεῖ ποιεῖν, ποῖα δ᾽ οὔ.

Ἀφροσύνη δὲ ἡ ἄγνοια τῶν αὐτῶν· καὶ ἄφρονες οἱ τούτων τι ἀγνοοῦντες καὶ περὶ ταῦτα διεψευσμένοι· ἔστι γὰρ ἀφροσύνη ἄγνοια τοῦ ποῖα δεῖ ποιεῖν. ποῖα δ᾽ οὔ.

§ 2 Ὑποτέτακται δὲ τῇ φρονήσει εὐβουλία· εὐλογιστία· ἀγχίνοια· νουνέχεια· εὐστοχία· εὐμηχανία.

Εὐλογιστία δέ ἐστιν ἐπιστήμη συγκεφαλαιωτικὴ τῶν γινομένων καὶ ἀποτελουμένων.

Ἀγχίνοιά ἐστιν ἐπιστήμη εὑρετικὴ τοῦ καθήκοντος ἐκ τοῦ παραχρῆμα.

Νουνέχειά ἐστιν ἐπιστήμη χειρόνων καὶ βελτιόνων.

Εὐστοχία ἐστὶν ἐπιστήμη ἐπιτευκτικὴ τοῦ ἐν ἑκάστῳ σκοποῦ.

Εὐμηχανία ἐστὶν ἐπιστήμη εὑρετικὴ διεξόδου πραγμάτων.

---

1 ὑγιότης C | ἐλεγτικὸν S ἐλεκτικὸν A[1] ἀνεκτικὸν A[2] || **2** φιλόφιλον] φιλόσοφον A

§ 5 habet Ps. Arist. p. 1250[a] 14 sq. et [b] 34—42. — **3** ἐστιν om. C | εὖ add. CDM | εὐκόλως Mullach | δύναται **a**FGR || **4** καὶ ἀτυχίαν] ἢ δυστυχίαν **a** | ante τιμὴν add. καὶ **b** | ἔργα δὲ αὐτῆς usque ad τιμωρητικὸς (10) om. DM | ἔργα δὲ αὐτῆς] μεγαλοψυχίας (-α S) δέ ἐστι **ab** || **5** καὶ εὐψυχῶς add. **a** | post εὐψυχῶς add. καὶ **ab** | ἀτυχίαν καὶ εὐτυχίαν **a** | ante τιμὴν add. καὶ **b** || **7** ἔχει S || **8** ὁ om. **b** | οὔτε] οὐδὲ **a** οὐδ᾽ ὁ b || **9** οὐδὲ **a** οὐδ᾽ ὁ **b** | καὶ (ante ἀδικ.) om. **b** || **11** καὶ γενναιότης om. **b**

c. VIII legitur in uno D. ad omnes has definitiones cf. Stob. II 106. — **19** εὐβουλίας defin. omissa est || **21** ἀποτελεστέων Mullach || **26** διεξόδου scripsi (coll. Stob. p. 61.7 W.): διεξόδων D

§ 3. Ὑποτέτακται δὲ τῇ ἀνδρείᾳ καρτερία· θαρραλεότης· μεγαλοψυχία· εὐψυχία· φιλοπονία.

Καρτερία ἐστὶν ἐπιστήμη ἔμμονος τοῖς ὀρθῶς κριθεῖσι.

Θαρραλεότης ἐστὶν ἐπιστήμη καθ' ἣν οἴδαμεν ὅτι οὐ <μὴ> περιπέσωμεν.

Μεγαλοψυχία ἐστὶν ἐπιστήμη <ὑπεράνω ποιοῦσα> τῶν πεφυκότων ἐν σπουδαίοις τε γίνεσθαι καὶ φαύλοις.

Εὐψυχία ἐστὶν ἐπιστήμη ψυχῆς παρεχομένη αὐτὴν ἀήττητον.

Φιλοπονία ἐστὶν ἐπιστήμη ἐξεργαστικὴ μὲν τοῦ προκειμένου οὐ καταναλισκομένη δὲ ὑπὸ πόνων.]

IX [Περὶ κακιῶν]

§ 1 Ἀφροσύνη δέ ἐστι κακία τοῦ λογιστικοῦ αἰτία τοῦ ζῆν κακῶς. ἔργα δὲ αὐτῆς· τὸ κρῖναι κακῶς τὰ πράγματα· τὸ βουλεύσασθαι κακῶς· τὸ ὁμιλῆσαι κακῶς· τὸ χρήσασθαι κακῶς τοῖς παροῦσιν ἀγαθοῖς [ἢ καλοῖς]· τὸ ψευδῶς δοξάζειν περὶ τῶν εἰς τὸν βίον ἀγαθῶν καὶ καλῶν. παρακολουθεῖ δὲ τῇ ἀφροσύνῃ ἀμαθία· ἀπειρία· ἀκρασία· ἐπαριστερότης [·ἀμνημοσύνη].

§ 2 Ὀργιλότης δέ ἐστι κακία τοῦ θυμοειδοῦς καθ' ἣν εὐκίνητοι γίνονται πρὸς ὀργήν. εἴδη δὲ αὐτῆς τρία· ἀκροχολία· πικρία· βαρυθυμία. ἔστι δὲ τοῦ ὀργίλου τὸ μὴ δύνασθαι φέρειν μήτε τὰς μικρὰς ὀλιγωρίας μήτε τὰς ἐλαττώσεις· εἶναι δὲ κολαστικὸν καὶ τιμωρητικὸν καὶ εὐκίνητον πρὸς ὀργὴν ὑπὸ λόγου καὶ ἔργου τοῦ τυχόντος.

---

4 μὴ om. D: add. Wachsmuth | περιπέσομεν D: περιπέσωμεν scripsi coll. Stob. p. 61. 14 W. | **6** ὑπεράνω ποιοῦσα om. D: addidi ex Stob. || **8** αὐτὴν ἀήττητον scripsi: ἑαυτῇ ἀήττητος D

c. IX habet Ps. Arist. p. 1250^a 16—29 et 1250^b 43 — 1251^b 25. — **11** περὶ κακῶν add. C: correxi π. κακιῶν | **12** δὲ om. C | ἐστιν C | αἰτία] ἔτι C || **13** ἔργα δὲ αὐτῆς] ἀφροσύνης (-ύνη SE) δέ ἐστι **a**FGR | ἀφροσύνης ἔργα (ἔργον P) ἐστὶ πρῶτον τὸ βουλεύσασθαι (βουλεύεσθαι H) κακῶς (καλῶς P) δεύτερον τὸ κρίνειν κακῶς τὰ πάντα· τρίτον τὸ χρήσασθαι κακῶς τοῖς παροῦσιν ἀγαθοῖς· τέταρτον τὸ ὁμιλῆσαι κακῶς· πέμπτον τὸ ψευδῶς δοξάζειν κτλ. PH | βουλεύεσθαι **a**HR **14** τὸ ὁμιλῆσαι κακῶς· τὸ χρήσασθαι κακῶς om. C | χρῆσθαι **a** || **15** ἢ καλοῖς add. C | **16** ἢ κακῶν C | καλῶν] κακῶν H, καὶ ἀγαθῶν **b** | ἀπειρία· ἀμαθία **a**P **17** ἀπαριστερότης C | ἀμνημοσύνη om. C

18 ὀργιλότης E || **19** γίνωνται C | ὑπὸ ὀργῆς **b** | εἴδη δὲ αὐτῆς] ὀργιλότητος (ὀργιλότητος E) δέ ἐστιν εἴδη **ab** | εἴδη] ἔργα C (sed cf. pag. 30. 7, 21) **20** ῥαθυμία **b** | τὸ om. FGR | μήτε om. C || **21** ὀλιγορίας C ὀλιγωρήσεις **b** μηδὲ C | ἐλάττο cetera incerta, fortasse ἐλάττονας C | τὰς om. **b** | τιμωρητικὸν] ἄγριον SA^2 mrg || **22** ante ὑπὸ add. καὶ **ab** | ὑπὸ ante ἔργου add. PFG | καὶ ὑπὸ ἔργου καὶ ὑπὸ λόγου (τοῦ add. R. cf. edid. Acad. Boruss.) τυχόντος HR

ἀκολουθεῖ δὲ τῇ ὀργιλότητι τὸ παροξυντικὸν τοῦ ἤθους καὶ τὸ εὐμετάβολον καὶ ἡ μικρολογία [καὶ ἡ μεταμέλεια] καὶ τὸ ἐπὶ μικροῖς λυπεῖσθαι [καὶ ἥδεσθαι]· καὶ ταῦτα πάσχειν ταχέως καὶ παρὰ βραχὺν καιρόν.

§ 3 Δειλία δέ ἐστι κακία τοῦ θυμοειδοῦς καθ' ἣν ἐκπλήττονται ὑπὸ φόβων τῶν περὶ θάνατον. ἔργα δὲ αὐτῆς· τὸ ὑπὸ τῶν τυχόντων φόβων εὐκίνητον εἶναι καὶ μάλιστα τῶν περὶ θάνατον καὶ τὰς σωματικὰς πηρώσεις· καὶ τὸ ὑπολαμβάνειν κρεῖττον εἶναι ὁπωσοῦν σωθῆναι ἢ τελευτῆσαι <καλῶς>. ἀκολουθεῖ δὲ τῇ δειλίᾳ μαλακία· ἀνανδρία· ἀπόνοια· φιλοψυχία [·ὕπεστι δέ τις καὶ εὐλάβεια καὶ τὸ ἀφιλόνεικον τοῦ ἤθους].

§ 4 Ἀκολασία δέ ἐστι κακία τοῦ ἐπιθυμητικοῦ καθ' ἣν ὀρεκτικοὶ γίνονται τῶν περὶ τὰς ἀπολαύσεις ἡδονῶν φαύλων. ἔργα δὲ αὐτῆς· τὸ [ἀεὶ] αἱρεῖσθαι τὰς ἀπολαύσεις τῶν βλαβερῶν καὶ αἰσχρῶν ἡδονῶν· καὶ ὑπολαμβάνειν εὐδαιμονεῖν μάλιστα τοὺς ἐν ταῖς τοιαύταις ἡδοναῖς ζῶντας· καὶ φιλογέλοιον εἶναι καὶ φιλοσκώπτην καὶ φιλευτράπελον καὶ ῥαδιουργὸν ἐν τοῖς λόγοις καὶ ἔργοις. ἀκολουθεῖ δὲ τῇ ἀκολασίᾳ· ἀταξία· ἀναίδεια· ἀκοσμία· τρυφή· ῥαθυμία· ἀμέλεια· ὀλιγωρία· ἔκλυσις.

§ 5 Ἀκρασία δέ ἐστι κακία τοῦ ἐπιθυμητικοῦ καθ' ἣν αἱροῦνται τὰς φαύλας ἡδονὰς κωλύοντος τοῦ λογισμοῦ. ἔργα δὲ

---

1 πάροξυ **a** | τὸ (post καὶ) om. **ab** || **2** πικρολογία **a** | καὶ ἡ μεταμέλεια add. **a** | ἐπὶ μικροῖς om. SE || **3** καὶ ἥδεσθαι add. **a** | καὶ παρὰ] ἢ περὶ C

5 δὲ om. C | ἐστι om. SA | ἐκπλήττονται] εὐκίνητοι γίνονται C || **6** post φόβων add. καὶ μάλιστα **b** | ἔργα δὲ αὐτῆς] δειλία δέ ἐστι **a** δειλίας δέ ἐστι **b** | τὸν C || **8** στερήσεις C | ὑπολαβεῖν EA λαβεῖν S | εἶναι] ἐστὶν C || **9** καλῶς om. C μαλακία om. S | ἀνανδρεία C || **10** φιλοψυχία καὶ ἀπόνοια **a** | ἀπονία **b** | ὕπεστι δέ τις usque ad τοῦ ἤθους (11) om. C

12 καθ' ἣν usque ad φαύλων (13) om. PHR || **13** ἐρετισταὶ C ἐρεκτοὶ A αἱρετικοὶ FG | φαύλων ἡδονῶν **a** | ἔργα δὲ αὐτῆς] ἀκολασίας (-ία EA) δέ ἐστι **ab** || **14** ἀεὶ add. C | τῶν ἡδονῶν τῶν βλαβερῶν καὶ αἰσχρῶν **ab** || **15** ante ὑπολ. add. τὸ PFGR | τοὺς] τοῖς C | ταῖς om. C || **16** ἡδοναῖς] συμφοραῖς A | post καὶ add. τὸ **b** | ante φιλοσκ. add. τὸ PHR | σκώπτην C φιλοσκώπτον A (φιλοσκώπτην A^2) | φιλοτράπελον SA || **17** ante ῥαδιουργὸν add. τὸ **b** | post ῥαδ. add. εἶναι C καὶ PHF | ante ἔργοις add. ἐν τοῖς **ab** || **18** τρυφή· ῥαθυμία om. **b**

20 ἀκρασία δέ ἐστι usque ad τοῦ λογισμοῦ (21) om. PHR || **21** φαύλους C | ante κωλύοντος add. μὴ **a** | λόγου **a** | ἔργα δὲ αὐτῆς] ἀκρασίας δέ ἐστι **ab**

αὐτῆς· τὸ κωλύοντος τοῦ λογισμοῦ τὰς ἀπολαύσεις τῶν ἡδονῶν αἱρεῖσθαι· καὶ τὸ ὑπολαμβάνοντα κρεῖττον εἶναι μὴ μετασχεῖν αὐτῶν μετέχειν οὐδὲν ἧττον· καὶ τὸ οἴεσθαι μὲν δεῖν πράττειν τὰ καλὰ καὶ τὰ συμφέροντα, ἀφίστασθαι δὲ αὐτῶν διὰ τὰς ἡδονάς. ἀκολουθεῖ δὲ τῇ ἀκρασίᾳ μαλακία· [μεταμέλεια·] καὶ τὰ πλεῖστα ἃ καὶ τῇ ἀκολασίᾳ.

§ 6 Ἀδικία δέ ἐστι κακία ψυχῆς καθ᾽ ἣν πλεονεκτικοὶ γίνονται κέρδους αἰσχροῦ. εἴδη δὲ αὐτῆς τρία· ἀσέβεια· πλεονεξία· ὕβρις. ἀσέβεια μὲν ἡ περὶ θεοὺς πλημμέλεια ⟨καὶ περὶ δαίμονας⟩ καὶ περὶ κατοιχομένους καὶ περὶ γονεῖς καὶ πατρίδα. πλεονεξία δὲ ἡ περὶ τὰ συμβόλαια παρὰ τὴν ἀξίαν αἱρουμένη τὸ διάφορον. ὕβρις δὲ καθ᾽ ἣν τὰς ἡδονὰς αὑτοῖς παρασκευάζουσιν εἰς ὄνειδος ἄγοντες ἑτέρους· ὅθεν Εὔηνος περὶ αὐτῆς λέγει·

Ἥ τις κερδαίνουσ᾽ οὐδὲν ὅμως ἀδικεῖ.

ἔργα δὲ τῆς ἀδικίας· τὸ παραβαίνειν τὰ πάτρια ἔθη ⟨καὶ τὰ νόμιμα⟩· τὸ ἀπειθεῖν τοῖς νόμοις καὶ τοῖς ἄρχουσι· τὸ ψεύδεσθαι· τὸ ἐπιορκεῖν· τὸ παραβαίνειν τὰς ὁμολογίας καὶ τὰς πίστεις· ἀκολουθεῖ δὲ τῇ ἀδικίᾳ συκοφαντία· ἀλαζονεία· ἀφιλανθρωπία· [προσποίησις·] κακοήθεια· πανουργία.

[Περὶ ἀνελευθερίας]

§ 7 Ἀνελευθερία δέ ἐστι κακία ψυχῆς περὶ χρήματα καὶ δαπάνην. εἴδη δὲ αὐτῆς τρία· αἰσχροκέρδεια· φειδωλία· κιμβικία.

1 τὸ] τῷ A τοῦ S ‖ **2** καὶ τὸ] δὲ A¹ (?) δὲ τὸ A² | ὑπολαμβάνον τὸ C ὑπολαμβάνειν PH | αὐτῶν μετέχειν om. C ‖ **3** οὐδὲν] οὐδὲ C δὲ μηδὲν **ab** | μὲν] μὴ G om. C | δεῖ C | post πράττειν add. καὶ **ab** ‖ **5** μεταμέλεια om. C | post πλεῖστα add. τὰ αὐτὰ **a** ταὐτὰ **b**

6 ἀδικία δέ ἐστι κακία ψυχῆς om. PH | καθεν C ‖ **7** κέρδους αἰσχροῦ] παρὰ τὴν ἀξίαν **ab** | εἴδη δὲ αὐτῆς] ἀδικίας δέ ἐστιν εἴδη **ab** ‖ **8** πρὸς **b** | θεῶν CFG | καὶ περὶ δαίμονας om. C ‖ **9** περὶ (ante κατ᾽ οἰχομ.) πρὸς C τοὺς **a** περὶ τοὺς **b** | περὶ (ante γονεῖς) om. C | ante πατρίδα add. περὶ **b** ‖ **10** ἡ om. **b** | περὶ] παρὰ EA παρὰ corr. ex περὶ S | αἱρουμένην C ‖ **11** αὑτοῖς scripsi: αὐτοῖς codd. ‖ **12** ἀγαγόντες **b** | post ὅθεν add. καὶ **a** | αὐτῶν C | λέγειν C ‖ **13** εἴ τις κέρδοιτα δι᾽ οὐδὲν ὅλως C | κερδαίνουσ᾽ editores: κερδαίνουσα **ab** ‖ **14** ἔργα] ἔστι **ab** | ἔθη om. **ab** | καὶ τὰ νόμιμα om. C ‖ **15** νόμοις] νομίμοις **a** ‖ **16** ὁμιλίας SE ‖ **17** et ante συκοφ. et ante ἀλαζ. add. καὶ C | φιλανθρωπία **b** | προσποίησις scripsi: om. C προσποίητος **a**FGR προσποιητὴ PH

19 περὶ ἀνελευθερίας add. C ‖ **20** δὲ om. C | ἐστιν C | ἀνελευθερία] αἰσχροκέρδεια **a** | περὶ χρήματα καὶ δαπάνην] καθ᾽ ἣν αἱρετικοὶ γίνονται κέρδους αἰσχροῦ **a** καθ᾽ ἣν ὀρέγονται τοῦ πανταχόθεν κέρδους **b** ‖ **21** εἴδη δὲ αὐτῆς] ἀνελευθερίας δέ ἐστιν εἴδη **ab** | αἰσχροκερδία **b** | κιβικία C

αἰσχροκέρδεια μὲν [οὖν ἐστι] καθ᾽ ἣν κερδαίνειν ζητοῦσι πανταχόθεν καὶ τὸ κέρδος τῆς αἰσχύνης περὶ πλείονος ποιοῦνται. φειδωλία δὲ καθ᾽ ἣν ἀδάπανοι γίνονται τῶν χρημάτων εἰς τὸ δέον. κιμβικία δὲ καθ᾽ ἣν δαπανῶσι μέν, κατὰ μικρὸν δὲ καὶ κακῶς καὶ πλείω βλάπτονται τῷ μὴ κατὰ καιρὸν προέσθαι τὸ διάφορον. ἔργα δὲ τῆς ἀνελευθερίας· τὸ περὶ πλείστου ποιεῖσθαι χρήματα καὶ τὸ μηδὲν ὄνειδος ἡγεῖσθαι τῶν ποιούντων κέρδος· καὶ βίος θητικὸς καὶ δουλοπρεπὴς καὶ ῥυπαρὸς φιλοτιμίας καὶ ἐλευθερίας ἀλλότριος. ἀκολουθεῖ δὲ τῇ ἀνελευθερίᾳ μικρολογία· [βαρυθυμία·] μικροψυχία· ταπεινότης· [ἀμετρία·] ἀγένεια· μισανθρωπία.

§ 8 Μικροψυχία δέ ἐστι κακία ψυχῆς καθ᾽ ἣν ἀδύνατοι γίνονται φέρειν καὶ εὐτυχίαν καὶ ἀτυχίαν καὶ τιμὴν καὶ ἀτιμίαν. ἔργα δὲ μικροψυχίας· τὸ μήτε τιμὴν μήτε ἀτιμίαν μήτε εὐτυχίαν μήτε δυστυχίαν δύνασθαι φέρειν· ἀλλὰ τιμώμενον μὲν χαυνοῦσθαι, μικρὰ δὲ εὐτυχήσαντα ἐξαίρεσθαι· [ἀτιμίαν δὲ μηδὲ τὴν ἐλαχίστην ἐνεγκεῖν δύνασθαι·] ἀπότευγμα δὲ ὁτιοῦν ἀτυχίαν κρίνειν μεγάλην· ὀδύρεσθαι δὲ ἐπὶ πᾶσι καὶ δυσφορεῖν· ἔτι δὲ τοιοῦτον εἶναι οἷον ἅπαντα ὀλιγωρήματα καλεῖν ὕβριν καὶ ἀτιμίαν καὶ τὰ δι᾽ ἄγνοιαν ἢ λήθην [ἢ ἄνοιαν] γινόμενα. ἀκολουθεῖ δὲ τῇ μικροψυχίᾳ μικρολογία· μεμψιμοιρία· δυσελπιστία· ταπεινότης.

1 οὖν ἐστι add. C ‖ **2** post δὲ add. ἐστὶ FGR ‖ **3** ἀδάπανοι] δαπαναὶ μὴ C | τὸ om. C | κιβικία C λιμβεία **b** | post κιμβ. δὲ add. ἐστι **ab** ‖ **4** δὲ om. **a** | βλάπτοντα PGR ‖ **5** τῷ] τῶν C τὸ ER | ποιεῖσθαι **ab** | ἔργα] ἔστι **ab** ‖ **6** ante περὶ add. μηδὲν C | πλεῖστον A | ante χρήματα add. ἢ C ‖ **7** ante κέρδος add. τὸ CPHR | καὶ ante βίος om. CB | θετικὸς CA¹ | δουλοπρεπεῖς C ‖ **8** καὶ ante φιλοτιμίας add. **a**G ‖ **9** βαρυθυμία om. C ‖ **10** ἀμετρία om. C | ἀγέννεια **a**

11 ἐστιν C | ἀδύνατον SP ‖ **12** γίνονται] φαίνονται FG εἰσι SEAR om. SPH | post φέρειν add. εἰσὶ H ‖ **13** ἔργα δὲ μικροψυχίας] μικροψυχίας (-ία S) δέ ἐστι (ἐστιν E) **ab** | τὸ] ἃ C | ἀτυχίαν **ab** ‖ **14** χαυροῦσθαι C ἀναχαυνοῦσθαι **ab** ‖ **15** μικρὰ δὲ] καὶ μικρὰ **ab** | ἐξαιρεῖσθαι C ἐξέρχεσθαι S ἐξόρχεσθαι EA¹ ἐξαίρεσθαι A² ὑπεξαίρεσθαι R | ἀτιμίαν usque ad δύνασθαι (16) om. C ‖ **16** ἀπότευγμα] ἀπο τοῦ μης A² | δὲ ὁτιοῦν] δεσα οὖν E δεσαοῦν A δ᾽ ὁτιοῦν A² δ᾽ ἐστὶ οὐκ **b** | κρίνην C ‖ **17** ἐπὶ πᾶσι om. S | πᾶσιν C | post ἔτι δὲ add. καὶ **a** | τοιοῦτός ἐστιν ὁ μικρόψυχος οἷος πάντα τὰ ὀλιγωρήματα **ab** ‖ **18** ὅπαντα C | ὕβρειν C | καὶ ἀτιμίαν om. S ‖ **19** ἢ ἄνοιαν add. **a** | μικρολογία] μακρολογία A μεγαλουργία S ‖ **20** μεμψιμορία· δυσπιστία C

APPENDICULA

Καθόλου δὲ τῆς μὲν ἀρετῆς ἐστι τὸ ποιεῖν σπουδαίαν τὴν διάθεσιν περὶ τὴν ψυχὴν ἠρεμαίαις καὶ τεταγμέναις κινήσεσι χρωμένην καὶ συμφωνοῦσαν κατὰ πάντα τὰ μέρη· διὸ καὶ δοκεῖ παράδειγμα πολιτείας ἀγαθῆς εἶναι ψυχῆς σπουδαίας διάθεσις. ἔστι δὲ τῆς ἀρετῆς καὶ τὸ εὐεργετεῖν τοὺς ἀξίους καὶ τὸ φιλεῖν τοὺς ἀγαθοὺς [καὶ τὸ μισεῖν τοὺς κακοὺς] καὶ τὸ μήτε κολαστικὸν εἶναι μήτε τιμωρητικόν, ἀλλὰ ἐλεητικὸν καὶ εὐμενικὸν καὶ συγγνωμονικόν. ἀκολουθεῖ δὲ τῇ ἀρετῇ χρηστότης· ἐπιείκεια· εὐγνωμοσύνη· ἐλπὶς ἀγαθή· [μνήμη ἀγαθή·] ἔτι δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα οἷον φιλοίκειον εἶναι καὶ φιλόφιλον καὶ φιλέταιρον καὶ φιλόξενον καὶ φιλάνθρωπον καὶ φιλόκαλον· ἃ δὴ πάντα τῶν ἐπαινουμένων ἐστί. τῆς δὲ κακίας ἐστὶ τὰ ἐναντία· [καὶ παρακολουθεῖ τὰ ἐναντία αὐτῇ]· πάντα δὲ τὰ τῆς κακίας καὶ τὰ ἀκολουθοῦντα αὐτῇ τῶν ψεγομένων ἐστίν.

Append. habet Ps. Aristot. p. 1251[b] 26—37, om. C — **1** δὲ om. PH | περὶ τὴν] τὴν περὶ PH | περὶ τὴν ψυχὴν] παρὰ ταῖς S | **2** ἠρεμαίαις E | post τεταγμ. add. ταῖς A² | post χρωμένην om. καὶ **b** | σωφρονοῦσαν A¹G | **3** τὰ om. SE | παράδειγμα om. **b** | ψυχῆς om. E | ψυχῆς σπουδαίας] σπουδαίας ψυχῆς SE | σπουδαία HFGR | **4** τῆς om. **b** | post ἀρετῆς om. καὶ SE | τὸ φιλεῖν om. S | **5** καὶ τὸ μισεῖν τοὺς κακοὺς seclusi | κακοὺς] φαύλους **b** | **6** ἀλλὰ ἐλεητικὸν καὶ εὐμενικὸν om. P | ἐλεητικὸν] ἐλεγκτικον E προσηνῆ S ἵλεων **b** | **7** μνήμη ἀγαθὴ add. SA | **8** οἷον om. **a** | φίλοικον F φιλικὸν P φιλόνεικον G | post εἶναι om. καὶ S | καὶ φιλέταιρον om. S | φιλόξενιον **a** (corr. in φιλόξενον A) | **9** ἐστὶν E εἰσὶν S | **10** καὶ παρακολουθεῖ τὰ ἐναντία αὐτῇ om. **b** | ante πάντα add. ταῦτα **b** | **11** παρακολουθοῦντα A¹ | εἰρημένων ES¹ (ψεγομένων S²) | εἰσὶ A ἐστὶ S

Postquam subsidia rei criticae diiudicavimus ipsumque textum constituimus, iam de Ps. Andronici virtutum vitiorumque expositionis fontibus et auctoritate disputare in animo est.

De Ps. Aristotelica vero commentatione, quippe quae tota in hac Ps. Andronici libelli parte lateat, non est quod multa disseram. Ex ea quid discere possimus, recte iam exposuit Zellerus in hist. philos. Graec. III¹ p. 573 (ed. 2). In universum scriptor prorsus amplexus est Aristotelis doctrinam, nisi quod initio Platonem secutus tres animi partes statuit et ad hanc partitionem omnem virtutum et vitiorum enarrationem definitionemque accomodavit. Cetera quantopere cum ipsis Aristotelis scriptis concinant, nonnullis quae praecipue Ethicam Nicomacheam legenti simillima mihi occurrerunt ostendam.

Ad φρόνησιν haec spectant:

Aristot. II 1140[a] 25 δοκεῖ δὴ φρονίμου εἶναι τὸ δύνασθαι καλῶς βουλεύσασθαι περὶ τὰ αὑτῷ ἀγαθὰ καὶ συμφέροντα, οὐ κατὰ μέρος οἷον πρὸς ὑγίειαν ἢ ἰσχύν, ἀλλὰ ποῖα πρὸς τὸ εὖ ζῆν.

1140[b] 4 λείπεται ἄρα αὐτὴν εἶναι ἕξιν ἀληθῆ μετὰ λόγου πρακτικὴν περὶ τὰ ἀνθρώπῳ ἀγαθὰ καὶ κακά. (cf. 1140[b] 20)

1141[a] 8 ἡ δὲ φρόνησις περὶ τὰ ἀνθρώπινα καὶ περὶ ὧν ἔστι βουλεύσασθαι· τοῦ γὰρ φρονίμου μάλιστα τοῦτ' ἔργον εἶναί φαμεν τὸ εὖ βουλεύεσθαι. (cf. Rhet. p. 1366[b] 20)

Ad πρᾳότητα haec:

1125[b] 26 πρᾳότης δ' ἐστὶ μὲν μεσότης περὶ ὀργάς.

[b] 34 βούλεται γὰρ ὁ πρᾶος ἀτάραχος εἶναι καὶ μὴ ἄγεσθαι ὑπὸ τοῦ πάθους.

1126[a] 2 οὐ γὰρ τιμωρητικὸς ὁ πρᾶος, ἀλλὰ μᾶλλον συγγνωμονικός.

Ad ἀνδρείαν:

1115[a] 33 ἀνδρεῖος ὁ περὶ τὸν καλὸν θάνατον ἀδεὴς καὶ ὅσα θάνατον ἐπιφέρει ὑπόγυια ὄντα.

1116[b] 19 τοῖς μὲν (i. e. τοῖς ἀνδρείοις) γὰρ αἰσχρὸν τὸ φεύγειν καὶ ὁ θάνατος τῆς τοιαύτης σωτηρίας αἱρετώτερος.

[b] 26 ὅτι καὶ οἱ ἀνδρεῖοι θυμοειδεῖς· ἰτητικώτατον γὰρ ὁ θυμὸς πρὸς τοὺς κινδύνους.

1117[a] 10 διὰ γὰρ τὸ πολλάκις καὶ πολλοὺς νενικηκέναι θαρροῦσιν ἐν τοῖς κινδύνοις.

[a] 13. οἱ δὲ (ἀνδρεῖοι) διὰ τὸ οἴεσθαι κρείττους εἶναι.

Rhet. p. 1366[b] 11 ἀνδρεία δὲ δι' ἣν πρακτικοί εἰσι τῶν καλῶν ἔργων ἐν τοῖς κινδύνοις καὶ ὡς ὁ νόμος κελεύει καὶ ὑπηρετικοὶ τῷ νόμῳ· δειλία δὲ τοὐναντίον.

Ad σωφροσύνην:

1117[b] 25 μεσότης ἐστὶ περὶ ἡδονὰς ἡ σωφροσύνη.

1118[a] 2 περὶ δὲ τὰς σωματικὰς (ἡδονὰς) εἴη ἂν ἡ σωφροσύνη.

Rhet. 1366[b] 13 σωφροσύνη δὲ ἀρετὴ δι' ἣν πρὸς τὰς ἡδονὰς τὰς τοῦ σώματος οὕτως ἔχουσιν ὡς ὁ νόμος κελεύει.

Ad δικαιοσύνην:

1129[b] 12 δῆλον ὅτι πάντα τὰ νόμιμά ἐστί πως δίκαια.

1130[a] 8 αὐτὴ μὲν οὖν ἡ δικαιοσύνη οὐ μέρος ἀρετῆς ἀλλ' ὅλη ἀρετή ἐστιν. οὐδ' ἡ ἐναντία ἀδικία μέρος κακίας ἀλλ' ὅλη κακία.

1134[a] 1 καὶ ἡ μὲν δικαιοσύνη ἐστὶ καθ' ἣν ὁ δίκαιος λέγεται πρακτικὸς κατὰ προαίρεσιν τοῦ δικαίου καὶ διανεμητικὸς καὶ αὑτῷ πρὸς ἄλλον καὶ ἑτέρῳ πρὸς ἕτερον . . . τοῦ ἴσου τοῦ κατ' ἀναλογίαν . . . ἡ δ' ἀδικία τοὐναντίον τοῦ δικαίου.

Rhet. 1366[b] 9 ἔστι δὲ δικαιοσύνη μὲν ἀρετὴ δι' ἣν τὰ αὑτῶν ἕκαστοι ἔχουσι, καὶ ὡς ὁ νόμος, ἀδικία δὲ δι' ἣν τὰ ἀλλότρια, οὐχ ὡς ὁ νόμος.

Ad ἐλευθεριότητα:

1119[b] 25 (ἐλευθεριότης) περὶ δόσιν χρημάτων καὶ λῆψιν, μᾶλλον δ' ἐν τῇ δόσει.

1120[a] 9 μᾶλλόν ἐστι τοῦ ἐλευθερίου τὸ διδόναι οἷς δεῖ ἢ λαμβάνειν ὅθεν δεῖ καὶ μὴ λαμβάνειν ὅθεν οὐ δεῖ.

24 καὶ ὁ ἐλευθέριος οὖν δώσει τοῦ καλοῦ ἕνεκα καὶ ὀρθῶς.

1120[b] 27 ὁ ἐλευθέριος καὶ δώσει καὶ δαπανάσει εἰς ἃ δεῖ καὶ ὅσα δεῖ, ὁμοίως ἐν μικροῖς καὶ μεγάλοις καὶ ταῦτα ἡδέως, καὶ λήψεται δ' ὅθεν δεῖ καὶ ὅσα δεῖ.

1122[a] 13 εἰκότως δὲ τῇ ἐλευθεριότητι ἀνελευθερία ἐναντίον λέγεται.

Ad μεγαλοψυχίαν:

1123[b] 2 δοκεῖ δὲ μεγαλόψυχος εἶναι ὁ μεγάλων αὑτὸν ἀξιῶν ἄξιος ὤν.

1123[b] 21 περὶ τιμὰς δὴ καὶ ἀτιμίας ὁ μεγαλόψυχός ἐστιν ὡς δεῖ.

1124[a] 12 μάλιστα μὲν οὖν ἐστιν ὁ μεγαλόψυχος περὶ τιμίας . . καὶ πᾶσαν εὐτυχίαν καὶ ἀτυχίαν μετρίως ἕξει ὅπως ἂν γίνηται, καὶ οὔτ' εὐτυχῶν περιχαρὴς ἔσται οὔτ' ἀτυχῶν περίλυπος.

1152[a] 2 οὐδὲ θαυμαστικός· οὐδὲν γὰρ μέγα αὐτῷ ἐστιν.

Videmus igitur Aristotelis vestigia premere scriptorem. Inveniuntur sane vocabula quae ab Aristotelis scriptis aliena ad posterius tempus spectent, velut [ἀμνημοσύνη pag. 28. 17], ἀπότευγμα pag. 31. 16, χαυνοῦσθαι 31. 14, μεμψιμοιρία 31. 20, ἀνόρεκτος 23. 17, alia, neque tamen quae Stoicae Zellero videntur notiones ἐπαινετὰ καὶ ψεκτά, quibus tota disputatio comprehenditur, abhorrent ab Aristotele:

cf. Eth. Nic. 1106[a] 1 κατὰ δὲ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας ἐπαινούμεθα ἢ ψεγόμεθα.

1106[a] 24 ἡ μὲν ὑπερβολὴ ἁμαρτάνεται καὶ ἡ ἔλλειψις ψέγεται, τὸ δὲ μέσον ἐπαινεῖται καὶ κατορθοῦται.

1108[a] 6 ἡ μεσότης ἐπαινετόν, τὰ δὲ ἄκρα οὔτ' ὀρθὰ οὔτ' ἐπαινετά, ἀλλὰ ψεκτά.

Rhet. 1366[a] 33 καλὸν μὲν οὖν ἐστιν ὃ ἂν δι' αὑτὸ αἱρετὸν ὂν ἐπαινετὸν ᾖ, ἢ ὃ ἂν ἀγαθὸν ὂν ἡδὺ ᾖ, ὅτι ἀγαθόν. εἰ δὲ τοῦτό ἐστι τὸ καλόν, ἀνάγκη τὴν ἀρετὴν καλὸν εἶναι, ἀγαθὸν γὰρ ὂν ἐπαινετόν ἐστιν.

Omnia autem in hac dissertatione tam apte et disposita et explanata sunt, ut qui eam confecit ipse philosophus sit habendus. Quapropter qui in Milleri Escurialensis bibliothecae catalogo in duobus codicibus (cod. 541 fol. 20, 563 fol. 11) deprehenderit libellum Ἀνδρονίκου περὶ ἀρετῆς notatum, coniecerit ipsam quam tractamus commentationem esse Andronici Rhodii, praesertim cum ita optime explicetur, quod in libellum περὶ παθῶν totam illam commentationem continentem eiusdem auctoris nomen sit translatum. Qua de re ut certior fiam, aliis subsidiis deficientibus in ipsam Hispaniam praefecto bibliothecae Escur. epistolam misi. Liberaliter V. Clar. Felix Rozański abbas misit apographum in charta perlucida confectum quod exhibet haec verba:

τοῦ σοφωτάτου καὶ ὑγιωτάτου κυροῦ ἀνδρονίκου περὶ ἀρετῆς· ἀρετή ἐστιν ἕξις καθ' ἣν ἀγαθοί ἐσμεν· ἀγαθὸς μὲν . .

Hic autem Andronicus sine dubio est Callisthus medio aevo vitam degens, cuius commentatio ἀρετή ἐστιν ἕξις κτλ. alioquin Plethoni tribuitur (velut in cod. Monac. gr. 289 fol. 24, cf. Hardt Catal. Mon. III p. 212).

Is tamen de quo agimus libellus περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν inscriptus nihil habet quo ad Andronicum sive ad alium certum auctorem referatur.

Futilis certe V. Rosei est opinio hunc librum inter Theophrasteos a Laertio Diog. V. 42 (ἀρετῶν διαφοραὶ α΄) recenseri statuentis (Arist. pseud. p. 184).

Alcibiadem vero quendam quod huius commentatiunculae auctorem esse Andreas Schottus vit. Aristot. p. 165 «ex Arsenii Monembasii collectaneis observavit»[1], id procul dubio nititur Stobaeani codicis B similisve testimonio vano; inscripta enim in eo ecl. I 18 prima manu Ἀλκιβιάδης est. In quo nihil latet nisi frequentissima librarii oscitantia qui in Aristotelis locum (Ἀριστοτέλης postea in ipso B correctum est) substituit Alcibiadis nomen, quod modo scripserat; nam sciendum est in B ut in S aliisque libris antecedere eclogam Platonicam, quae nunc capitis noni ultima legitur, terminata ea verbis his: τὰ δίκαια ἄρα, ὦ Ἀλκιβιάδη, συμφέροντά ἐστι.

Itaque malumus acquiescere in sententia Zelleri prioribus eclecticorum philosophorum temporibus, id est ultimo a. Chr. saeculo libellum tribuentis.

Multo maioris momenti sunt quae peripateticae virtutum descriptioni insertae sunt partes ex Stoicorum philosophia haustae hae: c. II (p. 19.$_{10}$ — 20.$_{2}$), c. IV$_{2}$ (p. 20.$_{18}$ — 21.$_{12}$), c. V$_{2}$ (p. 22.$_{11}$ — 23.$_{6}$), c. VI$_{2}$ (23.$_{17}$ — 24.$_{11}$), c. VII$_{2}$ (p. 25.$_{7-24}$). Hic enim congestae sunt singularum virtutum definitiones, quarum nonnullae quidem, ubicunque de Stoicorum ethica agitur, magis minusve immutatae occurrunt, plures vero ita propriam prae se ferunt speciem, ut in aliis philosophorum scriptis vix tangantur. Quae omnes num unius ingenio debeantur an a pluribus diversis temporibus sint confectae quaque fide ad suum quaeque auctorem revocari possint, investigandum mihi proposui.

Plurima quae de Stoicorum ethica scimus debemus et Stobaeo (i. e. Arii Didymi[2]) epitomae) et Laertio Diogeni, quorum ille praestat rerum copia, hic auctorum nominibus ad permulta placita

[1]) Cf. Fabric. bibl. Gr. t. III c. 6 vol. II p. 157.

[2]) nam ad Arium referendam esse Stobaei expositionem II 34—334 hodie inter omnes constat (cf. Meineke Ztsch. f. d. Gw. 1859 p. 563 sqq., R. Volkmann Jahrb. f. Phil. 1871 p. 683 sqq., Diels doxogr. gr. p. 71 sqq.).

additis. Sed virtutum quas proferunt definitiones cuius originis sint ex neutro comperimus, ita ut latius circumspiciendum sit, num ex aliis harum epitomarum locis ex aliorumve scriptorum libris aliquid proficiamus ad illam quaestionem expediendam.

Imprimis autem premendum est id quod apud Laertium adscriptis nominibus per se elucet, idem factum esse in Didymi epitoma, scilicet ut plurium philosophorum doctrinae conglutinatae sint, ita quidem ut interdum diversissima proxime sint composita[1]). Quod cum in universum recte intellexerit Hirzelius[2]), eo tamen loco qui nobis est tractandus, diversorum philosophorum doctrinas non satis inter se discrevit. Nam fit ut etiam particula cuius enuntiata apte inter se colligata sint, non unius philosophi verba exhibeat. Quo cautiores debemus esse iis locis quos inter se pugnare vel ex externa ratione pateat.

Singula vero Didymi excerpta primum egregie inter se secreta sunt in nova Wachsmuthii Stobaei editione cuius quaterniones nondum publici iuris factos compluribus locis inspicere mihi licuit. Qua ex editione eis quoque capitibus quibus de virtutibus disseritur nova lux affulget. Demonstrat enim (post Spengelium) Wachsmuthius totam particulam inde a verbis Φρόνησιν δ᾽εἶναι ἐπιστήμην (II 102, p. 59.$_{4}$ W.) usque ad ἄγνοιαν πτοιώδη (II 124, p. 68.$_{23}$ W.) falso loco adhuc in editionibus esse lectam, cum commentationi ἔτι δὲ τῶν ἀγαθῶν (II 94, p. 68.$_{24}$ W.) usque ad μέρη αὐτῆς γινόμενα (II 102, p. 72.$_{13}$ W.), quam in eis sequitur, illa anteponenda sit. Hoc vitium eo facile explicatur, quod verba II 94—102 unum explent archetypi folium, cetera II 102—124 tria folia: casu igitur in archetypo quod quartum debuit esse folium primo loco positum esse. Atque optime iam qui desiderabatur sententiarum conexus restituitur, si post bonorum malorumque divisionem commemoratis praecipue virtutibus et vitiis (II 92, p. 58.$_{5}$ sqq. W.) haec ipsa statim accuratius describuntur.

[1]) velut II 146 (p. 81.$_{4}$ sqq. W.) ea fit partitio ut ὑγίεια καὶ εὐαισθησία sint προηγμένα, πόνος οὔτε προηγμένον οὔτε ἀποπροηγμένον, ex quo efficitur ut etiam contrarium ἀπονία sit οὔτε προηγμ. οὔτε ἀποπρ.; proxima tamen pagina (II 150, p. 83.$_{3}$ sq. W.) et ὑγίεια et εὐαισθησία et ἀπονία dicuntur esse κατὰ φύσιν et δι᾽ αὑτὰ αἱρετά.

[2]) Rud. Hirzel: *Untersuchungen zu Ciceros philos. Schriften, Leipz. 1882*, p. 536.

Primum vero de quo nobis agendum est excerptum patet inde a verbis Φρόνησιν δ᾽ εἶναι ἐπιστήμην (II 102, p. 59.4 W.) usque ad περὶ ὅλον τὸν βίον (II 104, p. 60.8 W.); inde nova incohatur commentatio, quae continuatur usque ad II 108 fin. (p. 62.14 W.) τῇ φύσει ζῶντα. Nam sententiarum conexum inter has duas particulas interruptum esse elucet. In priore enim quattuor virtutibus totidem vitia opponuntur ἄγνοιαι dicta earundem rerum quarum virtutes sunt ἐπιστῆμαι; quae restant res transiguntur verbis Παραπλησίως δὲ καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς καὶ κακίας ὁρίζονται τῶν εἰρημένων ἐχόμενοι et virtus quid in universum sit breviter definitur p. 60.8 W: Κοινότερον δὲ τὴν ἀρετὴν διάθεσιν εἶναί φασι ψυχῆς σύμφωνον αὐτῇ περὶ ὅλον τὸν βίον. Quae insequuntur tamen ita scripta sunt, quasi nunc primum de virtutibus sermo esset. Legitur enim: Τῶν δ᾽ ἀρετῶν τὰς μὲν εἶναι πρώτας, τὰς δὲ ταῖς πρώταις ὑποτεταγμένας· πρώτας δὲ τέτταρας εἶναι· φρόνησιν· σωφροσύνην· ἀνδρείαν· δικαιοσύνην. Καὶ τὴν μὲν φρόνησιν περὶ τὰ καθήκοντα γίνεσθαι· τὴν δὲ σωφροσύνην περὶ τὰς ὁρμὰς τοῦ ἀνθρώπου· τὴν δὲ ἀνδρείαν περὶ τὰς ὑπομονάς· τὴν δὲ δικαιοσύνην περὶ τὰς ἀπονεμήσεις κτλ. In fonte ex quo Didymus hausit haec non coniuncta erant cum prioribus verbis. Nam quo pacto philosophum primum singularum virtutum statuisse definitiones, tum demum qualem omnino notionem intellegeret virtutis exposuisse, postremo, tanquam nondum quidquam dictum esset, non modo commemoravisse virtutum quattuor esse generales, sed rebus quas quaeque spectaret designatis iterum eas definivisse putemus? Itaque aut ex diversis eiusdem libri partibus aut ex diversis libris has commentationes desumpsit compilator.

Tabellam si inspexeris, qua quot virtutum definitiones Stoicam originem prae se ferentes apud veteres scriptores indagavi, omnes habes collectas, videbis unam alteramve Stobaei definitionum apud omnes fere scriptores inveniri, plurimas tamen ac simillimas apud Laertium Diogenem, Sextum Empiricum, in fragmento quod in codice Parisino D (2131) post Andronici libellum legitur inscriptum Κατὰ Χρύσιππον[1]). Apud hos scriptores definitiones prioris Stobaei particulae semper coniunguntur cum nonnullis posterioris, ita ut ambae re vera unius philosophi esse vel certe in unius libro exstitisse videantur.

[1]) cf. pag. 27.13—28.10.

Res igitur ipsa fert ut quam agnovimus diversitatem paulisper mittentes illorum scriptorum ordinem sequamur.

Apud Clementem Alexandrinum (Strom. II 18, p. 170 Sylb.) eaedem ἀνδρείας, σωφροσύνης[1]), μεγαλοψυχίας, καρτερίας, ἐγκρατείας definitiones[2]) uno loco inveniuntur coartatae. Qui locus cuius doctrinam exhibeat demonstrant verba ἀντακολουθοῦσι δ᾽ ἀλλήλαις αἱ ἀρεταὶ . . . ὅτι ὁ μίαν ἔχων ἀρετὴν γνωστικῶς πάσας ἔχει, quae a Plutarcho[3]) tribuuntur Chrysippo, a Laertio Diogene[4]) Chrysippo, Apollodoro, Hecatoni; sed Chrysippus, qui et Apollodoro et Hecatoni aetate antecessit, hoc quoque loco genuinus auctor est habendus. Neque quisquam ante eum ita dicere potuit, quia et Zeno et Ariston et Cleanthes omnes virtutes ita quodam modo in unum comprehenderunt, ut per se separari non possent neque esset cur dicerent τὰς ἀρετὰς ἀντακολουθεῖν ἀλλήλαις. Itaque quoniam haec verba cum definitionibus arte coniuncta sunt Chrysippi, verisimile fit etiam ipsas definitiones ad hunc philosophum esse referendas.

Sextus Empiricus φρονήσεως, ἀνδρείας, σωφροσύνης, ἐγκρατείας, καρτερίας, μεγαλοψυχίας, εὐσεβείας affert definitiones (cf. tab.) optime congruentes cum Stobaeo.

Quas hic quoque ex Chrysippi scriptis desumpsisse videtur. Nam Carneadem scepticum tam a Cicerone in tertio de natura deorum imitando expressum esse quam a Sexto contra Stoicos pugnante facile apparet, si duorum imitatorum libri inter se conferuntur[5]). Carneades autem ita Chrysippo maxime operam dedit, ut vetus illud

εἰ μὴ γὰρ ἦν Χρύσιππος, οὐκ ἂν ἦν στοά[6])

[1]) haec quidem paulo discrepat, consentit tamen cum Sext. Emp. IX 174, cf. tab.

[2]) cf. tab.

[3]) Plut. de Stoic. rep. c. 27 τὰς ἀρετάς φησιν (ὁ Χρύσιππος) ἀντακολουθεῖν ἀλλήλαις οὐ μόνον τῷ τὴν μίαν ἔχοντα πάσας ἔχειν, ἀλλὰ καὶ τῷ τὸν κατὰ μίαν ὁτιοῦν ἐνεργοῦντα κατὰ πάσας ἐνεργεῖν.

[4]) Laert. Diog. VII 125 τὰς δ᾽ ἀρετὰς λέγουσιν ἀντακολουθεῖν ἀλλήλαις καὶ τὸν μίαν ἔχοντα πάσας ἔχειν· εἶναι γὰρ αὐτῶν τὰ θεωρήματα κοινά, καθάπερ Χρύσιππος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ ἀρετῶν φησιν, Ἀπολλόδωρος δὲ ἐν τῇ φυσικῇ κατὰ τὴν ἀρχαίαν, Ἑκάτων δὲ ἐν τῷ τρίτῳ περὶ ἀρετῶν.

[5]) cf. Zelleri hist. philos. Gr. III^1 pag. 461.2, 463.2, 465.1,5, 466.1 (ed. II), Hirzelii *Untersuchungen etc.* p. 480 adn.

[6]) Laert. Diog. in Chrysippi vita, VII 183.

in se convertens diceret

εἰ μὴ γὰρ ἦν Χρύσιππος, οὐκ ἂν ἦν ἐγώ[1].

Hunc igitur si secutus est Sextus, apud ipsum quae inveniuntur praecepta Stoicorum Chrysippi potissimum erunt habenda.

Atque re vera tales fere fuisse Chrysippi definitiones eo demonstratur, quod Galenus[2]) et ab Aristone et a Chrysippo ἀνδρείαν ait esse definitam ἐπιστήμην ὧν χρὴ θαρρεῖν ἢ μὴ θαρρεῖν.

Neque praetermittam in exigua Anonymi commentatione 'περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν καὶ τῶν τούτων μεσοτήτων' inscripta, quam Heinsius una cum Ethicae Nicomacheae paraphrasi libelloque Andronici edidit anno 1617 prorsus easdem φρονήσεως, σωφροσύνης, ἀνδρείας, δικαιοσύνης, μεγαλοψυχίας (μεγαλοπρεπείας[3]) definitiones extare. Quae cum in tota commentatione sola sint Stoicorum, — cetera enim omnia Aristotelis more notionibus ὑπερβολή, μεσότης, ἔλλειψις definiuntur — haec quoque omnia exhausta videntur ex uno fonte nec dissidente a Sexto Clementeque.

Quibus ex rebus cum appareat definitiones illas quae apud tot scriptores semper eaedem inveniantur congregatae, etiam ad unum philosophum omnes esse revocandas, cumque verisimillimum sit hunc unum esse eum quocum nonnullis illorum scriptorum intercedat necessitudo, Chrysippum: iam testimonium proferam quod, quia per se non multum valet, usque ad hunc locum reposui, adiunctum tamen illis argumentis spero fore ut non parvi aestimetur. Illas dico virtutum φρονήσει et ἀνδρείᾳ subiunctarum definitiones quae in codice Parisino 2131 (D) post Andronici libellum, qualis illic extat, additae sunt (p. 27.12—28.10). Quae tantopere consentiunt cum Stobaeo, ut ex ipsa eius epitoma eas exscriptas esse suspicatus sis, nisi intellegi vix posset unde inscriptae sint κατὰ Χρύσιππον. Maxima sane est similitudo quae inter has et Stobaei definitiones intercedit, sed eodem modo permultae illae Sexti, Clementis, Anonymi Heinsiani inter se congruunt[4]), neque

[1]) Laert. Diog. in Carneadis vita, IV 62.

[2]) Galen. de plac. Hippocr. et Plat., vol. V p. 597 K., cf. tab.

[3]) haec definitio, quae apud Stobaeum non extat, praeter Andronicum ab hoc Anonymo solo traditur.

[4]) etiam quae singulariter videtur esse conformata σωφροσύνη . . ἕξις αἱρέσει καὶ φυγῇ σῴζουσα τὰ τῆς φρονήσεως κρίματα (Clem. Strom. II 18, p. 170 Sylb.) iisdem verbis a Sexto traditur (adv. math. IX 174. cf. tab.).

neglegendum est et φρονήσεως et ἀφροσύνης descriptiones, quae in initio afferuntur, discrepare a Stobaeo. Atque quoniam insunt definitiones, velut καρτερίας, μεγαλοψυχίας[1]) quas alios scriptores a Chrysippo petivisse verisimillimum sit, id est quoniam definitiones in D traditae re vera denotant Chrysippi doctrinam, non casu factum esse iudico, ut eius nomen sit inscriptum. Quamquam Chrysippus fusius sine dubio de virtutibus egerat, ita ut si ipsos eius libros a Stobaeo Anonymoque adhibitos esse statueremus, maxima duarum collectionum brevitas atque similitudo non explicaretur. Quam ob rem alium quem librum, quo Chrysippi definitiones inscripto auctoris nomine collectae erant, uterque ante oculos habuit[2]).

Quibus rebus perpensitatis dubitari nequit, quin definitiones apud varios illos scriptores inventas in Chrysippi libris exstiterint atque sub eius nomine ferri sint solitae. Neque tamen iam decisum est, primusne eas confecerit Chrysippus an a prioribus constitutas in suum usum receperit. Qua de re quid iudicandum sit iam anquiramus.

Atque primum quidem disputabimus de priore Stobaei particula, qua eaedem atque Andronici φρονήσεως, σωφροσύνης, ἀνδρείας, δικαιοσύνης definitiones continentur. Quas ante Chrysippum neminem plena definitione instruxisse credi vix potest. Atqui Cleanthes hasce conficere non potuit, qui cum ἰσχὺν καὶ κράτος quamque diceret virtutem[3]), ἐπιστήμας eas non potuit definire. Sed Aristonis, Zenonis discipuli[4]), et a Plutarcho et a Galeno afferuntur definitiones haud multum a Chrysippeis discrepantes (cf. tab.). Aristo unam statuit virtutem ὑγίειαν[5]), cuius φρόνησις, σωφροσύνη, ἀνδρεία,

[1]) ἀγχινοίας definitio conspirat cum Laertio Diogene, de quo cf. p. 63.

[2]) cf. infra p. 63.

[3]) Plut. de Stoic. rep. c. 7 Ἡ δ' ἰσχὺς αὐτὴ καὶ τὸ κράτος, ὅταν μὲν ἐπὶ τοῖς ἐπιφανέσιν ἐμμενητέοις ἐγγένηται, ἐγκράτειά ἐστιν· ὅταν δ' ἐν τοῖς ὑπομενητέοις ἀνδρεία· περὶ τὰς ἀξίας δὲ δικαιοσύνη· περὶ τὰς αἱρέσεις καὶ ἐκκλίσεις σωφροσύνη sunt ipsius Cleanthis verba.

[4]) cf. Laert. Diog. in vita Zenonis, VII 37.

[5]) Plut. de virt. mor. c. 2 Ἀρίστων δὲ ὁ Χῖος τῇ μὲν οὐσίᾳ μίαν καὶ αὐτὸς ἀρετὴν ἐποίει καὶ ὑγίειαν ὠνόμαζε· τῷ δὲ πρός τί πως διαφόρους καὶ πλείονας. cf. Plut. de Stoic. rep. c. 7 Χρύσιππος Ἀρίστωνι μὲν ἐγκαλῶν, ὅτι μιᾶς ἀρετῆς σχέσεις ἔλεγε τὰς ἄλλας εἶναι.

δικαιοσύνη diversae essent formae ad actiones vitae pertinentes. Ὑγίειαν vero definiebat ἐπιστήμην ἀγαθῶν καὶ κακῶν[1]).

Quae verba cum congruant cum φρονήσεως definitione apud Stob. II 102 (p. 59. 5 sq. W.) tradita, quamquam huius particulae definitiones in Chrysippi scriptis extitisse supra vidimus, apparet principem omnium virtutum non a Chrysippo primo dictam esse ἐπιστήμην ἀγαθῶν καὶ κακῶν. Sed ne Aristo quidem ex suo eam videtur hausisse. Narrat enim Plutarchus, quemadmodum Ariston ὑγίειαν unam diceret virtutem in diversis vitae actionibus diverse se habentem, ita similiter iam a Zenone φρόνησιν ἐν μὲν ἀπονεμητέοις dictam esse δικαιοσύνην, ἐν δὲ αἱρετέοις σωφροσύνην, ἐν δὲ ὑπομενητέοις ἀνδρείαν[2]). Aristo igitur quae docuit non tam ipse invenit quam a Zenone recepta distinctius in unum comprehendit. Neque putari potest Zenonem omnino virtutes pleniore definitione non instruxisse. Qui cum — ut ex Galeni disputatione perspici licet — quattuor affectus accurate definiret, cur virtutes definitione dignas non habuerit non intellegimus. Quodsi eas definivit, quanam alia ac meliore omnes virtutes comprehendere potuit ratione quam qua Aristo generalem virtutem ceteris insitam dixit ἐπιστήμην ἀγαθῶν καὶ κακῶν. Atque re vera quod Aristo dixit ὑγίειαν, id adeo respondet Zenonis φρονήσεως notioni ac muneri, ut nostro iure coniciamus definitionem per universam Stoicorum philosophiam patentem qua princeps virtus sit ἐπιστήμη ἀγαθῶν καὶ κακῶν non ab Aristone inventam, sed iam a Zenone ita esse adhibitam, ut et φρονήσεως sit definitio et in ceteris tribus cognosci possit. Quam si intulerimus in distributionem Plutarchi, iam apparebit quo perveniamus. Σωφροσύνη enim, si dicitur φρόνησις ἐν αἱρετέοις, est ἐπιστήμη αἱρετῶν

[1]) Galen. l. l. V p. 468 K. Ἀρίστων ὁ Χίος . . μίαν (int. ἀρετὴν ἀπεφήνατο) ἣν ἐπιστήμην ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν εἶναί φησιν.

[2]) Plut. de virt. mor. c. 2 postquam de Aristone dictum est: Ἔοικε δὲ καὶ Ζήνων εἰς τοῦτό πως ὑποφέρεσθαι ὁ Κιττιεὺς ὁριζόμενος τὴν φρόνησιν ἐν μὲν ἀπονεμητέοις δικαιοσύνην· ἐν δὲ αἱρετέοις σωφροσύνην· ἐν δὲ ὑπομενητέοις ἀνδρείαν· ἀπολογούμενοι δὲ ἀξιοῦσιν ἐν τούτοις τὴν ἐπιστήμην φρόνησιν ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος ὠνομάσθαι. Similiter Plut. de Stoic. rep. c. 7.1 πάλιν ὁριζόμενος (Ζήνων) αὐτῶν (i. e. ἀρετῶν) ἑκάστην τὴν μὲν ἀνδρείαν φησὶ φρόνησιν εἶναι ἐν ⟨ὑπομενητέοις, τὴν δὲ σωφροσύνην φρόνησιν ἐν αἱρετέοις⟩ (sic Hirzelius pag. 99.1 recte mihi videtur coniecisse pro uno verbo ἐνεργητέοις) τὴν δὲ δικαιοσύνην φρόνησιν ἐν ἀπονεμητέοις.

καὶ οὐχ αἱρετῶν vel φευκτῶν καὶ οὐδετέρων; similiter ἀνδρεία evadit ἐπιστήμη ὑπομενητῶν καὶ οὐχ ὑπομενητῶν καὶ οὐδετέρων[1]) vel quibus idem dicitur ἐπιστήμη δεινῶν καὶ οὐ δεινῶν καὶ οὐδετέρων, denique δικαιοσύνη, si est φρόνησις ἐν ἀπονεμητέοις, est etiam ἐπιστήμη ἀπονεμητικὴ τῆς ἀξίας ἑκάστῳ vel ut ab aliis traditur ἐπιστήμη ἀπονεμητικὴ τοῦ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ. Hoc vero modo ubique formata est δικαιοσύνης definitio, ita ut alia nulla videatur esse prolata.

Ἀνδρείας quoque definitio ἐπιστήμη δεινῶν καὶ οὐ δεινῶν καὶ οὐδετέρων, quae etiam apud Platonem occurrit[2]), iam ante Chrysippum in Stoicorum philosophiam recepta erat. Affert enim Cicero (Tusc. IV c. 24.) inter tres Sphaeri ἀνδρείας definitiones hanc: 'scientia rerum formidolosarum contrariarumque aut omnino neglegendarum conservans earum rerum stabile iudicium'. Sphaerus autem, ut eiusdem Zenonis discipulus[3]), aequalis erat Cleanthis Aristonisque. Duae igitur virtutum generalium definitiones cum iam dudum hac usitatissima formula essent confectae, maxima cum probabilitate omnes quattuor Zenoni tribuuntur.

Plutarchus vero ubi tradit Zenonem ἀνδρείαν dixisse φρόνησιν ἐν ὑπομενητέοις, σωφροσύνην φρόνησιν ἐν αἱρετέοις κτλ. non definitiones singularum virtutum afferre, sed demonstrare vult Zenonem unam virtutem in ceteris vigere docuisse. Id autem ipsum parum intellexerunt vel noluerunt intellegere illi ἀπολογούμενοι[4]), qui quo tempore vetus doctrina deserta erat, ne a Zenone quidem ita praeceptum esse contendebant, cum dicerent non ipsam φρονήσεως virtutem ceteris virtutibus subditam esse a Zenone, sed simpliciter hanc vocem adhibitam pro ἐπιστήμη. Quae sententia refellitur comparatione quam inter Aristonem et Zenonem instituit Plutarchus, praesertim cum ita non intellegamus cur φρόνησις ipsa definita non sit, id quod nostra ratione optime iam explicatur.

Attamen ne credas iis quae Zenoni tribuimus, obtrectari Aristoni! Satis enim permanet posterorum laus, qua eum solum unam statuisse virtutem praedicabant. Nam cum Zeno ita tantum Platonicas virtutes comprehenderet, ut quomodo inter se cohaererent demonstraret, Aristo prorsus novam finxit virtutem ὑγίειαν, quam unam quattuor illis superposuit.

[1]) atque sic eam legimus apud Philon. sacr. leg. allegor. I 21. (cf. tab.)
[2]) cf. Plat. Laches c. 23 (pag. 195 D).
[3]) cf. Laert. Diog. VII 37. [4]) cf. pag. 42 adn. 2.

Ex iis vero quae adhuc disputavimus efficitur et Stobaei et Andronici virtutum generalium definitiones, quae tam inter sese quam cum Zenoneis modo detectis prorsus conspirant, ipsas omnes esse Zenonis.

Iam ad alteram Stobaei particulam nos convertamus. Atque missis eis quae initio eius de quattuor generalibus virtutibus dicuntur primum singularum definitionum multitudinem videamus (Stob. II 106. 108, p. 60. 24 — 62. 6 W.). Quae quamquam continent nonnullas a Chrysippo, ut supra demonstravimus, probatas, tamen hic quoque cavendum est ne praepropere omnes huic philosopho adiudicemus. Dehortatur enim Ps. Andronicus, cuius nonnullae definitiones atque eae quidem ipsae quas Chrysippeas esse certe demonstrare possumus, ita comparatae sunt, ut prorsus discrepent a Stobaeo.

Huc imprimis pertinet εὐψυχίας definitio, quam Stobaeus refert sic: εὐψυχία δὲ ἐπιστήμη ψυχῆς παρεχομένης ἑαυτὴν ἀήττητον[1]), Andronicus: εὐψυχία μὲν οὖν ἐστιν εὐτονία πρὸς τὸ ἐπιτελεῖν τὰ ἑαυτῆς ἔργα. Verbum εὐτονία autem aperte prodit Chrysippum, qui dixit quaecumque recte agamus, ea ad εὐτονίαν τῆς ψυχῆς, id est ad intentionem quandam animi esse referenda[2]). Optime igitur hac notione definitur εὐψυχία neque dubitari potest, quin ipsius Chrysippi verba habeamus[3]).

Atque quemadmodum modo contigit nobis, ut Chrysippum ex verbo raro usurpato vel ab ipso fortasse ficto deprehenderemus, ita ceteroquin etiam res potest expediri. Queritur enim Plutarchus Chrysippum σμῆνος ἀρετῶν οὐ σύνηθες οὐδὲ γνώριμον in philosophiam induxisse, cum nova finxerit verba, velut χαριεντότης, μεγαλότης, καλότης, ἐσθλότης[4]). Neque minus vehementer eum incusat Galenus

[1]) malim ἐπιστήμη ψυχῆς παρεχομένη αὑτὴν ἀήττητον.

[2]) Galen. l. l. V p. 403 K. ὅσα γὰρ οὐκ ὀρθῶς πράττουσιν ἄνθρωποι, τὰ μὲν εἰς μοχθηρὰν κρίσιν ἀναφέρει (Χρύσιππος) τὰ δὲ εἰς ἀτονίαν καὶ ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς, ὥσπερ γε καὶ ὧν κατορθοῦσιν ἡ ὀρθὴ κρίσις ἐξηγεῖται μετὰ τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν εὐτονίας.

[3]) Apud Laert. Diog. VII 126 εὐτονία subiungitur τῇ ἀνδρείᾳ. Posteriores igitur philosophi hoc nomen ex Chrysippi usu petitum ad peculiarem virtutem significandam videntur adhibuisse; nam illo L. D. loco Hecatonis doctrinam agnoscendam esse infra (p. 61.1) exposui.

[4]) Plut. de virt. mor. c. 2 Χρύσιππος δὲ κατὰ τὸ ποιὸν ἀρετὴν ἰδίᾳ ποιότητι συνίστασθαι νομίζων ἔλαθεν ἑαυτὸν κατὰ τὸν Πλάτωνα σμῆνος ἀρετῶν οὐ σύνηθες οὐδὲ γνώριμον ἐγείρας· ὡς γὰρ παρὰ τὸν ἀνδρεῖον ἀνδρείαν καὶ παρὰ

ob nimia artificia quibus tractaret et violaret linguam, praecipue maximum etymologiae amorem ei obiciens[1]). Quae si consideraverimus, iam non erit dubium, quid censendum sit de discrepantia definitionum εὐταξίας, quam Stobaeus tradit: ἐπιστήμην τοῦ πότε πρακτέον καὶ τί μετὰ τί, καὶ καθόλου τῆς τάξεως τῶν πράξεων; Ps. Andronicus: ἐμπειρίαν καταχωρισμοῦ πράξεων. Vox enim καταχωρισμός, quae in sermone graeco ceteroquin non invenitur, ab ipso eo qui definitionem confecit, derivata est a verbo καταχωρίζω, cuius significatio inest in verbis a Cicerone ad εὐταξίαν definiendam adhibitis (de off. I c. 40, cf. tab.) «loco suo collocare». Neque igitur dubitabimus hanc quoque Andronici definitionem Chrysippo addicere. Ad eundem spectat etiam notio ἐμπειρίας, quam in Zenonis illud τέλος (ἐστὶ τὸ κατ' ἀρετὴν ζῆν) inserens Chrysippus τέλος dixerat τὸ κατ' ἐμπειρίαν τῶν φύσει συμβαινόντων ζῆν[2]). Neque unquam hoc vocabulum in Stoicorum virtutum descriptionibus occurrit, nisi ubi Chrysippi doctrina agnoscenda est. Cuius rei plura infra se offerent exempla.

Alia qua Chrysippus deprehenditur est εὐτελείας definitio, quae sic apud Ps. Andronicum legitur: εὐτέλεια δὲ ἕξις ἀνυπέραρτος ἐν δαπάναις καὶ παρασκευαῖς. Nam in hac quoque inest vocabulum ceteroquin non obvium ἀνυπέραρτος, quod recte formatum est de ὑπεραίρω atque eodem modo quo de ὑπερβαίνω ἀνυπέρβατος[3]). Itaque tertiam habemus definitionem vere Chrysippeam, qua non minus

τὸν πρᾷον πρᾳότητα καὶ δικαιοσύνην παρὰ τὸν δίκαιον, οὕτω παρὰ τὸν χαρίεντα χαριεντότητα καὶ παρὰ τὸν ἐσθλὸν ἐσθλότητα καὶ παρὰ τὸν μέγαν μεγαλότητα καὶ παρὰ τὸν καλὸν καλότητα ἑτέρας τε τοιαύτας ἐπιδεξιότητας, εὐαπαντησίας, εὐτραπελίας ἀρετὰς τιθέμενος πολλῶν καὶ ἀτόπων ὀνομάτων οὐδὲν δεομένην ἐμπέπληκε φιλοσοφίαν.

Liceat hoc loco corrigere errorem Zelleri qui dicit (III¹ pag. 223.1, ed. II) Chrysippum finxisse verba χαριεντότης, ἐσθλότης, μεγαλότης, καλότης, ἐπιδεξιότης, εὐαπαντησία, εὐτραπελία, sed elucet Plutarchum dicere Chrysippum χαριεντότητα, ἐσθλότητα, μεγαλότητα, καλότητα, alias eius modi elegantias urbanitates comitates in numero virtutum habuisse.

[1]) Galen. l. l. V p. 213—217 K. 'τὴν βελτίστην ἐτυμολογίαν' diiudicat qua Chrysippus verba ἐγώ et ἐκεῖνος explicare studuerit.

[2]) Laert. Diog. VII 87 διόπερ πρῶτος ὁ Ζήνων ἐν τῷ περὶ ἀνθρώπου φύσεως τέλος εἶπε τὸ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν, ὅπερ ἐστὶ κατ' ἀρετὴν ζῆν· . . . πάλιν δ' ἴσον ἐστὶ τὸ κατ' ἀρετὴν ζῆν τῷ κατ' ἐμπειρίαν τῶν φύσει συμβαινόντων ζῆν, ὥς φησι Χρύσιππος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ τελῶν.

[3]) cf. in tab. Stobaei et aliorum ἐγκρατείας definitionem.

quam prioribus discrepat a Stobaeo Andronicus: apud Stobaeum enim εὐτέλεια omnino non extat.

Atque ne ei diffidas quod dixi Chrysippum usum esse ἕξεως voce, quae cum ab Aristotele ad definiendas virtutes semper sit adhibita, posteriori potius tribuenda videatur tempori quo Stoicorum doctrina intermiscebatur Peripateticorum praeceptis — ut factum est in horum ethicae descriptione a Stobaeo recepta —: ad huius vocabuli usum definiendum pauca addam. Zeno num aliam adhibuerit notionem praeter ἐπιστήμην nescimus. Cogitari autem potest eum quoque virtutem appellasse ἕξιν, quia Sphaeri, discipuli eius, haec traditur definitio: «fortitudo est igitur adfectio animi legi summae in perpetiendis rebus obtemperans» (Cic. Tusc. IV c. 24, cf. tab.). Hac vero adfectionis voce Ciceronem interpretatum esse ἕξιν ideo verisimile fit quod Sphaeri definitio, quae Chrysippo quoque probata erat, (cf. Cic. ibid.) prorsus respondet σωφροσύνης definitioni a Sexto Clementeque allatae: σωφροσύνη ἐστὶν ἕξις ἐν αἱρέσεσι καὶ φυγαῖς σῴζουσα τὰ τῆς φρονήσεως κρίματα. Hoc igitur exemplum et ad Sphaerum et ad Chrysippum spectat. Planissime vero Plutarchus testatur Chrysippum ita definivisse, ubi dicit (de virtute mor. c. 9) Αὐτός τε Χρύσιππος ἐν πολλοῖς ὁριζόμενος τὴν καρτερίαν καὶ τὴν ἐγκράτειαν ἕξεις ἀκολουθητικὰς τῷ αἱροῦντι λόγῳ δῆλός ἐστι κτλ. Accedit quod in Anonymi Heinsiani libello περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν κτλ. in quo quae Stoicorum extent definitiones ex Chrysippi libris exhaustas esse supra diximus, ἕξις legitur in δικαιοσύνης, μεγαλοψυχίας, μεγαλοπρεπείας definitionibus. Atque, quod gravissimum est, ipsius ἐπιστήμης definitionum a Stobaeo traditarum ea quae propter verbum τόνος ad Chrysippum spectat[1]), sic legitur (Stob. II 130) εἶναι δὲ τὴν ἐπιστήμην ἕξιν φαντασιῶν δεκτικὴν ἀμετάπτωτον ὑπὸ λόγου, ἥν τινά φασιν ἐν τόνῳ καὶ δυνάμει κεῖσθαι. Itaque concedendum erit tam ἐπιστήμης quam ἕξεως vocem in definiendis virtutibus a Chrysippo adhibitam esse neque quidquam iam obstare, quominus εὐταξίας et εὐτελείας definitiones apud Ps. Andronicum traditas ei tribuamus.

Ab alio igitur videntur esse confectae definitiones Stobaei. Quarum quis sit auctor iam circumspiciamus primum eos qui

[1] Galen. l. l. V p. 403 K. ὥσπερ ἡ κρίσις ἔργον ἐστὶ τῆς λογικῆς δυνάμεως, οὕτως ἡ εὐτονία ῥώμη τε καὶ ἀρετὴ δυνάμεως ἑτέρας παρὰ τὴν λογικήν, ἣν αὐτὸς ὁ Χρύσιππος ὀνομάζει τόνον.

Chrysippum aetate sunt secuti, deinde eos qui antecesserunt perlustrantes.

Definitiones quas Sextus, Clemens, alii ex Chrysippi libris hauserunt, posterioribus philosophis sane tribui nequeunt. At commixtae fortasse sunt Stobaei definitiones, ita ut illae quidem Chrysippo, ceterae posteriori cuidam sint adiudicandae. Sed ne hoc quidem probaverim. Posteriorum enim doctrinae, dico Panaetii, — nam hic primus post Chrysippum est nominandus, — qui bipartitam docebat esse virtutem, et theoreticam et practicam, et Posidonii similiter discernentis inter virtutes rationis participes et expertes, quarum illam partem in sola ratione versari hanc ad actiones vitae pertinere volebant, prorsus nulla extant vestigia in ea de qua agimus particula; id quod eo maioris est momenti, quod ex aliis et Stobaei et Laertii partibus re vera a posterioribus petitis facile haec vestigia agnoscere licet. De ultima vero Stoicorum doctrinae aetate, qua Seneca, Epictetus, Marcus Aurelius neglectis eis quae interim erant novata, ad conditores philosophiae suae reverterunt, cogitare omnino non licet, quia Arius Didymus sub Augusto imperatore vitam degit epitomenque suam conscripsit.

Apud posteriores igitur quoniam frustra quaesivimus, iam accedamus ad veteres. Atque iterum cogitari potest definitiones Stobaei esse commixtas, ita ut quae apud Sextum, Clementem, in codice Parisino (D) inveniuntur ipsius sint Chrysippi, ceterae sive Sphaeri, sive Aristonis, sive Cleanthis, sive Zenonis. Sed licet etiam conicere omnes Stobaei definitiones a philosopho qui Chrysippo aetate antecesserit esse confectas, quarum alias non mutatas receperit Chrysippus, aliis novas ab ipso conformatas opposuerit. Hoc tamen si statuerimus, omnes fere definitiones suas a superioribus recepisse Chrysippum concedendum erit, nam quae φρονήσει et ἀνδρείᾳ subiunguntur virtutes etiam a Chrysippo probatas fuisse docet codex D, neque minus ceterae quae praeter εὐταξίας, κοσμιότητος, αἰδημοσύνης, χρηστότητος, εὐκοινωνησίας, εὐσυναλλαξίας definitiones omnes extant apud Sextum Clementemque, ex Chrysippi libris petitae sunt. Quomodo cum alteri coniecturae, qua omnes Stobaei definitiones unius veteris philosophi sint, statim veritatis species adimatur, iam accedit quod utramque infringat. Nullum enim habemus neque testimonium neque indicium quo probemus priores philosophos non modo quattuor virtutes generales,

sed etiam ceteras sua quamque definitione instruxisse. Quae de eorum partitione et definitione virtutum comperimus, omnia ad quattuor illas spectant. Maximi autem momenti est quod in omnibus Stobaei definitionibus et apud ipsum solum et apud alios simul occurrentibus vestigia inveniuntur prorsus similia eis ex quibus tres Ps. Andronici definitiones Chrysippeas esse supra collegimus. Nam hoc uno loco extant verba αἰδημοσύνη, ἀνταναιρετική, et hic et apud Ps. Andronicum εὐσυναλλαξία, praeter hunc locum in codice Parisino συγκεφαλαιωτική[1]. Quocirca ne hic quidem ullus alius agnosci potest auctor praeter Chrysippum. Hoc unum reliquum est ut explicemus, quo pacto liceat duas definitiones inter se discrepantes, velut εὐψυχίας, εὐταξίας, quales apud Ps. Andronicum, quales apud Stobaeum extant, eidem tribuere philosopho. Sed ne haec quidem difficultas difficile est expeditu. Nam quod vituperat Galenus[2] Chrysippum, qui adeo sit loquax, ut non bis terve, sed quater vel quinquies de eadem re disserat, nonne prona est suspicio eum eandem virtutem plus quam semel definivisse? Atque illustribus exemplis hanc suspicionem confirmare possumus. Cicero enim duas eiusdem virtutis definitiones Chrysippeas affert in Tusc. IV c. 24, ubi dicit: »quo modo igitur Chrysippus? Fortitudo est, inquit, scientia rerum perferendarum vel adfectio animi in patiendo ac perferendo summae legi parens sine timore.« Etiam quo loco apud Stobaeum (II 188, p. 95. 14–18 W.) varia ratione χρηματιστική definitur, Chrysippi doctrina expressa esse mihi videtur. Omnino quod dicitur οἰκονομικὴν et χρηματιστικὴν in solo sapiente inveniri, consentit cum alio Stobaei loco sine dubio Chrysippeo II 200 (p. 100. 2–6 W.). Ibi enim paulo ante et ipsius Chrysippi nomen affertur et de Ζήνωνι καὶ τοῖς ἀπ᾽ αὐτοῦ Στωικοῖς sermo est, deinde Chrysippus proditur verbis καὶ τὸν μὲν σπουδαῖον ταῖς περὶ τὸν βίον ἐμπειρίαις χρώμενον . . πάντ᾽ εὖ ποιεῖν, denique idem apertissime cognoscitur ex etymologiae artificiis, quibus cur tot nominibus virtus appelletur exponitur[3].

[1] nam sic cum cod. D scribendum esse pro inepto μὴ κεφαλαιωτικὴ iam vidit O. Heine (Stobaei ecl. loci nonnulli ad Stoic. philos. pertinentes emendantur' progr. Hirschb. 1869. p. 6. 7.

[2] Gal. l. l. V 214 fin. K. Χρυσίππῳ μὲν γὰρ καὶ τοῦτο φίλον οὐ δὶς ἢ τρίς, ἀλλὰ καὶ τετράκις, ἐνίοτε καὶ πεντάκις ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐν διαφερούσαις πραγματείαις διέρχεσθαι.

[3] Τὴν δ᾽ ἀρετὴν πολλοῖς ὀνόμασι προσαγορεύουσιν. Ἀγαθόν τε γὰρ

Iam vero quod hoc loco breviter tangitur, altero (II 188) fusius exponitur recurrente etiam ἐμπειρίας vocabulo. Quare haud dubitanter agnoscemus Chrysippum. Cuius definitiones attendas satisne explicent discrepantiam quae inter Stobaeum et Ps. Andronicum intercedit. Legimus enim (II 188, p. 95. 14 sqq. W.) τὴν δὲ χρηματιστικὴν ἐμπειρίαν περιποιήσεως χρημάτων ἀφειδῶς καὶ ἕξιν ὁμολογουμένως ἀναστρέφεσθαι ποιοῦσαν ἐν συναγωγῇ χρημάτων καὶ τηρήσει καὶ ἀναλώσει πρὸς εὐπορίαν . . . Μόνον δὲ τὸν σπουδαῖον ἄνδρα χρηματιστικὸν εἶναι γιγνώσκοντα ἀφ᾽ ὧν χρηματιστέον καὶ πότε καὶ πῶς παὶ μέχρι πότε. Hic igitur Chrysippi erat definiendi mos, ut una non contentus explicatione pluribus enuntiatis diverse conformatis diversisque vocibus inductis rem exponeret. Ita prima χρηματιστικῆς definitio inducitur notione ἐμπειρίας, altera ἕξεως vocabulo, tertia is describitur qui χρηματιστικὴν habeat. Quae ultima definitio ita formata est, ut facillime ἐπιστήμης vox possit inferri, cuius usus latissime patet apud Stobaeum. Ita vero si legimus ἐπιστήμη ἀφ᾽ ὧν χρηματιστέον καὶ πότε καὶ πῶς καὶ μέχρι πότε, huic simillima est Stobaei εὐταξίας definitio: ἐπιστήμη τοῦ πότε πρακτέον καὶ τί μετὰ τί, καὶ καθόλου τῆς τάξεως τῶν πράξεων. Qua de causa spero fore, quin eiusdem Chrysippi haec sit definitio et Ps. Andronici illa ἐμπειρία καταχωρισμοῦ dicta, ut nemo iam dubitet.

Ad unam autem omnes virtutes apud Stobaeum dici ἐπιστήμας eo explicandum est, quod qui hanc collectionem instituit ἐπιστήμης voce definitis favit, quin ipse, ut videtur, ubi ἕξις, ἐμπειρία, alia legebantur, illud vocabulum collocavit.

Itaque Chrysippo tribuimus omnes virtutum definitiones quae apud Stobaeum II 106—108 (p. 60. 24—62. 6 W.) extant, neque iam mirabimur quod permultae aliter sunt formatae atque quae apud Ps. Andronicum leguntur Chrysippeae.

Atque si ad Andronicum transferimus quae apud Stobaeum eruimus, multa iam certo auctori tribuere possumus. Elucet enim εὐβουλίας, ἀγχινοίας, μεγαλοψυχίας, καρτερίας, κοσμιότητος, χρηστότητος, εὐσεβείας definitiones, quamquam praeter unam εὐσεβείας in minutiis discrepantes, tamen tam prope omnes accedere ad Stobaeum, ut Chrysippo sine dubio sint addicendae. Quibus si addi-

λέγουσιν αὐτὴν . . . καὶ ἐπαινετόν, εὐλόγως γὰρ ἄν τις αὐτὴν ἐπαινοίη· καὶ καλόν, ὅτι πρὸς ἑαυτὴν καλεῖν πέφυκε τοὺς ὀρεγομένους αὐτῆς· καὶ συμφέρον, φέρειν γὰρ τοιαῦτα ἃ συντείνει πρὸς τὸ εὖ ζῆν κτλ.

mus εὐψυχίαν, εὐταξίαν, εὐτέλειαν, apparet tam late patere illius doctrinam, ut propensi simus ad ceteras quaecumque eandem prae se ferunt speciem eidem adscribendas. Atque quae restant iam perlustrentur.

Λήματος vox praeter Herodotum inter veteriores scriptores apud solos poetas invenitur, Pindarum, Aeschylum, Sophoclem, Euripidem. Quare quod omnino in philosophia tractatur prodit Chrysippum, qui praecipue a poetis exempla sua petivit[1]. Referti enim erant eius libri, ut Galenus[2] narrat, poetarum versibus, atque in uno universam fere Euripidis Medeam exscripserat, ita ut ipsa commentatio philosopha Medea vulgo appellaretur[3]. Qui adeo in poetis erat versatus, cum virtutum nomina apud illos tantum inventa recepisse in oculos incurrit, praesertim cum Plutarchus affirmet Chrysippum studiosum fuisse quam plurimarum virtutum statuendarum[4].

Similiter se habet vox ἀρρενότητος, quae cum ne apud poetas quidem occurrat, eodem modo quo καλότης, ἐσθλότης, χαριεντότης a Chrysippo videtur esse ficta. Et cum etiam structura definitionis congruat cum vere Chrysippeis, et λήματος et ἀρρενότητος definitiones Chrysippo tribuemus.

Μεγαλοπρεπείας definitio prorsus eodem modo comparata apud Anonymum Heinsianum legitur inter definitiones quae omnes sunt Chrysippi (cf. pag. 40); quare ipsa eiusdem auctoris est habenda.

Ἀνδραγαθίας contra nulla apud quemquam alium philosophum definitio descriptiove invenitur. Abhorret etiam a ceteris hic congestis eo quod neque ἐπιστήμη neque ἕξις neque εὐτονία neque ἐμπειρία dicta est. Atque quamquam ex Chrysippi consuetudine per etymologiam explicatur ἀνδρὸς ἀρετή, tamen quae ceterarum virtutum ἀνδρείᾳ subiunctarum cuique quodam modo inest notio ἐπιστήμης δεινῶν καὶ οὐ δεινῶν vel ὑπομενητῶν prorsus distat ab hac ἀνδραγαθίας definitione ad δικαιοσύνην potius spectante. Qua de causa Chrysippo eam tribuere non audeo.

Αὐστηρίας definitionem Chrysippeam esse censeo, quia toto quo apud Stobaeum extat loco Chrysippi doctrinam cognoscere mihi videor. Tota enim σπουδαίων καὶ φαύλων descriptione, quae inde a II 198 (p. 99. 3 W.) uno tenore usque ad II 242 (p. 116. 10 W.)

[1] Diodorus sane, Dionysius Hal., Appianus, Lucianus, recentiores omnes illam vocem usurpabant, sed hi omnes Chrysippum aetate sunt secuti. [2] Galen. V p. 213 fin. [3] Laert. Diog. VII 180. [4] cf. supra p. 44. 4.

deducitur, Chrysippi doctrinam exprimi ex multis emergit. De initio iam supra dictum est (cf. pag. 48). Ibi enim sine dubio nobis res est cum Chrysippo, quia et ipsius nomen affertur et ὁ σπουδαῖος dicitur ταῖς περὶ τὸν βίον ἐμπειρίαις χρώμενος et voces καλόν, συμφέρον κτλ. miris etymologiae artificiis explicantur. Similia autem Chrysippique propria per totam expositionem recurrunt, velut II 206 (p. 102. 22 W.) ταῖς περὶ τὸν βίον ἐμπειρίαις χρώμενος συνεχῶς dicitur ὁ νοῦν ἔχων, II 220 (p. 107. 20 W.) ex Chrysippi more a poeta quodam petitur exemplum, II 222 (p. 108. 27 sq. W.) eadem extat βασιλείας definitio: τὴν γὰρ βασιλείαν ἀρχὴν ἀνυπεύθυνον εἶναι, quam Laertius Diogenes (VII 122) expressis verbis tribuit Chrysippo; paucis versibus post legimus οὐχ οἷόν τε δὲ μεθυσθήσεσθαι τὸν νοῦν ἔχοντα· τὴν γὰρ μέθην ἁμαρτητικὸν περιέχειν, quod Chrysippum docuisse iterum certissime demonstrat Laertius Diogenes[1]; in fine denique et quod ἡσυχιότης inter virtutes recepta est prodit Chrysippum versusque prolati Hesiodei.

Atque in hac particula legitur II 238: αὐστηρόν τε λέγεσθαι τὸν σπουδαῖον καθ' ὅσον οὔτε προσφέρει τινὶ οὔτε προσίεται τὸν πρὸς χάριν λόγον, quae verba certe adeo sunt simillima Andronici definitioni, ut alius auctoris haberi nequeant.

Ἐγκρατείας definitio ἕξις ἀήττητος ὑφ' ἡδονῆς cum apud Laertium Diogenem inter meras Chrysippi definitiones (μεγαλοψυχίας, καρτερίας, ἀγχινοίας, εὐβουλίας) occurrat, eidem ipsa erit tribuenda. Duas igitur habemus Chrysippi definitiones huius virtutis, alteram hanc, alteram quam apud Stobaeum legimus: ἐπιστήμη ἀνυπέρβλητος τῶν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον φανέντων. Sed apud Stobaeum non tam accurate haec Chrysippi definitio tradita mihi videtur quam apud ceteros scriptores: Sextum, Clementem, Laertium, Suidam, qui omnes pro ἐπιστήμη scribunt διάθεσις, et ἀνυπέρβατος pro ἀνυπέρβλητος. Nam primum ἀνυπέρβλητος librario solum deberi patet qui ἀνυπέρβατος verbum exquisitius et rarius cum longe frequentissimo commutaverit. Verbum ἐπιστήμη autem, quod apud unum Stobaeum in hac definitione legitur, ab eo mihi videtur esse inlatum qui illas Stobaei definitiones collegit, scilicet qui enchiridion ab Ario Didymo adhibitum confecit.

[1]) Laert. Diog. VII 127 ὁ μὲν (int. Χρύσιππος τὴν ἀρετήν φησιν) ἀποβλητὴν διὰ μέθην καὶ μελαγχολίαν. cf. Stob. floril. I 18. 24 (pag. 294 Mein.) Χρυσίππου. Μικράν φασι μανίαν εἶναι τὴν μέθην.

Sed tamen quaeritur qui Chrysippus hanc virtutem dixerit διάθεσιν. Videtur iam a prioribus Stoicis generalis virtutis notio definita esse διάθεσις. nam initio eius Stobaei particulae qua Chrysippeae definitiones continentur (II 104) legimus: τὴν ἀρετὴν διάθεσιν εἶναί φασι ψυχῆς σύμφωνον αὑτῇ περὶ ὅλον τὸν βίον, quae verba eadem inveniuntur apud Clementem Alexandrinum[1]. Atque similiter Laertius Diogenes in particula quae sine dubio priorum Stoicorum doctrinam exhibet (VII 89[2]) tradit τήν τ' ἀρετὴν διάθεσιν εἶναι ὁμολογουμένην. Sed quoniam singularum virtutum definitiones, quotquot servatae sunt, praeter unam ἐγκρατείας vocem διαθέσεως exhibent nullae, nemo Stoicorum hoc vocabulum eadem ratione videtur adhibuisse qua sive ἐπιστήμην sive ἕξιν quamque definiebant virtutem.

Quare Chrysippus, ut aliis locis unam alteramve virtutem melius sibi videbatur definire, si pro vulgari ἕξεως vocabulo εὐτονίας vel ἐμπειρίας notionem ei subiceret, ita ἐγκράτειαν prae ceteris διάθεσιν appellavit. Quod quo iure fecerit ut intellegamus, conferamus necesse est praeclaram διαθέσεως explicationem quam Simplicius dedit in Aristot. Cat. 70[b] 38, ubi dicit: οὕτωσὶ δὲ καὶ τὰς ἀρετὰς διαθέσεις εἶναι οὐ κατὰ τὸ μόνιμον ἰδίωμα, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀνεπίτατον καὶ ἀνεπίδεκτον τοῦ μᾶλλον . . . καὶ γὰρ τὰς μὲν ἕξεις ἐπιτείνεσθαί φασι (int. οἱ Στωικοί) δύνασθαι, καὶ τὴν εὐθύτητα τῆς ῥάβδου, κἂν εὐμετάβολος ᾖ δυναμένη κάμπτεσθαι, διάθεσιν εἶναί φασιν· μὴ γὰρ ἀνεθῆναι ἢ ἐπιταθῆναι τὴν εὐθύτητα μήτε ἔχειν τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, διόπερ εἶναι διάθεσιν.

Hoc igitur interest inter ἕξιν et διάθεσιν, ut illa crescere possit, haec perinde ac virga neque intenta sit neque augeatur. Quare tranquillitas quaedam est animi, cuius notio optime quadrat in

1) Clem. Alexdr. Paed. I 13 pag. 59 Sylb. ἡ ἀρετὴ αὐτὴ διάθεσίς ἐστι ψυχῆς σύμφωνος ὑπὸ τοῦ λόγου περὶ ὅλον τὸν βίον.

2) nam in proxime antecedentibus citantur Chrysippus, Cleanthes, sequentia autem verba διαστρέφεσθαι δὲ τὸ λογικὸν ζῷόν ποτε μὲν διὰ τὰς τῶν ἔξωθεν πραγματειῶν πιθανότητας, πότε δὲ διὰ τὴν κατήχησιν τῶν συνόντων· ἐπεὶ ἡ φύσις ἀφορμὰς δίδωσιν ἀδιαστρόφους prorsus congruunt cum Chrysippi doctrina vel ipsis verbis a Galeno allatis pag. 462: (Χρύσιππος λέγει) διττὴν γὰρ εἶναι τῆς διαστροφῆς τὴν αἰτίαν, ἑτέραν μὲν ἐκ κατηχήσεως τῶν πολλῶν ἀνθρώπων ἐγγινομένην, ἑτέραν δὲ ἐξ αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς φύσεως, et 463: ἐπειδὰν γὰρ λέγῃ (ὁ Χρύσιππος) τὰς περὶ ἀγαθῶν ἐγγίνεσθαι τοῖς φαύλοις διαστροφὰς διά τε τὴν πιθανότητα τῶν φαντασιῶν καὶ τὴν κατήχησιν, ἐρωτητέον κτλ.

illam virtutis definitionem ἀρετὴ διάθεσις ψυχῆς σύμφωνος αὑτῇ sive διάθεσις ὁμολογουμένη, quae ipsa arte cohaeret cum εὐδαιμονίας definitione. Nam secundum virtutem si vivimus, ait Zeno, assequimur τὸ τέλος[1]) consistens in beate vivendo, id est εὐδαιμονίᾳ[2]), quam ipsam definiunt εὔροιαν βίου[3]). Beatitudo igitur prorsus dependet a virtute, ideo τὴν ἀρετὴν αὐτάρκη εἶναι πρὸς εὐδαιμονίαν Stoici dicunt[4]). Sequitur ut eaedem res quae beatitudinem explent, necessario etiam insint in virtute. Quodsi beatitudo habetur εὔροια βίου, scilicet vita quae perinde atque aqua neque impedita neque agitata defluat, virtus quoque tranquillitate praedita sit oportet intraque certos fines se contineat. Quae cur διάθεσις dicta sit, id est status animi qui neque intendi neque augeri possit, iam intellegimus.

Atque ad hanc animi tranquillitatem significandam notio διαθέσεως adhibita est in ἐγκρατείας definitione. Proprium enim est huius virtutis neque agitari rebus externis affectus animo hominum inicientibus, neque omnino modum a recta ratione praescriptum excedere. Hac igitur definitione usus quietum animi statum latius patentem, qui insit in ἐγκρατείᾳ, designavit Chrysippus, altera (ἕξις ἀήττητος ὑφ' ἡδονῆς) robur eius ad libidines reprimendas valens notavit.

Eidem Chrysippo tribuenda est λιτότητος definitio, quae quamquam non tam breviter, at similibus verbis describitur a Clemente quo loco cum ipso usu vocis ἱκανότητος tum qua ratione per etymologiam illa explicatur (cf. tab.) Chrysippi doctrina proditur.

Αὐταρκείας definitionem, ut extat apud Ps. Andronicum: ἕξις ἀρκουμένη οἷς δεῖ καὶ διὰ ταύτης ὁριστικὴ τὰ πρὸς τὸ ζῆν καθήκοντα, corruptam esse elucet. Egregie corrigitur verbis Clementis (Paed. II 12 [p. 91 Sylb.] cf. tab.) quae scribendum docent: καὶ δι' αὑτῆς

1) Laert. Diog. VII 87 διόπερ πρῶτος ὁ Ζήνων ἐν τῷ περὶ ἀνθρώπου φύσεως τέλος εἶπε τὸ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν, ὅπερ ἐστὶ κατ' ἀρετὴν ζῆν. ἄγει γὰρ πρὸς ταύτην ἡ φύσις.

2) Stob. II 138 (p. 77.16 W.) τέλος δέ φασιν εἶναι τὸ εὐδαιμονεῖν.

3) ibid. τὴν δὲ εὐδαιμονίαν ὁ Ζήνων ὡρίσατο τὸν τρόπον τοῦτον· εὐδαιμονία δ' ἐστὶν εὔροια βίου.

4) Laert. Diog. VII 127 αὐτάρκη τ' εἶναι αὐτὴν πρὸς εὐδαιμονίαν, καθά φησι Ζήνων καὶ Χρύσιππος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ ἀρετῶν καὶ Ἑκάτων ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ ἀγαθῶν.

ποριστικὴ τῶν πρὸς τὸ ζῆν καθηκόντων. Unum quo discrepat Clemens, quod dicit τῶν πρὸς τὸν μακάριον συντελούντων βίον, christianae sane est doctrinae. In hac quidem definitione nihil inest quo certe ad Chrysippum adducamur, sed in tanta multitudine ac similitudine Chrysippearum definitionum si invenitur quae prorsus eadem ratione sit formata, hoc sufficere videtur ad eandem originem statuendam.

Ἐλευθεριότητος definitio manifestius auctorem suum indicat. Locutio enim ὁμολογουμένως ἀναστρέφεσθαι παρεχομένη non tam vulgaris, ut a quovis sit adhibita, prorsus respondet Chrysippi verbis quibus χρηματιστικὴν definivit (Stob. II 180 sq., cf. supra p. 49) ὁμολογουμένως ἀναστρέφεσθαι ποιοῦσα.

Eodem ex loco εὐχαριστίας definitioni lux affulget, nam et χρηματιστικῆς descriptione et εὐταξίας item Chrysippea (Stob. II 106, cf. tab.) demonstratur Chrysippi fuisse hic mos, ut virtutem aliquam definiret ἐπιστήμην τοῦ τίσι καὶ πότε καὶ πῶς κτλ. aliquid faciendum esset.

Quae antecedit εὐγνωμοσύνης definitio non eo solum a ceteris omnibus discrepat, quod neque ἐπιστήμη neque ἕξις neque ἐμπειρία neque εὐτονία dicitur, sed singulari etiam exilitate est atque ieiunitate, ita ut a Chrysippo eam confectam esse negem.

Ὁσιότητος definitionis ἐπιστήμη παρεχομένη πιστοὺς καὶ τηροῦντας τὰ πρὸς τὸ θεῖον δίκαια forma simillima est ei quam Chrysippo tribuimus λῆμα δὲ ἕξις προχείρους παρεχομένη πρὸς τὸ ἐπιχειρεῖν τε οἷς χρὴ κτλ. (cf. etiam ἐλευθεριότητος defin.). Sed non minus re quam forma spectat ad Chrysippum. Nam apud Stobaeum (II 124) Chrysippi εὐσεβείας definitionem tractatam proxime insequuntur verba τὴν γὰρ ὁσιότητα ὑπογράφεσθαι δικαιοσύνην πρὸς θεούς· τοὺς δὲ φαύλους παρεκβαίνειν πολλὰ τὸ πρὸς θεοὺς δίκαιον. παρ᾽ ὃ καὶ ἀνοσίους εἶναι.

In εὐσυναλλαξίας definitione haec ipsa vox, quae praeter Ps. Andronicum et Stobaeum a nullo traditur, Chrysippeam prae se fert originem. Praeterea haec definitio admodum concinit cum Stobaei εὐσυναλλαξίας definitione Chrysippo iam tributa. In utraque enim etymon vocis definiendae, modo συναλλαγή, modo συναλλάττειν, ad illam explicandam est adhibitum.

Etiam προνοίας definitionem, quam si primo loco tractavissemus, ad certum auctorem vix poteramus revocare, perspecta iam Chrysippi definiendi consuetudine ex eius officina profectam esse intellegimus.

Restant imprimis virtutes ipsa nominis forma dissonae ab eis quas adhuc tractavimus: βασιλική, στρατηγική, πολιτική, οἰκονομική, διαλεκτική, ῥητορική, φυσική, δικαστική, νομοθετική. Quae a quonam definitae sint iam indagemus.

Βασιλικῆς definitionem facile cognoscimus esse Chrysippi. Addito enim dilecto illo verbo ἐμπειρία definitio apertissime ducta apparet ex doctrina eius qui τὴν βασιλείαν ἀρχὴν ἀνυπεύθυνον εἶναι dixit (cf. Laert., Stob. in tab. s. v. βασιλική).

Sequentium simillimae sunt inter se definitiones στρατηγικῆς, πολιτικῆς, οἰκονομικῆς, quarum cum prima apud ipsum Ps. Andronicum, tertia apud Stobaeum II 188 (cf. tab.) dicatur ἕξις θεωρητικὴ καὶ πρακτική, in Ps. Andronici et πολιτικῆς et οἰκονομικῆς definitionibus librarii culpa verbum πρακτικὴ excidisse ratus restitui ἕξις θεωρητικὴ καὶ πρακτική. Primo obtutu has definitiones a posteriore quoquam Panaetium Posidoniumve secuto confectas esse censueris, quia duae quae statuuntur facultates θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ ad Peripateticorum doctrinam pertinere videntur, quam amplexus Panaetius virtutem in has duas partes divisit. At eadem οἰκονομικῆς definitio apud Stobaeum II 188 (p. 95. 11 sq. W.) legitur arte coniuncta cum χρηματιστικῆς descriptione, quam Chrysippo supra tribuimus. Neque est quo suspicemur posteriorum doctrinam hoc Stobaei loco atque hac in definitione immixtam esse Chrysippeae. Id ne contendamus, similis facit μαντικῆς definitio, quam Chrysippo Cicero tribuit haec verba faciens (de divin. II 63. 130.): «Chrysippus quidem divinationem definit his verbis: vim cognoscentem et videntem et explicantem signa quae a dis hominibus portendantur». Haec igitur est ἕξις διαγνωστικὴ καὶ ἐξηγητικὴ τῶν ὑπὸ θεῶν ἀνθρώποις διδομένων σημείων, qua definitione complectuntur Stobaei verba ἐπιστήμη διαγνωστική (cf. tab. s. v. μαντική) et Sexti ἐπιστήμη θεωρητικὴ καὶ ἐξηγητική (IX 132 cf. tab.). Huic autem animi facultati si et perspiciendi et adhibendi vi opus esse dixit Chrysippus, non est quod negemus eum ad στρατηγικήν, πολιτικήν, οἰκονομικὴν explendas eadem utraque postulasse.

Ab his quodam modo abhorrentes inter se simillimae sunt διαλεκτικῆς, ῥητορικῆς, φυσικῆς definitiones in quibus ἐπιστήμης notio adhibita est.

Διαλεκτικὴ apud unum Laert. Diog. VII 42 (cf. tab.) similibus verbis sed pluribus explicatur, ceteroquin definitur ἐπιστήμη ἀληθῶν

καὶ ψευδῶν καὶ οὐδετέρων, quae usitatior Stoicorum definitio videtur fuisse. Nam quod Laert. Diog. II 62 ad eam addit ὥς φησι Ποσειδώνιος non demonstrat Posidonium primum eam confecisse. Etenim etiam ad definitionem τὴν λύπην ἄλογον εἶναι συστολὴν τῆς ψυχῆς, quae usque ad Zenonem originem refert, adiungit verba: ὡς Ἀπολλόδωρός φησιν ἐν τῇ ἠθικῇ. Eum igitur scriptorem citat Diogenes ex cuius libris ipse definitiones hausit.

Ῥητορικὴ δὲ ἐπιστήμη τοῦ εὖ λέγειν apud eundem legitur Sextum πρὸς ῥήτορας 6, cf. tab.), qui et a Stoicis et a Xenocrate ita dictum esse tradit.

De physica Cicero (de fin. III 21.72) dicit: «Ad easque virtutes de quibus disputatum est, dialecticam etiam adiungunt et physicam, easque ambas virtutum nomine appellant, alteram quod habeat rationem ne cui falso assentiamur neve unquam captiosa probabilitate fallamur . . . . Physicae quoque non sine causa tributus idem est honos, propterea quod qui convenienter naturae victurus est, ei proficiscendum est ab omni mundo atque ab eius procuratione» etc.

Quare διαλεκτικῆς, ῥητορικῆς, φυσικῆς quoque definitiones non habemus quo Stoicis vel ipso Chrysippo abiudicemus.

Δικαστικὴν et νομοθετικὴν a Stoicis tractatas esse apparet ex Clementis verbis (cf. tab.), qui demonstraturus Mosen etiam ex Graecorum sententia sapientem dici debere δικαστικήν, νομοθετικήν, βασιλικήν, omnia quae ad sapientiam explendam necessaria dicerentur, in eo coniuncta fuisse ostendit. Atque eodem modo quo apud Clementem cum δικαστικῇ conexa dicitur κολαστική, apud Ps. Andronicum ipsa δικαστικὴ est ἐπιστήμη κολάσεων. Quare quamquam Andronici δικαστικῆς definitio simplicius conformata est quam ceterae neque apud Clementem νομοθετικῆς definitio affertur, tamen neutra habet quo a Chrysippo abiudicetur.

Sed tamen hae animi facultates num ab ipso Chrysippo in virtutibus numeratae sint, difficile est diiudicatu. Mirum sane est quod nulla earum inter Stobaei virtutum definitiones occurrit, sed βασιλική, στρατηγική, οἰκονομική, πολιτική postea ubi σπουδαῖοι καὶ φαῦλοι describuntur dispersim commemorantur.

Quamobrem dixerit quispiam Chrysippum non inculcasse harum quamque ad bonos homines pertinere, si eas numerasset in virtutibus per se coniunctis in sapiente; itaque in ἐπιτηδευμάτων numero eas

potius esse habitas. At quae apud Stobaeum II 128 (p. 73.10 sq. W.) appellantur ἐπιτηδεύματα: φιλομουσία, φιλογραμματία, φιλογεωμετρία atque II 120 (p. 67.5 sq. W.): φιλιππία, φιλοκυνηγία alieni, opinor, generis sunt atque βασιλικὴ κτλ.[1]), nec neglegendum est, ubi enarretur quid proprium sit sapientis, non illas modo facultates, sed interdum etiam ipsas virtutes afferri, velut legitur apud Stobaeum II 200 (p. 100. 2–6 W.): εὐδαίμων δ᾽ ἐστὶ μάλιστα (ὁ σπουδαῖος) καὶ εὐτυχής . . . καὶ εὐσεβής . . . βασιλικός τε καὶ στρατηγικός κτλ. Accedit quod si hasce appellemus ἐπιτηδεύματα, ne αὐστηρία quidem inter virtutes sit referenda, quippe quae item non nisi in σπουδαίων καὶ φαύλων expositione describatur. Itaque unum illud quod scrupulum nobis movit, scilicet quod inter Stobaei virtutum definitiones Ps. Andronici βασιλική, στρατηγική κτλ. sint omissae, tenuitati potius vitio vertamus Didymi collectionis, in qua omnino multo pauciora extant quam apud Ps. Andronicum.

Ex iis quae adhuc disputavimus apparet perpaucas definitiones a Chrysippi doctrina abhorrere, ita ut quaeratur, num iure hae in tanta mole Chrysippearum extent. Atque si codicem optimum consulimus, videmus omnibus quae eius auctoritate expunctae sunt definitionibus aut alienam exprimi doctrinam aut moleste iterari genuina verba. Itaque cum ex discrepantia inter codicem C et deteriores libros intercedente didicerimus, qua ratione interpolatio omnino in libello grassata sit, intellegemus quatenus in ipsum codicem optimum illa patescat.

Ante virtutum generalium definitiones qui insertus est ὅρος ἀρετῆς (cf. pag. 19. 6–9.): Ἀρετή ἐστιν ἕξις ἐν μεσότητι θεωρουμένη κτλ. meram Aristotelis doctrinam reddit. Simillime enim in Eth. Nic. (1106^b 36) legitur: ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετική, ἐν μεσότητι οὖσα τῇ πρὸς ἡμᾶς ὡρισμένῃ λόγῳ καὶ ὡς ἂν ὁ φρόνιμος ὁρίσειεν. 1106^b 16 λέγω δὲ τὴν ἠθικήν· αὕτη γάρ ἐστι περὶ πάθη καὶ πράξεις.

Prorsus eandem originem produnt quae ad πρᾳότητα adscripta sunt (p. 22.2 sq.) ἣ μεσότης περὶ ὀργάς· ἧς ἡ μὲν κτλ., quibuscum conferas Eth. Nic. 1125^b 26 πρᾳότης δέ ἐστι μὲν μεσότης περὶ ὀργάς. 1125^b 29 ἡ δ᾽ ὑπερβολὴ ὀργιλότης τις λέγοιτ᾽ ἄν. 1126^a 3 ἡ δ᾽ ἔλλειψις εἴτ᾽ ἀοργησία τίς ἐστιν εἴθ᾽ ὅ τι δή ποτε

[1]) Quod apud Stob. II 100 (p. 71.3 W.) μαντικὴ dicitur ἐπιτήδευμα non ex Chrysippi doctrina videtur esse allatum, nam hoc loco sola ἐπιτηδεύματα dicuntur ἕξεις, virtutes διαθέσεις. Sed etiam corruptus videtur esse locus.

φέρεται· οἱ γὰρ μὴ ὀργιζόμενοι ἐφ᾽ οἷς δεῖ ἠλίθιοι δοκοῦσιν εἶναι. 1126ª 18 ὑπερβολὴ δ᾽ εἰσὶν οἱ ἀκρόχολοι ὀξεῖς καὶ πρὸς πᾶν ὀργίλοι καὶ ἐπὶ παντί.

Ad φρόνησιν duae novae additae sunt definitiones, quarum altera ἡ τῶν πρακτῶν ὀρθὴ καὶ ἀληθὴς καὶ μετ᾽ αἰτίας θεωρία ex Panaetii doctrina desumpta esse mihi videtur. Is enim unam φρόνησιν dixit esse θεωρητικὴν vel θεωρίαν, perspicientem quid ceteris tribus virtutibus perficiendum esset, ut quae ad veritatem maxime et ad rerum causas spectet; id quod apparet ex Ciceronis de off. II c. 5 (cf. tab.). Ciceronem enim in libris de officiis, praecipue in prioribus duobus, ita Panaetii vestigia pressit[1], ut haud dubitanter ex illius scripto huius doctrinam colligere possimus[2].

Altera quae accessit definitio ἡ φρόνησίς ἐστιν ἀρετὴ τοῦ λογιστικοῦ περὶ τὰ αἱρετὰ καὶ φευκτὰ καὶ τὴν κρίσιν τῶν χειρόνων ἢ βελτιόνων ex ipsius huius libelli doctrina Peripatetica (cf. p. 20. 16, 21. 14) ni fallor est descripta.

De definitionibus κατὰ Χρύσιππον inscriptis, quae non minus in interpolationibus numerandae sunt, non est cur iterum disseram.

Ceterarum haud paucae desumptae sunt ex ὅροις Πλάτωνος. Quos ὅρους a Platone conscriptos esse si statuamus, eodem iure contendi possit Ovidium ipsum memoriales suos collegisse versus qui a parvulis gymnasiorum nostrorum discipulis ediscuntur. Sed ne pura quidem Platonis doctrina in iis expressa est, immo cum ad Peripateticos tum ad Stoicos permulta pertinent (cf. in tab. φρον. δικαιοσ. εὐσεβ. defin.). Quocirca posteriore aetate ab eclectico quoquam philosopho compositi sunt neque adhiberi possunt ad certae philosophorum sectae doctrinam demonstrandam.

Ad hos igitur ὅρους pertinent verba ad ἀγχινοίας definitionem adscripta καὶ καταστοχαζομένη τοῦ δέοντος (cf. tab.), deinde quibus προνοίας definitio amplificata est verba ἡ παρασκευαστικὴ τοῦ δέοντος, nec non quae ad ὁσιότητα addita sunt ἡ ὀρθὴ ἐπιστήμη περὶ θεοῦ τιμῆς ἡ αὐτὴ δὲ καὶ δικαιοσύνη λέγεται, quae quidem non abhorrent a Stoicorum vel ipsius Chrysippi doctrina (cf. Stob. II 124, p. 68. 9 W., tab.), propius tamen accedunt ad ὅρους Πλάτωνος haec exhibentes (413): εὐσέβεια δὲ δικαιοσύνη περὶ θεούς . . . ἐπιστήμη τῆς περὶ θεοῦ τιμῆς.

[1] cf. Gell. Noct. Att. XIII 28. Legebatur Panaetii philosophi liber de officiis secundus ex tribus illis inclitis libris quos M. Tullius magno cum studio maximoque opere aemulatus est.

[2] cf. O. Heinii praefat. in Cic. de off.

Etiam καρτερίας definitio, qualis in deterioribus libris legitur ὑπομονὴ λύπης ἢ πόνων ἕνεκα τοῦ καλοῦ, desumpta est ex ὅροις (cf. tab.). Genuina verba, quae illis plane expulsa erant, restituere contigit egregio codicis C auxilio.

Κοσμιότητος definitionem perperam intellexit interpolator, cum κινήσεις καὶ σχέσεις, quae de animo intellegenda sunt, ad corpus referens non solum σχέσει mutaret in σχήματι, sed, ne dubitaretur quid sibi vellet, adderet etiam σώματος. Deinde ὅρους secutus apposuit: εὐταξία περὶ σχῆμα καὶ κίνησιν σώματος (cf. tab.).

Ad αὐστηρίας definitionem quae addita sunt verba ἢ ἕξις ψυχῆς μὴ ἀνεχομένη ὁμιλίαν φαύλων ἡδονῶν μηδὲ λόγων non tam aliunde petita quam ab ipsa genuina definitione, qua paulo uberioribus verbis idem dicitur, originem ducere videntur.

Restant nonnullae quarum condiciones sunt incertae, interpolationis tamen speciem aperte prae se ferentes, velut πραγματική atque ἠθική, quae neque apud Academicos neque apud Peripateticos neque apud Stoicos inter virtutes inveniuntur. Fortasse ad exemplum definitionum διαλεκτικῆς, ῥητορικῆς, φυσικῆς ab interpolatore fictae sunt.

Similiter se habent verba ἴδιον δὲ δικαιοσύνης ἐστὶ τὸ ἐκεῖνα νέμειν κτλ. (p. 25. 5 sq.) et πίστεως definitio (p. 26. 9 sq.) utraque ad Ps. Aristotelica enuntiata addita. Illa enim post brevem virtutis generalis definitionem inserta sunt quo loco aut secundarias virtutes subiungere aut pleniorem definitionem statim adnectere solet Ps. Andronicus. Accuratius autem interpolator explicare voluit illud κατ᾽ ἀξίαν, sed utrum ipsi haec explicatio in mentem venerit an aliunde sit petita nescio.

Πίστεως definitio inepte adiecta est virtutibus ab Aristotele δικαιοσύνῃ subiunctis. Distat autem a Peripateticorum doctrina propter vocem συγκαταθέσεως, ita ut ad Stoicos spectare videatur.

Quarum rerum omnium summam si facimus, apparet definitionibus a codice C alienis secludendis hoc unum semper spectari, ne res a doctrina non Chrysippea petitae in libello ferantur (cf. ὅρος ἀρετῆς, φρονήσεως, προνοίας, πραγματικῆς, ἠθικῆς, πραότητος, καρτερίας definitiones) neve omnino duabus una virtus definitionibus sit instructa (cf. αὐστηρία, κοσμιότης, ὁσιότης κτλ.). Docet igitur

codex C, qua via ad genuinam libelli formam restituendam perveniamus. Sed ne ipsum quidem ab additamentis vacuum esse iam apparet. Qui cum εὐταξίας definitionem sic exhibeat: εὐταξία δὲ ἐμπειρία καταχωρισμοῦ πράξεων· ἢ περὶ τὰς πράξεις ἔχουσα τὸ βέβαιον ἢ τοὺς καταχωρισμούς, aperte aliena manu amplificatum praebet contextum. Nam non modo verba ἢ τοὺς καταχωρισμούς, quae sola addi non poterant, spuria sunt, sed etiam antecedentia ἢ περὶ τὰς πράξεις ἔχουσα τὸ βέβαιον. Verbum βέβαιον quidem in εὐταξίας definitione a philosophis adhibitum esse ex Clementis verbis discimus (Paed. III 12, cf. tab.), qui dicit εὐταξία . . . δύναμις τεταγμένη βεβαία τῶν ἑξῆς ἀλλήλοις κτλ. Hac usitata igitur voce interpolator explanare studuit insolitum verbum καταχωρισμός.

Praeterea vero excludendae sunt quae a Chrysippi definiendi more discrepant definitiones et ἀνδραγαθίας et εὐγνωμοσύνης. Neque minus suspecta habeo verba ante εἴδη ἀρετῆς interposita, quae si me sequeris leguntur: ἔστι δὲ ἀρετὴ ἕξις ὁμολογουμένη.

Ita si restituimus libellum, ad unam omnes definitiones sunt Chrysippi. Nimirum non cunctas quas ille confecerat virtutum definitiones hic congestae sunt, desideramus multas quae compluribus aliis locis occurrunt, velut apud Stobaeum II 240 ἡσυχιότης, πρᾳότης, apud Clementem ἱκανότης, καθαριότης, ἀφέλεια, εὐκολία, θεοπρέπεια, apud Sextum ἰατρική, μουσική, apud Plutarchum χαριεντότης, ἐσθλότης, μεγαλότης, καλότης, quin etiam non paucae Stobaei collectionis omissae sunt, ut νουνέχεια, εὐστοχία, εὐμηχανία, θαρραλεότης, φιλοπονία, εὐκοινωνησία, αἰδημοσύνη. Nihilo setius hoc meo mihi iure contendere videor in Andronici libello religiosius Chrysippi verba servata esse quam apud Stobaeum. In ipsis quidem Chrysippi libris versatum fuisse Pseudo-Andronicum philosophiae elementis vix imbutum nullo modo adducor ut credam. Sed epitomen, puto, adhibuit, qua Chrysippi definitiones accuratissime erant congestae. Qualia enchiridia extitisse non est cur negemus, cum praeter alia definitiones ex Platonis Aristotelisque scriptis in libellos collatas esse sciamus; nam ne dicam de ὅροις Πλάτωνος supra (p. 58) tractatis, in codice Monacensi 495 fol. 55 excerpta inveni quibus inscriptum est Ἀριστοτέλους ὅροι ἀρετῶν καὶ κακιῶν ἀπὸ τῶν ἠθικῶν: quid quod similem operam Stoicis praestitit Herophilus, cuius liber περὶ Στωικῆς ὀνομάτων χρήσεως laudatur in Origenis anecdoto (vide Montefalconii praelim. ad Orig. Hexapl. p. 78).

Stobaei contra definitiones ex secundariis nec prorsus puris fontibus haustae sunt, id quod apparebit, si quomodo totus ille quo extant locus comparatus sit examinaverimus. Iam supra (p. 38) diximus particulam definitiones continentem patescere usque ad verba ἀκολούθως τῇ φύσει ζῶντα (II 108 fin., pag. 62 14 W.), ita ut in fine huius commentationis, quid cuique proprium sit virtuti, iisdem fere describatur verbis quibus in initio (II 104, pag. 60. 12–15 W.). Per totam igitur hanc particulam omnia inter se concinunt uniusque philosophi (i. e. Chrysippi) sententiam exprimunt. Aliena tamen sunt quae insequuntur.

Nam quae II 110 (p. 62. 17–20 W.) virtutes statuuntur secundariae ὑγίεια τῆς ψυχῆς, ἀρτιότης, ἰσχύς, κάλλος, quaeque II 112 (p. 63. 12–14) duae res inesse dicuntur in quaque virtute, velut in φρονήσει et τὸ θεωρεῖν καὶ πράττειν et τὸ θεωρεῖν καὶ ἃ δεῖ ἀπονέμειν etc., posteriorum philosophorum certa sunt vestigia. Quae ad Hecatonem[1]), Posidonii discipulum, referenda esse recte mihi videtur contendere Hirzelius (*Unters. zu Cic. philos. Schr. II* p. 475—514).

[1]) Potueris cogitare de Antiocho, quem duo virtutum genera statuisse tradit Cicero (de fin. V 13. 35), alterum earum quae ingenerentur suapte natura appellenturque non voluntariae, velut docilitatem, memoriam, alterum autem magnarum verarumque virtutum quas appellemus voluntarias, ut prudentiam, temperantiam, fortitudinem, iustitiam et reliquas generis eiusdem. Atque similiter Stobaei verbis (II 112, p. 63.10–15 sq. W.) respondet, quod docet (de fin. V 23. 65, 68) singulas virtutes distingui proprio cuiusque munere, omnibus tamen communem esse «affectionem quandam suum cuique tribuentem atque societatem coniunctionis humanae munifice et aeque tuentem». Attamen quamquam non mirum esset Antiochi doctrinam apud Stobaeum inveniri, tamen de hoc Stobaei loco iudicium ferri nequit, nisi etiam simillimum Laert. Diog. VII 125 intuemur. Melius enim mea quidem sententia non negaverit Hirzelius eandem in utroque doctrinam esse agnoscendam. Apud utrumque illud θεωρεῖν καὶ πράττειν occurrit, apud utrumque extat notio κεφάλαια vel κεφαλαιοῦσθαι, quam ceteroquin non inveni, utrique denique — id quod non parvi existimo — proxime antecedunt verba Πάσας δὲ τὰς ἀρετὰς . . κοινά τε θεωρήματα ἔχειν . . τὸν γὰρ μίαν ἔχοντα πάσας ἔχειν κτλ. Quae cum apud Laertium hoc ipso loco tribuantur Chrysippo, Apollodoro, Hecatoni, exhausta videntur ex novissimi horum Hecatonis libris, e quibus saepius Laertius veterum doctrinas petivit (cf. VII 87, 91, 101, 103, 124, 127). Doctrinam tamen Antiochi, qui ne semel quidam citatur, non est quod a Laertio exscriptam esse putemus. Quare totum hunc locum Hecatoni tribuo.

At non totam, ut Hirzelius, partem inde a II 104 (p. 60.9 W.) usque ad II 114 (p. 64.12 W.) Hecatoni tribuo, immo ante II 108 (p. 62.15 W.) eius verba incipere nego. Hic vero ad virtutes adhuc tractatas, quas ipse appellat τελείας[1], primum alias adiungit δυνάμεις dictas easque Chrysippi verbis nisus[2] cum corporis viribus comparat. Tum quo modo primariae virtutes inter se cohaereant explanat ex sua ipsius doctrina, ad quam fulciendam denique testimonio utitur veneratissimi praeceptoris Panaetii, qui virtutes ad idem tendentes similes esse dixerit multis sagittariis ad eandem rem sagittas collineantibus.

Iam igitur omnia explicantur.

Definitiones quas Chrysippeas esse demonstravimus non ab ipso Chrysippo omnes ἐπιστήμης voce instructae sunt. Imprimis ἐγκράτεια a Chrysippo non ἐπιστήμη ἀνυπέρβατος sed διάθεσις ἀνυπέρβατος dicta erat, qua de re supra disputavi; etiam καρτερία non bis ἐπιστήμη, sed sic potius definita esse mihi videtur: ἐπιστήμη ἐμμενητῶν καὶ οὐκ ἐμμενητῶν καὶ οὐδετέρων sive ἕξις ἐμμενητικὴ τοῖς ὀρθῶς κριθεῖσι. Insunt sane in quarum structuram nulla nisi ἐπιστήμης notio quadret, velut εὐβουλία, εὐταξία, κοσμιότης, εὐσέβεια, εὐκοινωνησία, εὐσυναλλαξία, sed ceterae, quotquot apud Andronicum dicuntur ἕξεις, nescio an a Chrysippo non appellatae sint ἐπιστῆμαι.

Quare ex ipsis Chrysippi libris Didymi definitiones non possunt esse petitae. Neque igitur ad Hecatonem, quem Hirzelius habet auctorem, particula illa referri potest, nam Hecato si definitiones Chrysippeas collegerit, sine dubio ipsos Chrysippi libros adhibuerit. Quapropter meo iure supra indicavi et Didymi et codicis D definitiones ex enchiridio quodam Chrysippi definitiones non prorsus puras continente esse haustas. Utrum ex eodem an ex alio libro

[1] Haec notio cohaerere videtur cum Hecatonis verbis (Laert. Diog. 90) quibus τελειότητα virtutem dicit. Quocirca quod Hirzelius (p. 462 n. 1) pro τελείας scribi vult τέχνας mihi non probatur. Etiam Antiochi verba proxima pag. allata «magnae veraeque virtutes» hanc posteriorum doctrinam illustrant.

[2] Galen. l. l. V p. 440 K. ἡ δὲ ἐν τῷ σώματι ὑγίεια εὐκρασία τις καὶ συμμετρία τῶν δ' εἰρημένων . . . ἡ ἐν θερμοῖς καὶ ψυχροῖς καὶ ὑγροῖς καὶ ξηροῖς γινομένη συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία ἐστὶν ὑγίεια ἢ νόσος, ἡ δὲ ἐν νεύροις συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία ἰσχὺς ἢ ἀσθένεια καὶ εὐτονία ἢ ἀτονία, ἡ δὲ ἐν τοῖς μέλεσι συμμετρία ἢ ἀσυμμετρία κάλλος ἢ αἶσχος. cf. p. 432, 437, 438, 439, 450.

principalium virtutum definitiones desumpserit Didymus, vix potest decerni neque multum refert.

Quod si contigit nobis, ut nonnullas definitiones Zenoni, magnum numerum Chrysippo tribueremus, ex disputatione nostra aliis etiam scriptoribus lux affertur. Apparet enim Laertii Diogenis generalium virtutum definitiones Zenonis, ceteras esse Chrysippi; Clementem Alexandrinum, quamquam nusquam fere auctoris nomen affert, ubicunque de Graecorum philosophia in universum agit potissimum sequi Chrysippum, definitiones quas Stobaeus in Peripateticorum ethica exponenda affert, ex eadem Chrysippi doctrina originem trahere.

Chrysippi igitur definitiones ita undique recurrunt, ut non dubium sit, quin quae ab illo inventae erant, a posterioribus philosophis fere non mutatae reciperentur.

Andronicus	Stobaeus	Laertius Diogenes
p. 19.12 sq. Φρόνησις .. ἐπιστήμη ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ οὐδετέρων (Zeno, Chrys. cf. p. 41—44). p. 19.13 sq. [ἡ φρόνησίς ἐστιν ἡ τῶν πρακτῶν ὀρθὴ καὶ ἀληθὴς καὶ μετ' αἰτίας θεωρία.] (Panaet. cf. p. 58) p. 19.14 sq. [ἡ φρόνησίς ἐστιν ἀρετὴ τοῦ λογιστικοῦ περὶ τὰ αἱρετὰ καὶ φευκτὰ καὶ τὴν κρίσιν τῶν χειρόνων ἢ βελτιόνων.] (Academ. — Peripat. cf. p. 58)	p. 102 H, 59.5 sq. W. (Zeno, Chrys.) ἐπιστήμην ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ οὐδετέρων. p. 102 H, 59.4 sq. W. ἐπ. ὧν ποιητέον καὶ οὐ ποιητέον καὶ οὐδετέρων. p. 104 H, 60.12 W. καὶ τὴν μὲν φρόνησιν περὶ τὰ καθήκοντα γίνεσθαι. p. 316 H, 145.19—21 W. (Peripat.) φρόνησιν δὲ ἕξιν βουλευτικὴν καὶ πρακτικὴν ἀγαθῶν καὶ καλῶν.	VII 92 (Zeno, Chrys.) φρόν. εἶναι ἐπιστήμην κακῶν καὶ ἀγαθῶν καὶ οὐδετέρων. 126 (Hecato?) τὴν φρόν. περὶ τὰ ποιητέα καὶ μὴ καὶ οὐδέτερα. ibid. εἰ τὰ μὲν αἱρετικῶς ποιεῖ . . φρόνιμός τ' ἐστί . . κτλ.
p. 20.2 Ἀνδρεία δὲ ἐπιστήμη δεινῶν καὶ οὐ δεινῶν καὶ οὐδετέρων (Zeno, Chrys. cf. p. 41—44).	p. 102 H, 59.10 sq. W. (Zeno, Chrys.) ἀνδρείαν δὲ ἐπιστήμην δεινῶν καὶ οὐ δεινῶν καὶ οὐδετέρων. p. 104 H, 60.14 W. τὴν δὲ ἀνδρείαν περὶ τὰς ὑπομονάς. p. 316 H, 145.21—146.1 W. (Perip.) ἀνδρείαν δὲ ἕξιν ἐν θάρρεσι καὶ φόβοις τοῖς μέσοις ἄμεμπτον.	92 lacuna. 126 (Hecato?) (εἰ) τὰ δὲ ὑπομενητικῶς (ποιεῖ) . . ἀνδρεῖός (ἐστι) ibid. τὴν ἀνδρείαν περὶ τὰ ὑπομενητέα.

Plutarchus — Sextus Empiricus	Clemens Alexandrinus — Cicero	Alii Anonymus Heins., Andron. appendix (cod. D κατὰ Χρύσ.), Galenus, Seneca, Gellius, Philo.
Plut. virt. mor. 2 Aristo: ἡ ἀρετὴ ποιητέα μὲν ἐπισκοποῦσα καὶ μὴ ποιητέα κέκληται φρόνησις. Sext. IX 162 (Zeno, Chrys.) εἰ φρόνησιν ἔχει, ἔχει καὶ ἐπιστήμην ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν καὶ ἀδιαφόρων (οὐδετέρων IX 170; cf. IX 246). Sext. XI 184 εἴπερ ἡ περὶ τὸν βίον ἐπιστήμη, τουτέστιν ἡ φρόνησις, θεωρητικὴ τῶν τε ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ οὐδετέρων ἐστίν . . .	Cic. off. I. 43. 153 (Panaetius) prudentia quam Graeci φρόνησιν dicunt . . est rerum expetendarum fugiendarumque scientia. off. I. c. 5 (Panaet.) Sed omne quod honestum est, id quattuor partium oritur ex aliqua. Aut enim in perspicientia veri sollertiaque versatur etc. off. II. c. 5 (Panaet.) Etenim virtus omnis tribus in rebus fere vertitur, quarum una est in perspiciendo, quid in quaque re verum sincerumque sit, quid consentaneum cuique, quid consequens, ex quo quidque gignatur.	Anon. Heins. (Zeno, Chrys.) ἐπιστήμη ἀγαθῶν καὶ κακῶν καὶ οὐδετέρων. Andron. app. (cod. D) ἐπ. τοῦ ποῖα δεῖ ποιεῖν, ποῖα δ' οὔ. Galen. V p. 468 K. Aristo: μίαν (φησὶν εἶναι ἀρετὴν) ἐπιστήμην ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν. Galen. V p. 596 Aristo: ὅταν δὲ πράττειν μὲν τἀγαθὰ μὴ πράττειν δὲ τὰ κακά, φρόνησιν.
Plut. v. mor. 2 Zeno: φρόνησιν . . ἐν ὑπομενητέοις ἀνδρείαν (λέγοι). Plut. Stoic. rep. c. 7. Zeno: ἀνδρείαν φησὶ φρόνησιν ἐν ὑπομενητέοις (sic correxit Hirzelius *Untersuch.* p. 99). Sext. IX 158 (Zeno, Chrys.) εἰ δὲ ἀνδρείαν ἔχει, ἐπιστήμην ἔχει δεινῶν καὶ οὐ δεινῶν καὶ τῶν μεταξύ.	Clem. Strom. II 18, p. 170 Sylb. (Chrys.) τὴν δὲ ἀνδρείαν ὁρίζονται ἐπ. δεινῶν καὶ οὐ δεινῶν καὶ τῶν μεταξύ. Cic. Tusc. IV c. 24 Sphaerus: Fortitudo est igitur adfectio animi legi summae in perpetiendis rebus obtemperans, vel conservatio stabilis iudici in eis rebus quae formidolosae videntur subeundis et repellendis, vel scientia rerum formidolosarum contrariarumque aut omnino neglegendarum conservans earum rerum stabile iudicium. Chrys.: scientia rerum perferendarum vel adfectio animi in patiendo ac perferendo summae legi parens sine timore. off. I c. 5 (Panaet.) (aut) in animi excelsi atque invicti magnitudine ac robore (versatur quod honestum est. cf. eundem locum init. huius p. all.)	Anon. Heins. (Zeno, Chrys.) ἀνδρεία ἐστὶν ἐπ. δεινῶν καὶ οὐ δεινῶν καὶ οὐδετέρων. Galen. V p. 597 Aristo, Chrys.: ἐπ. οὖσαν ὧν χρὴ θαρρεῖν ἢ μὴ θαρρεῖν. 596 ἀνδρείαν δὲ ὅταν τὰ μὲν θαρρῇ τὰ δὲ φεύγῃ. Gellius N. A. XII 5. 13 scientia rerum tolerandarum et non tolerandarum (Taurus). Seneca ep. 85. 28 scientia distinguendi quid sit malum et quid non sit. Philo de legg. all. I 21 ἐπ. ὑπομενητέων καὶ οὐχ ὑπομενητέων καὶ οὐδετέρων.

Andronicus	Stobaeus	Laertius Diogenes
p. 19.16 sq. Σωφροσύνη δὲ ἐπιστήμη αἱρετῶν καὶ οὐχ αἱρετῶν καὶ οὐδετέρων (Zeno, Chrys. cf. p. 41—44).	p. 102 H, 59.8 sq. W. (Zeno, Chrys.) ἐπ. αἱρετῶν καὶ φευκτῶν καὶ οὐδετέρων. p. 104 H, 60.13 W. τὴν δὲ σωφ. περὶ τὰς ὁρμὰς τοῦ ἀνθρώπου. p. 316 H, 146.1–3 W. (Perip.) σωφ. δὲ ἕξιν ἐν αἱρέσει καὶ φυγῇ ἀμέμπτους ποιοῦσαν δι' αὐτὸ τὸ καλόν. p. 318 H, 146.18 sq. W. (Perip.) ὑπὸ δὲ τὴν σωφ. εὐκοσμίας, εὐταξίας, αὐταρκείας (sc. οὔσης) κτλ.	92 (Zeno, Chrys.) (τὴν δὲ σωφροσύνην) ἐπ. ὧν αἱρετέον καὶ ὧν εὐλαβητέον καὶ οὐδετέρων (cf. Suid. s. v. δικαιοσύνη). 126 (Hecato?) (εἰ) τὰ δ' ἐμμενητικῶς (ποιεῖ) . . σώφρων (ἐστίν).
p. 20.1 sq. Δικαιοσύνη δὲ ἕξις ἀπονεμητικὴ τοῦ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ (Zeno, Chrys. cf. p. 41—44).	p. 102 H, 59.9 sq. W. (Zeno, Chrys.) δικ. δὲ ἐπ. ἀπονεμητικὴν τῆς ἀξίας ἑκάστῳ. p. 104 H, 60.14 sq. W. τὴν δὲ δικ. περὶ τὰς ἀπονεμήσεις. p. 154 H, 84.15 sq. W. δικ. ἕξις ἀπονεμητικὴ τοῦ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ. p. 318 H, 146.17 sq. W. (Perip.) ὑπὸ μὲν τὴν δικ. εὐσεβείας, ὁσιότητος, χρηστότητος, εὐκοινωνησίας, εὐσυναλλαξίας (sc. οὔσης).	92 lacuna. 126 (Hecato?) (εἰ) τὰ δ' ἀπονεμητικῶς (ποιεῖ) δίκαιός (ἐστιν).
p. 20.21 Εὐβουλία μὲν οὖν ἐστιν ἐπιστήμη συμφερόντων (Chrys. cf. p. 49).	p. 106 H, 60.24 sq. W. (Chrys.) ἐπ. τοῦ ποῖα καὶ πῶς πράττοντες πράξομεν συμφερόντως.	93 (Chrys.) ἐπ. τοῦ σκοπεῖσθαι ποῖα καὶ πῶς πράττοντες πράξομεν συμφερόντως (cf. Suid. s. v. εὐβουλία).

Plutarchus — Sextus Empiricus	Clemens Alexandrinus Cicero	Alii Anonymus Heins., Andron. appendix (cod. D κατὰ Χρύσ.), Galenus, Platon. deff.
Plut. v. m. 2 Zeno: φρόνησιν ἐν αἱρετέοις σωφροσύνην (εἶναι). ibid. Aristo: ἐπιθυμίαν δὲ κοσμοῦσα καὶ τὸ μέτριον καὶ τὸ εὔκαιρον ἐν ἡδοναῖς ὁρίζουσα σωφροσύνη. Plut. Stoic. rep. c. 7 Cleanthes: ἰσχὺς καὶ κράτος . . περὶ τὰς αἱρέσεις καὶ ἐκκλίσεις σωφροσύνη (int. καλεῖται). Sext. IX 174 ἕξις ἐν αἱρέσεσι καὶ φυγαῖς σῴζουσα τὰ τῆς φρονήσεως κρίματα.	Clem. Strom. II 18, p. 170 (Sylb.) τὴν δὲ σωφ. (ὁρίζονται) ἕξιν εἶναι αἱρέσει καὶ φυγῇ σῴζουσαν τὰ τῆς φρονήσεως κρίματα. Cic. off. I c. 5 (Panaet.) aut (quod honestum est) . . versatur in omnium quae fiunt quaeque dicuntur ordine et modo in quo inest modestia et temperantia (cf. p. 65). Cic. off. II c. 5 (Panaet.) . . cohibere motus animi turbatos, quos Graeci πάθη nominant, appetitionesque, quas illi ὁρμὰς, obedientes efficere rationi.	Anon. Heins. (Zeno, Chrys.) ἐπ. αἱρετῶν καὶ οὐχ αἱρετῶν καὶ οὐδετέρων. Galen. V p. 595 Ἀρίστων...ὅταν...αἱρεῖσθαι τε δέῃ τ' ἀγαθὰ καὶ φεύγειν τὰ κακά, τὴν ἐπ. τήνδε καλεῖ σωφροσύνην. Platon. def. 411 D σωφ. ἕξις καθ' ἣν ὁ ἔχων αἱρετικός ἐστι καὶ εὐλαβητικὸς ὧν χρή. Platon. def. 415 D σώφρων ὁ μετρίας ἐπιθυμίας ἔχων.
Plut. v. m. 2 Zeno: φρόνησιν ἐν ἀπονεμητέοις δικαιοσύνην (εἶναι). Plut. St. rep. 7 Zeno: τὴν δὲ δικ. φρόνησιν ἐν ἀπονεμητέοις (εἶναι). ibid. Cleanthes: ἰσχὺς καὶ κράτος . . περὶ τὰς ἀξίας δὲ δικαιοσύνη (int. καλεῖται). Plut. v. m. 2. Aristo: κοινωνήμασι καὶ συμβολαίοις ὁμιλοῦσα τοῖς πρὸς ἑτέρους δικαιοσύνη.	Clem. Paed. I 8, p. 50 (Sylb.) ἡ δικ. . . οὐ πρὸς χάριν κρίνει, ἀλλὰ τοῦ κατ' ἀξίαν ἑκάστου ἐστὶν ἀπονεμητική. Cic. off. I c. 5 (Panaet.) in hominum societate tuenda tribuendaque suum cuique et rerum contractarum fide. Cic. off. II c. 5 (Panaet.) iis quibuscum congregamur uti moderate et scienter, quorum studiis ea quae natura desiderat expleta cumulataque habemus, per eosdem, si quid importetur nobis incommodi, propulsemus ulciscamurque eos qui nocere nobis conati sint tantaque poena adficiamus quantam aequitas humanitasque patitur.	Anon. Heins. (Zeno, Chrys.) ἔστι δὲ δικ. ἕξις μετὰ λόγου ἀπονεμητικὴ τοῦ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ. Galen. p. 595 Aristo: ὅταν δὲ τὰ κατὰ ἀξίαν ἑκάστῳ νέμῃ, δικαιοσύνην (καλεῖ τήνδε ἐπ.). Platon. def. 411 D δικ. ἕξις διανεμητικὴ τοῦ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ.
Sext. IX 167 εὐβουλία φρόνησίς ἐστι πρὸς τὰ βουλευτά.	Clem. Strom. II 15, p. 168 (Sylb.) εὐβουλία δὲ φρόνησις πρὸς τὰ βουλεύματα.	Andron. app. lacuna.

Andronicus	Stobaeus	Laertius Diogenes	Plutarchus — Sextus Empiricus	Clemens Alexandrinus Cicero	Alii Andron. appendix (cod. D κατὰ Χρύσ.), Platon. deff.
p. 20.22 Ἀγχίνοια δὲ ἕξις ἐξ ὑπογύου τὸ καθῆκον εὑρίσκουσα (Chrys. cf. p. 49) [καὶ καταστοχαζομένη τοῦ δέοντος] (Plat. deff. cf. p. 58).	p. 106 H, 61.2–4 W. (Chrys.) ἐπ. εὑρετικὴν τοῦ καθήκοντος ἐκ τοῦ παραχρῆμα.	93 (Chrys.) ἕξιν εὑρετικὴν τοῦ καθήκοντος ἐκ τοῦ παραχρῆμα (cf. Suid. s. v. ἀγχίνοια).		Cic. off. I c. 5. (Panaet.) Ut enim quisque maxime perspicit, quid in re quaque verissimum sit, quique acutissime et celerrime potest et videre et explicare rationem: is prudentissimus et sapientissimus rite haberi solet.	Andron. app. ἐπ. εὑρετικὴ τοῦ καθήκοντος ἐκ τοῦ παραχρῆμα. Platon. def. 412 E ἀγχ. εὐφυΐα ψυχῆς καθ' ἣν ὁ ἔχων στοχαστικός ἐστιν ἑκάστῳ τοῦ δέοντος.
p. 20.24 sq. Πρόνοια δὲ ἕξις ὁδοποιεῖσθαι δυναμένη εἰς τὸ μέλλον, ὡς ἂν πράττηται ὡς χρή (Chrys. cf. p. 54) [ἢ παρασκευαστικὴ πρὸς μέλλοντά τινα] (Plat. deff. cf. p. 58).				Cic. off. I c. 4 (Panaet.) Homo autem quod rationis est particeps, per quam consequentia cernit, causas rerum videt earumque praegressus et quasi antecessiones non ignorat, similitudines comparat rebusque praesentibus adiungit atque adnectit futuras, facile totius vitae cursum videt ad eamque degendam praeparat res necessarias.	Platon. def. 414 A πρόνοια παρασκευὴ πρὸς μέλλοντά τινα.
p. 21.1 Βασιλικὴ δὲ ἐμπειρία τοῦ ἄρχειν πλήθους ἀνυπευθύνως (Chrys. cf. p. 55).	p. 222 H, 108.27 sq. W. Chrys. τὴν γὰρ βασιλείαν ἀρχὴν ἀνυπεύθυνον εἶναι.	122 Chrys.: οὐ μόνον δ' ἐλευθέρους εἶναι τοὺς σοφούς, ἀλλὰ καὶ βασιλέας, τῆς βασιλείας οὔσης ἀρχῆς ἀνυπευθύνου .. καθά φησι Χρύσιππος.			Platon. def. 415 B βασιλεὺς ἄρχων κατὰ νόμους ἀνυπεύθυνος.
p. 21.2 sq. Στρατηγικὴ δὲ ἕξις θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ τῶν στρατοπέδῳ συμφερόντων (Chrys. cf. p. 55).	p. 328 H, 150.14–16 W. (Perip.) . . τὸ περὶ τὴν θεωρίαν καὶ διοίκησιν τῶν στρατοπέδῳ συμφερόντων.				
p. 21.4 Πραγματικὴ δὲ ἐπιστήμη τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων (cf. p. 59).					
p. 21.5 sq. Πολιτικὴ δὲ ἕξις θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ τῶν πόλει συμφερόντων (Chrys. cf. p. 55).	p. 328 H, 150.14 W. Perip. om. in lacuna.				Platon. def. 415 C πολιτικὸς ἐπιστήμων πόλεως κατασκευῆς.
p. 21.7 sq. Οἰκονομικὴ δὲ ἕξις θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ τῶν οἴκῳ συμφερόντων (Chrys. cf. p. 55).	p. 188 H, 95.11 sq. W. (Chrys.) θεωρητικὴν ἕξιν καὶ πρακτικὴν τῶν οἴκῳ συμφερόντων. p. 328 H, 150.12 sq. W. (Perip.) Οἰκονομικὸν . . . τὸ διοικητικὸν αὐτοῦ τε ⟨οἴκου⟩ καὶ τῶν περὶ οἶκον.				

Andronicus	Stobaeus	Laertius Diogenes	Plutarchus — Sextus Empiricus	Clemens Alexandrinus Cicero	Alii Andron. appendix (cod. D κατὰ Χρύσ.)
p. 21.9 [Ἠθικὴ δὲ ἐπιστήμη κοσμητικὴ τῶν ἠθῶν (cf. p. 59 sq.).					
p. 21.10 Διαλεκτικὴ δὲ ἐπιστήμη τοῦ εὖ διαλέγεσθαι (Chrys. cf. p. 55 sq.).		42 τὴν διαλ. (ἐπ.) τοῦ ὀρθῶς διαλέγεσθαι περὶ τῶν ἐν ἐρωτήσει καὶ ἀποκρίσει λόγων· ὅθεν καὶ οὕτως αὐτὴν ὁρίζονται, ἐπ. ἀληθῶν καὶ ψευδῶν καὶ οὐδετέρων (cf. Suid. s. v. διαλ.). 62 Διαλ. δέ ἐστιν ὥς φησι Ποσειδώνιος ἐπ. ἀληθῶν καὶ ψευδῶν καὶ οὐδετέρων.	Sext. XI 187 διαλ. ἐπ. ἀληθῶν καὶ ψευδῶν καὶ οὐδετέρων.	Cic. de fin. III 21. 72 Ad easque virtutes..dialecticam etiam adiungunt et physicam, easque ambas virtutum nomine appellant, alteram quod habeat rationem ne cui falso assentiamur neve unquam captiosa probabilitate fallamur etc.	
p. 21.11 Ῥητορικὴ δὲ ἐπιστήμη τοῦ εὖ λέγειν (Chrys. cf. p. 56).		42 τήν τε ῥητ. ἐπ. οὖσαν τοῦ εὖ λέγειν περὶ τῶν ἐν διεξόδῳ λόγων κτλ.	Sext. Πρὸς ῥήτορας 6 ῥητ. ὑπάρχειν ἐπ. τοῦ εὖ λέγειν (ἔλεγον οἱ ἀπὸ τῆς στοᾶς καὶ ὁ Ξενοκράτης).		
p. 21.12 Φυσικὴ δὲ ἐπιστήμη τῶν περὶ φύσιν (Chrys. cf. p. 56).				Cic. de fin. III 21. 72 (cf. διαλεκτ.) Physicae quoque non sine causa tributus idem est honos (i. e. ut virtus appelletur), propterea quod qui convenienter naturae victurus est, ei proficiscendum est ab omni mundo etc.	
(Εὐλογιστία)	p. 106 H, 61.1 sq. W. (Chrys.) εὐλογιστίαν δὲ ἐπ. ἀνταναιρετικὴν καὶ συγκεφαλαιωτικὴν τῶν γινομένων καὶ ἀποτελουμένων (cf. p. 48.1).				Andron. app. εὐλογιστία δέ ἐστιν ἐπ. συγκεφαλαιωτικὴ τῶν γινομένων καὶ ἀποτελουμένων.
(Νουνέχεια)	p. 106 H, 61.4 sq. W. (Chrys.) νουνέχειαν δὲ ἐπ. τῶν χειρόνων καὶ βελτιόνων. Sic restituendum ex cod. D. (cf. Heinii progr. p. 7.).				Andron. app. νουνέχειά ἐστιν ἐπ. χειρόνων καὶ βελτιόνων.
(Εὐστοχία)	p. 106 H, 61.5 sq. W. (Chrys.) εὐστοχίαν δὲ ἐπ. ἐπιτευκτικὴν τοῦ ἐν ἑκάστῳ σκοποῦ. Restituenda ex Andron. append. (cod. D).				Andron. app. εὐστοχία ἐστὶν ἐπ. ἐπιτευκτικὴ τοῦ ἐν ἑκάστῳ σκοποῦ.
(Εὐμηχανία)	p. 106 H, 61.6 sq. W. (Chrys.) εὐμηχανίαν δὲ ἐπ. εὑρετικὴν διεξόδου πραγμάτων.				Andron. app. εὐμηχανία δὲ ἐπ. εὑρετικὴ διεξόδου πραγμάτων.

Andronicus	Stobaeus	Laertius Diogenes
p. 22.13 sq. Εὐψυχία μὲν οὖν ἐστιν εὐτονία ψυχῆς πρὸς τὸ ἐπιτελεῖν τὰ ἑαυτῆς ἔργα (Chrys. cf. p. 44).	p. 108 H. 61.17 sq. W. (Chrys.) εὐψ. δὲ ἐπ. ψυχῆς παρεχομένης ἑαυτὴν ἀήττητον. p. 320 H. 147.18 sq. W. (Perip.) ἕξιν ἀήττητον ἐν δεινῶν ὑπομοναῖς.	
p. 22.15 sq. Λῆμμα δὲ ἕξις προχείρους παρεχομένη πρὸς τὸ ἐπιχειρεῖν τε οἷς χρὴ καὶ ὑπομένειν ἃ λόγος αἱρεῖ (Chrys. cf. p. 50).		
p. 22.17 sq. Μεγαλοψυχία δὲ ἕξις ὑπεράνω ποιοῦσα τοῦ κοινῇ συμβαίνοντος φαύλοις τε καὶ σπουδαίοις (Chrys. cf. p. 49).	p. 106 H. 61.15–17 W. (Chrys.) ἐπ. ὑπεράνω ποιοῦσαν τῶν πεφυκότων ἐν σπουδαίοις τε γίνεσθαι καὶ φαύλοις.	93 (Chrys.) ἐπ. ἢ ἕξιν ὑπεράνω ποιοῦσαν τῶν συμβαινόντων κοινῇ φαύλοις τε καὶ σπουδαίοις (cf. Heinii progr. Hirschfeld. 1869 p. 7).
p. 22.19 sq. Ἀρρενότης δὲ ἕξις αὐτάρκεις παρεχομένη ἐν τοῖς κατ' ἀρετὴν πόνοις (Chrys. cf. p. 50).		
p. 23.1 sq. Καρτερία δὲ ἐπιστήμη ἐμμενετῶν καὶ οὐκ ἐμμενετῶν καὶ οὐδετέρων (Chrys. cf. p. 49). [p. 23 Καρτερία δὲ ὑπομονὴ λύπης ἢ πόνων ἕνεκα τοῦ καλοῦ (Defin. Plat. cf. p. 59).	p. 106 H. 61.12 sq. W. (Chrys.) ἐπ. ἐμμενητικὴν τοῖς ὀρθῶς κριθεῖσι.	93 (Chrys.) ἐπ. ἢ ἕξιν ὧν ἐμμενητέον καὶ μὴ καὶ οὐδετέρων (cf. Suid. s. v. καρτερία).
p. 23.3 sq. Μεγαλοπρέπεια δὲ ἕξις ἐπαίρουσα τοὺς ἔχοντας αὐτὴν καὶ φρονήματος πληροῦσα (Chrys. cf. p. 50).		
p. 23.5 sq. [Ἀνδραγαθία δὲ ἀνδρὸς ἀρετὴ ἐπιτηδευτικὴ κοινωνικῶν ἔργων] (cf. p. 50 et 60).		

Plutarchus — Sextus Empiricus	Clemens Alexandrinus Cicero	Alii Anonymus Heins., Andron. appendix (cod. D κατὰ Χρύσ.), Platon. deff.
		Andron. app. ἐπ. ψυχῆς παρεχομένη αὐτὴν ἀήττητον.
Sext. IX 161 (Chrys.) ἐπ. ποιοῦσαν ὑπεραίρειν τῶν συμβαινόντων.	Clem. Strom. II 18, p. 170 (Sylb.) (Chrys.) ἐπ. τῶν συμβαινόντων ὑπεραίρουσα.	Andron. app. ἐπ. ὑπεράνω ποιοῦσα τῶν πεφυκότων ἐν σπουδαίοις τε γίνεσθαι καὶ φαύλοις. Anon. Heins. (Chrys.) ἕξις μετὰ λόγου ὑπεράνω ποιοῦσα τοῦ κοινῇ συμβαίνοντος φαύλοις τε καὶ σπουδαίοις.
Plut. virt. m. c. 9 Αὐτός τε Χρύσιππος ἐν πολλοῖς ὁριζόμενος τὴν καρτερίαν καὶ τὴν ἐγκράτειαν ἕξεις ἀκολουθητικὰς τῷ αἱροῦντι λόγῳ κτλ. Sext. IX 154 καρτερία δέ ἐστιν ἐπ. ὑπομενητέων καὶ οὐχ ὑπομενητέων, ἢ ἀρετὴ ὑπεράνω ποιοῦσα ἡμᾶς τῶν δοκούντων εἶναι δυσυπομενήτων.	Clem. Strom. II 18, pag. 170 (Sylb.) ἥτε ὑπομονὴ ἣν καρτερίαν καλοῦσιν ἐπ. ἐμμενητέων καὶ οὐκ ἐμμενητέων.	Andron. app. ἐπ. ἐμμενητικὴ τοῖς ὀρθῶς κριθεῖσι. Platon. def. 412 C ὑπομονὴ λύπης ἕνεκα τοῦ καλοῦ· ὑπομονὴ πόνων ἕνεκα τοῦ καλοῦ.
		Anon. Heins. ἕξις ἐπαίρουσα τοὺς ἔχοντας αὐτὴν καὶ φρονήματος πληροῦσα.

Andronicus	Stobaeus	Laertius Diogenes
(Θαρραλεότης)	p. 106 H, 61.14 sq. W. (Chrys.) ἐπ. καθ' ἣν οἴδαμεν ὅτι οὐδενὶ δεινῷ μὴ περιπέσωμεν.	
(Φιλοπονία)	p. 108 H, 61.18—62.2 W. (Chrys.) ἐπ. ἐξεργαστικὴν τοῦ προκειμένου οὐ κωλυομένην διὰ πόνον. p. 322 H, 147 19–21 W. (Perip.) ἕξιν ἀνένδοτον πόνοις ἐξεργαστικὴν τοῦ καλοῦ. p. 214 H, 105.8 sq. W. διάθεσιν ἐξεργαστικὴν εἶναι τῶν ἐπιβαλλόντων ἀνυπόπτως διὰ πόνον.	
p. 23.19 sq. Αὐστηρία μὲν οὖν ἐστιν ἕξις καθ' ἣν οὔτε προσφέρουσιν ἄλλοις τὴν τῶν ἡδονῶν ὁμιλίαν οὔτε παρ' ἄλλων προσδέχονται (Chrys. cf. p. 50 sq.). [ἡ ἕξις ψυχῆς μὴ ἀνεχομένη ὁμιλίαν φαύλων ἡδονῶν μηδὲ λόγων] (cf. p. 59).	p. 238 H, 114.22 sq. W. (Chrys.) αὐστηρόν τε λέγεσθαι τὸν σπουδαῖον καθ' ὅσον οὔτε προσφέρει τινὶ οὔτε προσίεται τὸν πρὸς χάριν λόγον.	117 αὐστηροὺς δέ φασιν εἶναι πάντας τοὺς σπουδαίους τῷ μήτ' αὐτοὺς πρὸς ἡδονὴν ὁμιλεῖν μήτε παρ' ἄλλων τὰ πρὸς ἡδονὴν προσδέχεσθαι (cf. Suid. s. v. αὐστηρός).
p. 24.3 Ἐγκράτεια δὲ ἕξις ἀήττητος ὑφ' ἡδονῶν (Chrys. cf. p. 51—53).	p. 106 H, 61.11 sq. W. (Chrys.) ἐπ. ἀνυπέρβατον τῶν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον φανέντων.	93 (Chrys.) διάθεσιν ἀνυπέρβατον τῶν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἢ ἕξιν ἀήττητον ἡδονῶν (cf. Suid. s. v. ἐγκράτεια).
p. 24.4 Εὐτέλεια δὲ ἕξις ἀνυπέραρτος ἐν δαπάναις καὶ παρασκευαῖς (Chrys. cf. p. 45).		

Plutarchus — Sextus Empiricus	Clemens Alexandrinus Cicero	Alii Andron. appendix (cod. D κατὰ Χρύσ.), Scholion Hom., Etymologicum Magnum.
		Andron. app. ἐπ. καθ' ἣν οἴδαμεν ὅτι οὐδενὶ δεινῷ μὴ περιπέσωμεν. Schol. Hom. E 2 θάρσος δέ ἐστι κατὰ μὲν τοὺς Στωικοὺς φιλοσόφους τὸ ἀσφαλῶς πεποιθέναι αὑτῷ ὅτι οὐδενὶ ἂν δεινῷ περιπέσῃ.
		Andron. app. ἐπ. ἐξεργαστικὴ μὲν τοῦ προκειμένου οὐ καταναλισκομένη δὲ ὑπὸ πόνων.
Plut. Stoic. rep. 7 Cleanthes: ἰσχὺς καὶ κράτος ὅταν μὲν ἐπὶ τοῖς ἐπιφανέσιν ἐμμενητέοις ἐγγένηται ἐγκράτειά ἐστιν. Sext. IX 153 διάθεσις ἀνυπέρβατος τῶν κατ' ὀρθὸν λόγον γιγνομένων· ἡ ἀρετὴ ὑπεράνω ποιοῦσα ἡμᾶς τῶν δοκούντων εἶναι δυσαποσχέτων.	Clem. II 18, p. 170 (Sylb.) ἡ ἐγκράτεια διάθεσίς ἐστιν ἀνυπέρβατος τῶν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον φανέντων.	
	Clem. Paed. III 8, p. 102 (Sylb.) πλουσιωτάτη δὲ ἡ εὐτέλεια ἐξιοῦσα ἀνελλιπέσι δαπάναις ταῖς εἰς ἃ χρὴ καὶ ἐφ' ὅσον χρὴ τελεῖσθαι προσηκούσαις· τέλη γὰρ τὰ δαπανήματα.	Etym. Magn. pag. 399.21 εὐτελεῖς λέγουσι τοὺς μὴ ἐπὶ πολὺ χαίροντας ταῖς δαπάναις.

Andronicus	Stobaeus	Laertius Diogenes	Plutarchus — Sextus Empiricus	Clemens Alexandrinus Cicero	Alii Suidas, Platon. deff., Ps. Andron. περὶ παθῶν.
p. 24.5 Λιτότης δὲ ἕξις ἀρκουμένη τοῖς τυχοῦσιν (Chrys. cf. p. 53).	p. 320 H. 147.16–18 W. (Perip.) αὐτάρκειαν δὲ ἕξιν ἀρκουμένην τοῖς τυχοῦσι μετὰ ἐλευθεριότητος μεταξὺ πτωχείας οὖσαν καὶ πολυτελείας.			Clem. Paed. II 12, p. 91 (Sylb.) τῷ ὄντι γὰρ ἡ λιτότης ἁγιοσύνης προμηθεῖται ἐξιοῦσα τὰς πλεονεξίας καὶ διὰ τῶν τυχόντων τὴν ἀπὸ τῶν περιττῶν κομιζομένη χρείαν· τὸ γὰρ λιτὸν ᾗ καὶ τοὔνομα ἐμφαίνει οὐκ ἐξέχει οὐδὲ κατά τι ὀγκοῦται ἢ τυφοῦται ὁμαλὸν δὲ ὅλον καὶ λεῖον καὶ ἴσον καὶ ἀπέριττον καὶ ταύτῃ ἱκανόν ἐστιν.	Suidas: λιτός· εὐτελής. Λιτότης· ἡ ἁπλότης.
p. 24.6 sq. Κοσμιότης δὲ ἐπιστήμη περὶ τὸ πρέπον ἐν κινήσει καὶ σχέσει (Chrys. cf. p. 49) [σώματος· ἢ εὐταξία περὶ σχῆμα καὶ κίνησιν σώματος (Plat. def. cf. p. 59)].	p. 106 H. 61.9 sq. W. (Chrys.) ἐπ. πρεπουσῶν καὶ ἀπρεπῶν κινήσεων. p. 240 H. 115.13 sq. W. (Chrys.) τῆς κοσμ. οὔσης ἐπιστήμης κινήσεων πρεπουσῶν. p. 320 H. 147.12–14 W. (Perip.) εὐκοσμίαν δὲ ἕξιν περί τε κινήσεις καὶ σχέσεις τηρητικὴν τοῦ πρέποντος.				Suidas: κοσμιότης· εὐταξία. Platon. def. 412 D κοσμιότης εὐταξία περὶ κίνησιν σώματος.
p. 24.8 sq. Εὐταξία δὲ ἐμπειρία καταχωρισμοῦ πράξεων (Chrys. cf. p. 45) [ἢ περὶ τὰς πράξεις ἔχουσα τὸ βέβαιον ἢ τοὺς καταχωρισμοὺς πράξεων] (cf. p. 60).	p. 106 H. 61.7–9 W. (Chrys.) ἐπ. τοῦ πότε πρακτέον καὶ τί μετὰ τί, καὶ καθόλου τῆς τάξεως τῶν πράξεων. p. 320 H. 147.14–16 W. (Perip.) ἕξιν στοχαστικὴν τοῦ περὶ τάξιν καλοῦ.			Cic. off. I. 40. 142 εὐταξία sic definitur a Stoicis ut: . . sit scientia rerum earum quae agentur aut dicentur loco suo collocandarum . . Sic fit ut scientia sit opportunitatis idoneorum ad agendum temporum. Clem. Paed. III 12, p. 111 (Sylb.) ἡ δὲ ἀρίστη ἀγωγὴ εὐταξία ἐστὶ παντελὴς οὖσα εὐσχημοσύνη καὶ δύναμις τεταγμένη βεβαία τῶν ἑξῆς ἀλλήλοις κειμένων ἐν ἔργῳ καλῶς ἀποδοτική, κατ' ἀρετὴν ἀνυπέρβλητος.	
p. 24.10 sq. Αὐτάρκεια δὲ ἕξις ἀρκουμένη οἷς δεῖ καὶ δι' αὑτῆς ποριστικὴ τῶν πρὸς τὸ ζῆν καθηκόντων (Chrys. cf. p. 53 sq.).	p. 320 H. 147.16–18 W. (Perip.) ἕξιν ἀρκουμένην τοῖς τυχοῦσι μετὰ ἐλευθεριότητος.			Clem. Paed. II 12, p. 91 (Sylb.) ἕξις ἐστὶν ἀρκουμένη οἷς δεῖ καὶ δι' αὑτῆς ποριστικὴ τῶν πρὸς τὸν μακάριον συντελούντων βίον.	
[Αἰδημοσύνη	p. 108 H. 61.16 sq. W. (Chrys.) αἰδημοσύνη δὲ ἐπ. εὐλαβητικὴν ὀρθοῦ ψόγου.				Platon. def. 412 C αἰδὼς εὐλάβεια ὀρθοῦ ψόγου. Ps. Andron. περὶ παθῶν p. 745 Heins. αἰδὼς μὲν οὖν ἐστιν εὐλάβεια ὀρθοῦ ψόγου.

Andronicus	Stobaeus	Laertius Diogenes	Plutarchus — Sextus Empiricus	Clemens Alexandrinus Cicero	Alii Suidas, Platon. deff.
p. 25.9 sq. Ἐλευθεριότης μὲν οὖν ἐστιν ἕξις ἐν προέσει καὶ λήψει ὁμολογουμένως ἀναστρεφομένους παρεχομένη (Chrys. cf. p. 54).	p. 188 H, 95.14–18 W. (Chrys.) χρηματιστικήν . . ἕξιν ὁμολογουμένως ἀναστρέφεσθαι ποιοῦσαν ἐν συναγωγῇ χρημάτων καὶ τηρήσει καὶ ἀναλώσει πρὸς εὐπορίαν.				
p. 25.11 Χρηστότης δὲ ἕξις ἑκουσίως εὐποιητική (Chrys. cf. p. 49).	p. 108 H, 62.3 W. (Chrys.) ἐπ. εὐποιητικήν. p. 320 H, 147.5–7 W. (Perip.) ἕξιν ἑκουσίως εὐποιητικὴν ἀνθρώπων.				
p. 25.12 sq. Δικαστικὴ δὲ ἐπιστήμη κρίσεων καὶ κολάσεων καὶ ἀδικημάτων (Chrys. cf. p. 56).				Clem. Strom. I 26, p. 151 (Sylb.) αὐτίκα τὴν δικαστικὴν μετεχειρίζετο ἐπιστήμην οὖσαν διορθωτικὴν τῶν ἁμαρτανομένων ἕνεκεν τοῦ δικαίου, σύστοιχος δὲ αὐτῇ ἡ κολαστικὴ τοῦ κατὰ τὰς κολάσεις μέτρου ἐπιστημονική τις οὖσα.	
p. 25.14 [Εὐγνωμοσύνη δὲ ἑκούσιος δικαιοσύνη] (cf. p. 54 et 60).					Suidas: εὐγνωμοσύνη· εὔνοια, γνησιότης.
p. 25.15 Εὐσέβεια δὲ ἐπιστήμη θεῶν θεραπείας (Chrys. cf. p. 49).	p. 108 H, 62.2 sq. W. (Chrys.) ἐπ. θεῶν θεραπείας. p. 318 H, 147.1–3 W. (Perip.) ἕξιν θεῶν καὶ δαιμόνων θεραπευτικήν.	119 (Chrys.) ἐπ. θεῶν θεραπείας.	Sext. IX 123 ἐπ. θεῶν θεραπείας.		Suidas: εὐσ. ἐπ. θεοῦ θεραπείας. Platon. def. 412 D εὐσ. ἐπ. τῆς (περὶ) θεῶν τιμῆς, δικαιοσύνη περὶ θεούς.
p. 25.16 sq. Εὐχαριστία δὲ ἐπιστήμη τοῦ τίσι καὶ πότε παρεκτέον χάριν καὶ πῶς καὶ παρὰ τίνων ληπτέον (Chrys. cf. p. 54).	p. 212 H, 104.6–9 W. (Chrys.) εἶναι δὲ καὶ ἀχάριστον (τὸν φαῦλον) οὔτε πρὸς ἀνταπόδοσιν χάριτος οἰκείως ἔχοντα, οὔτε πρὸς μετάδοσιν διὰ τὸ μήτε κοινῶς τι ποιεῖν μήτε φιλικῶς μήτ' ἀμελετήτως.				
p. 25.18–20 Ὁσιότης δὲ ἐπιστήμη παρεχομένη πιστοὺς καὶ τηροῦντας τὰ πρὸς τὸ θεῖον δίκαια (Chrys. cf. p. 54) [ἢ ὀρθὴ ἐπιστήμη περὶ θεοῦ τιμῆς ἢ αὐτὴ δὲ καὶ δικαιοσύνη λέγεται] (Platon. def. cf. p. 58 sq.).	p. 124 H, 68.9–15 W. (Chrys.) τὴν γὰρ ὁσιότητα ὑπογράφεσθαι δικαιοσύνην πρὸς θεούς . . τῆς ἑορτῆς οὔσης χρόνου τινὸς ἐν ᾧ χρὴ περὶ τὸ θεῖον γίνεσθαι τιμῆς χάριν. p. 318 H, 147.3–5 W. (Perip.) ἕξιν δικαίων τῶν πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ κατοιχομένους τηρητικήν.	119 ὁσίους τε γὰρ εἶναι (τοὺς σοφοὺς) καὶ δικαίους πρὸς τὸ θεῖον.	Sext. IX 124 ἡ ὁσιότης δικαιοσύνη τις οὖσα πρὸς θεούς.	Clem. Strom. VII 12, p. 317 (Sylb.) τὸ δὲ ὅσιον τὰ πρὸς τὸν θεὸν δίκαια καὶ τὴν πᾶσαν οἰκονομίαν μηνύει.	Suidas: ὁσιότης· ἡ πρὸς θεὸν καθοσίωσις.

Andronicus	Stobaeus	Laertius Diogenes	Plutarchus — Sextus Empiricus	Clemens Alexandrinus Cicero	Alii Platon. deff.
p. 25.21 sq. Εὐσυναλλαξία δὲ ἕξις ἐν συναλλαγαῖς φυλάττουσα τὸ δίκαιον (Chrys. cf. p. 54).	p. 108 H, 62.4-6 W. (Chrys.) ἐπ. τοῦ συναλλάττειν ἀμέμπτως τοῖς πλησίον. p. 320 H, 147.9-11 W. (Perip.) ἕξις εὐλαβητικὴ τῆς ἐν τοῖς συμβολαίοις ἀδικίας.				
p. 25.23 sq. Νομοθετικὴ δὲ ἐπιστήμη διαταγμάτων πολιτικῶν πρὸς κοινωνίαν ἀναφερομένων (Chrys. cf. p. 56).	p. 328 H, 150.14 W. (Perip.) lacuna.			Clem. Strom. I 26, p. 151 (Sylb.) ὀνομοθετικὸς δέ ἐστιν ὁ τὸ προσῆκον ἑκάστῳ μέρει τῆς ψυχῆς καὶ τοῖς τούτων ἔργοις ἀπονέμων.	Platon. def. 415 B νομοθέτης ποιητὴς νόμων καθ' οὓς δεῖ πολιτεύεσθαι. 416 A νομοθετικὴ ἐπ. ποιητικὴ πόλεως ἀγαθῆς.
(Εὐκοινωνησία)	p. 108 H, 62.5 sq. W. (Chrys.) ἐπ. ἰσότητος ἐν κοινωνίᾳ. p. 320 H, 147.7-9 W. (Perip.) ἕξις ἀμέμπτους ἐν κοινωνίᾳ παρεχομένη.				
Σοφία			Plut. plac. prooem. 2 οἱ μὲν οὖν Στωικοὶ ἔφασαν τὴν μὲν σοφίαν εἶναι θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων ἐπιστήμην. Sext. IX 13 σοφία ἐπ. θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Sext. IX 125 σοφία ἐπ. οὖσα θείων τε καὶ ἀνθρωπείων πραγμάτων.	Clem. Paed. II 2, p. 67 (Sylb.) ἡ σοφία θείων οὖσα καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐπιστήμη. Cic. Tusc. IV 26.57 sapientiam esse rerum divinarum et humanarum scientiam cognitionemque quae cuiusque rei causa sit. Cic. off. II c. 2 Sapientia autem est — ut a veteribus philosophis definitum est — rerum divinarum et humanarum causarumque quibus hae res continentur scientia. Cic. off. I 43. 153 illa autem sapientia (σοφία) quam principem dixi, rerum est divinarum atque humanarum scientia.	Plato def. 414 B σοφία ἐπιστήμη ἀνυπόθετος· ἐπ. τῶν ἀεὶ ὄντων· ἐπ. θεωρητικὴ τῆς τῶν ὄντων αἰτίας.
Πραότης	p. 240 H, 115.10 sq. W. (Chrys.) τῆς πραότητος οὔσης ἕξεως καθ' ἣν πράως ἔχουσι πρὸς τὸ ποιεῖν τὰ ἐπιβάλλοντα ἐν πᾶσι καὶ μὴ ἐκφέρεσθαι εἰς ὀργὴν ἐν μηδενί.				
(Ἡσυχιότης)	p. 240 H, 115.14-16 W. (Chrys.) ἡσυχιότητος δὲ εὐταξίας (οὔσης) περὶ τὰς κατὰ φύσιν κινήσεις καὶ μονὰς ψυχῆς καὶ σώματος τῶν ἐναντίων τούτοις περὶ πάντων φαύλων γιγνομένων.				

Andronicus	Stobaeus	Laertius Diogenes	Plutarchus — Sextus Empiricus	Clemens Alexandrinus Cicero	Alii
(Χαριεντότης) (Ἐσθλότης) (Μεγαλότης) (Καλότης)			Plut. virt. m. 2 Χρύσ. . . παρὰ τὸν χαρίεντα χαριεντότητα καὶ παρὰ τὸν ἐσθλὸν ἐσθλότητα καὶ παρὰ τὸν μέγαν μεγαλότητα καὶ παρὰ τὸν καλὸν καλότητα . . ἀρετὰς τιθέμενος κτλ.		
(Μαντική)	p. 238 H, 114. 16–18 W. (Chrys.) μαντικὸν δὲ μόνον εἶναι τὸν σπουδαῖον, ὡς ἂν ἐπιστήμην ἔχοντα διαγνωστικὴν σημείων τῶν ἐκ θεῶν ἢ δαιμόνων πρὸς ἀνθρώπινον βίον τεινόντων. p. 122 H, 67. 16–19 W. εἶναι δὲ τὴν μαντικήν φασιν ἐπ. θεωρητικὴν σημείων τῶν ἀπὸ θεῶν ἢ δαιμόνων πρὸς ἀνθρώπινον βίον συντεινόντων.		Sext. IX 132 μαντικὴ ἐπ. οὖσα θεωρητικὴ καὶ ἐξηγητικὴ τῶν ὑπὸ θεῶν ἀνθρώποις διδομένων σημείων.	Cic. de divin. II 63. 130 Chrysippus quidem divinationem definit his verbis: vim cognoscentem et videntem et explicantem signa quae a dis hominibus portendantur; officium autem esse eius praenoscere dei erga homines mente qua sint quidque significent, quemadmodumque ea procurentur atque expientur.	
(Συμποτική)	p. 119 H, 66. 4–6 W. (Chrys.) (συμποτικὴν) ἐπιστήμην τοῦ πῶς δεῖ ἐξάγεσθαι τὰ συμπόσια καὶ τοῦ πῶς δεῖ συμπίνειν.				
(Ἐρωτική)	p. 118 H, 66. 6–8 W. (ἐρωτικὴν) ἐπιστήμην νέων θήρας εὐφυῶν, προτρεπτικὴν οὖσαν ἐπὶ τὴν κατ' ἀρετὴν [W.] καὶ καθόλου ἐπιστήμην τοῦ καλῶς ἐρᾶν.				
(Ἱκανότης)				Clem. paed. II 12, p. 91 ἱκανότης ἕξις ἐστὶν ἐξικνουμένη πρὸς τὸ οἰκεῖον πέρας ἀνελλιπῶς καὶ ἀπερίττως.	
(Καθαριότης)				Clem. paed. III 11, p. 105 ἡ καθαριότης ἕξις ἐστὶν παρασκευαστικὴ διαίτης καθαρᾶς καὶ ἀμιγοῦς αἰσχροῖς.	
(Ἀφέλεια)				Clem. paed. III 11, p. 108 ἡ ἀφέλεια ἕξις ἀφαιρετικὴ τῶν περιττῶν.	
(Εὐκολία)				Clem. paed. III 11, p. 105 εὐκολία ἐστὶν ἕξις ἀπέριττος προσδεκτικὴ <τῶν> πρὸς τὸ ἀνελλιπὲς ἐξαρκούντων εἰς τὸν κατὰ λόγον τὸν ὑγιῆ καὶ μακάριον βίον.	
(Θεοπρέπεια)				Clem. strom. VII 1, p. 297 ἡ θεοπρέπεια ἕξις ἐστὶ τὸ πρέπον τῷ θεῷ σῴζουσα.	

VITA

Natus sum Carolus Schuchhardt Hannoverae d. VI m. Augusti a. 1859 patre Ludolfo, sculptore aerario, matre Joanna e gente Hamelensium Stichweana. Fidei addictus sum evangelicae. Postquam litterarum elementis in patria urbe imbutus eram, matre mortua a. 1872 cum patre Vegesackiam transmigravi, ubi receptus sum in reale quod dicitur gymnasium, quod tunc ipsum Guil. Ebelingio auctore institutum erat eodemque viro optimo directore adhuc floret. Atque etiam cum a. 1875 Oldenburgam pater domicilium transferret, Vegesackiae remansi in domo Ferdinandi Stümcke, quem ex illo tempore alterum patrem habeo. Ibidem maturitatis examine vere a. 1877 superato per aestatem illius anni moratus sum litteris graecis maxime deditus. Nam quamquam linguis recentibus studium navaturus eram, simul a gymnasio maturitatis testimonium impetrandum mihi proposueram. Quare cum auctumno a. 1877 in universitatem Lipsiensem me conferrem, primo utraque studia coniungere conatus sum, mox et propter amplitudinem rei et propter meum in eam amorem in antiquitate perscrutanda omnem operam posui. Anno post (m. Oct. 1878) Bremae praesidente et examinante W. B. Hertzbergio gymnasii examen superavi. Sequentes sex menses Lipsiae moratus vere a. 1879 in universitatem Gottingensem me contuli, quam anno post mutavi Heidelbergensi.

Disserentes audivi per totum tempus studiorum meorum viros doctos: Baumann, Behaghel, Biedermann, Brandt, Curtius, de Duhn, Ebert, Fritzsche, Heinze, Lange, Overbeck, Schoell, Trautmann, Uhlig, Wachsmuth, Zarncke. Proseminarii Gottingensis et seminarii Heidelbergensis per bina semestria sodalis fui. Exercitationibus ut interessem benigne concesserunt: Biedermann litterariis, Brandt philologicis, de Duhn archaeologicis sexies, Uhlig paedagogicis, Zangemeister epigraphicis.

Quibus viris doctis omnibus gratias ago ex animo; maxime autem me sibi devinxerunt optimi illi nec pauci qui doctrinae iungentes amicitiam et consilio et exemplo Heidelbergae me docuerunt, imprimis F. de Duhn semper et ubique optime de me meritus atque C. Wachsmuth, qui etiam huius dissertationis copiam mihi dedit indefesseque ad auxiliandum erat paratus.